

Snopič 55-56. — V Gorici, 15. novembra 1896. — Cena 36 kr.

Cena naročnikom celoletno

1 gld. 80 kr.,

ali snopičem za naročnike 15 kr., nenaročnike 18 kr.

„SLOVANSKA KNJIŽNICA“

Slovanská knihovna. — Славянская Библиотека.

Urejuje in izdaja

ANDREJ GABRŠČEK.

Izhaja vsaki 15. dan v mesecu.

V GORICI.

Tisk. in zal. „Goriška tiskarna“ A. Gabršček.

1896.

~~45973~~

46797

m = 04454634

A. S. Puškin:

KAPITANOVA HČI.

(Zgodovinska novela).

Береги честь съ молоду.

(Skrbi z mladega za čast.)

Ruska prislovica.

Peslevenil Semen Semenevič.

V GORICI.

Tisk in zal. „Goriška tiskarna“ A. Gabršček.

1896.

I.

Gardni seržant.

Быль бы гвардіи онъ заврта-жь капитанъ.
«Того не надобно: пусть въ арміи послужить».
Изрядно сказано! Пускай его потужить . . .

Да кто его отецъ? Княжнинъ.

(Postal bi v kratkem gardni kapitan.

„Ni treba: služi rajše naj v armadi“.

Naj bo! Naj malo se na trud privadi . . .

A kdo mu oče je?

Княжнин.)

Moj oče, Andrej Petrovič Grinjev, je služil v svoji mladosti pri grofu Minihu in stopil iz vojaščine kot major prve vrste v letu 17** Odslej je živel v svoji simbirski vasici, kjer se je tudi oženil z deklico Avdotijo Vasiljevno J., hčerjo revnega tamošnjega plemiča.

Bilo nas je devet otrok. Vsi moji bratje in sestre so pomrli v mladosti. Jaz pa sem bil vpisan v Semenovski polk kot seržant po milosti gardnega majorja kneza B., našega bližnjega sorodnika. Toda do konca

svojih naukov sem imel dopust. V onem času se nismo vzgojevali tako, kakor dandanes. V petem letu sem bil izročen v roke konjskemu služabniku Saveljiču, kateri se je bil s svojim treznim vedenjem pospel za mojega nadziralca. Pod njegovim nadzorstvom sem se učil v dvanajstem letu ruski čitati in pisati, tudi sem mogel že dosti pametno soditi o svojstvih hrtov!

V tem času je najel moj oče za-me Francoza, monsieur-ja Beaupré-ja, za učitelja, katerega je pismeno naročil iz Moskve ob enem ž njegovo letno zalogo vina in provensalskega olja. Njegov prihod je spravil Saveljiča v silno nevoljo.

«Hvala Bogu», mrmral je pred se, «otrok je vendar umit, počesan in sit. Kaj je bilo treba tratiti preostajajoči denar in najemati tega-le musja, kakor bi ne bilo domačih ljudij dovolj!»

Beaupré je bil v svoji domovini brivec, potem v Rusiji vojak, slednjič je prišel v Rusijo „pour être outchitel“, ne da bi dobro vedel, kaj pomeni zadnja beseda. Bil je sicer dober dečko, a skrajno lahkomišljen in zanikeren. Njegova glavna slabost je bila strast za lepi spol: večkrat je dobil za svojo nežnost take bunke, da je vsled njih stokal cele dneve. Vrh tega ni bil, kakor je sam rekal, sovražnik čaše, t. j. (po domače rečeno) ljubil je veselo popivanje. Ker se je pa dajalo pri nas vino pri obedu, in tudi takrat le po malem, — pri čemur so pa navadno učitelja pozabili —, navaditi se je moral moj Beaupré na rusko žganje, in slednjič mu je dajal celo prednost pred vini svoje domovine, češ, da želodcu veliko bolj prija od vina.

Midva sva se razumela prav dobro, in čeprav se je bil po pogodbi zavezal, da me bo učil „francoski, nemški in vse druge znanosti“, zdelo se mu je kmalu

prijetnejše, da se je naučil od mene nekoliko ruski klepetati. Potem pa sva delala, kar se nama je ljubilo. Živela sva v največjem sporazumljenju. Drugega mentorja si nisem želel. Toda kmalu naju je ločila usoda, in sicer vsled tega slučaja.

Perica Palaška, debelo dekle, kozavih lic, in jednooka kravja dekla Akuljka sta padli nekoč, kakor bi se bili zmenili, moji materi k nogam, obžalovali svojo grešno slabost in jokaje dolžili musja, češ, da si je izkoristil njiju neizkušnost.

Mati ni imela navade molčati v takih slučajih. Zato je zatožila učitelja pri očetu. On se ni dolgo pomišljal. Poklical je malopridnega Francoza k sebi. Toda reklo se mu je, da me musjé uprav poučuje. Oče je prišel v mojo sobo. Beaupré je ležal na postelji in spal spanje nedolžnosti. Jaz sem bil zamišljen v svoje delo. Povedati moram namreč, da so mi bili kupili stariši v Moskvi zemljevid. Visel je že dolgo na steni brez vsake koristi, in že davno me je mikal njega široki, trdni papir. Sklenil sem bil zato, narediti iz njega zmaja. Zapazivši Beaupré-ja v sladkem spanju, sem se lotil dela.

Oče je uprav stopil v sobo, ko sem hotel privezati rep iz lubja k rtu Dobre nade. Videvši, kakó se učim zemljepisja, me je stresel za ušesa ter naglo pristopil k spečemu učitelju. Brezobzirno ga je zbudil in ga začel obsipati z očitaji.

Ves zmešan je hotel Beaupré vstati, a ni mogel: Nesrečni Francoz je bil pijan kot muha. Jedna nesreča več ali manj. Moj oče ga zagrabi za vrat in ga vrže s postelje skozi vrata. Drugi dan je odšel Francoz iz naše hiše — v nepopisno radost Saveljičevo.

S tem se je končala moja vzgoja.

Živel sem doma kot materin ljubček, lovil golobe in igral konja z otroci hišnih poslov. Med tem mi je preteklo šestnajst let. Takrat se je izpremenila usoda mojega življenja.

Nekoč v jeseni je kuhala moja mati v obednici medéno obaro, a jaz sem gledal kipeče pene in požiral sline. Oče je čital pri oknu „Pridvorni Kalendar“, kateri je vsako leto redno dobival. Ta knjiga je napravljala nanj vselej velik utisek: nikdar je ni prečital brez osebnega zanimanja. A to čitanje je spravilo vselej njegov žolč v čudovito razburjenost.

Mati, ki ga je poznala do dobra po njegovem bitju in žitju, je pridno skrivala to nesrečno knjigo, kolikor se je dalo. Tako mu ni prišel „Pridvorni Kalendar“ večkrat cele mesece pred oči. Ako ga je pa slučajno vendar - le dobil v roke, tedaj ga ni odložil cele ure.

Tudi danes je čital oče „Pridvorni Kalendar“, zraven je večkrat zmigal s pleči, ponavlja je polglasno: «Generalni poročnik! . . . Ta je bil v moji stotniji seržant! . . . Vitez obeh ruskih redov! . . . Koliko je tega kar sva —?» Slednjič je položil „Kalendar“ na divan in se zatopil v premišljevanje, kar ni pomenjalo nič dobrega.

Mahoma se je obrnil proti materi.

«Avdotija Vasiljevna, koliko je star naš Peter?»

«Uprav je stopil v sedemnajsto leto», odgovorila je mati. «Peter se je rodil v onem letu, saj veš, ko si je zlomila nogo teta Nastasija Gerasimovna, in ko je še . . .»

«Dobro», pretrga ji oče govor; «čas je, da ga pošljemo v službo. Naletal se je že dovolj po otroških sobah, dovolj je lazil za golobi».

Misel na bližnji razstaneek z menoj je tako porazila mojo mater, da ji je padla žlica v kozico, in solze so se prikazale v njenih očeh. No, kar se mene tiče, opisal bi težko svoje presenečenje. Misel o službi se je zlivala v meni z mislimi o svobodi, o radosti peterburškega življenja. Predočeval sem si samega sebe kot častnika garde, kar je bilo po mojem mnenju vrhunec človeške sreče. Moj oče navadno ni spreminjal svojih namer, tudi ni odkladal njih izpolnitve. Dan za moj odhod je bil določen. Zvečer je rekel oče, da je namenjen pisati mojemu prihodnjemu načelniku in da potrebuje peresa in papirja.

«Ne pozabi, Andrej Petrovič», rekla je mati, «pozdraviti kneza B. tudi od moje strani, reci mu, da se nadejam, da ne pozabi Peterčka s svojimi naklonjenostimi».

«Kaka neumnost!» odgovoril je oče nevoljno. «Zakaj naj bi pisal knezu B.?»

«Vedi, da si rekel, da hočeš pisati načelniku našega Peterčka».

«No, in kaj za to?»

«I no, Petrov načelnik bo vendar knez B. Kaj ni vpisan v Semenovski polk?»

«Vpisan! In kaj za to, če je tam vpisan? Peter ne pojde v Peterburg. Česa bi se naučil, ako bi služil v Peterburgu. Zapravljati in neumnosti uganjati? Ne, v armadi naj služi, naj nosi tornister in vonja smodnik, da bode vojak, ne pa lenuh v gardi! Kje je njegov krstni list? Daj ga sem!»

Mati je poiskala moj krstni list, kateri je hranila v skrinjici poleg srajce, v kateri so me krstili, in ga podala očetu s tresočo roko. Oče ga je pazljivo prečital, položil ga pred se na mizo in začel pisati pismo.

Mene je mučila radovednost: kam neki me odpravljajo, mari ne v Peterburg?

Ves čas nisem umaknil očij od očetovega peresa, katero se je premikalo dovolj počasi. Naposled je je končal, zapečatil pismo ob jednom s krstnim listom v jeden zavitek, snel naočnike raz nos in me pozval pred se, rekoč: «Tukaj imaš pismo na Andreja Karloviča R., mojega starega tovariša in prijatelja. Pod njegovo načelnitvo v Orenburg pojdeš služiti».

S tem so se zrušile vse moje blesteče nadeje! Mesto veselega peterburškega življenja me je čakal sedaj dolgčas v mrtvih, oddaljenih krajih. Služba, o kateri sem pred jedno minuto mislil z zavzetjem, se mi je zdela zdaj bridka nesreča. A ni se dalo nič storiti, ker vsi ugovori bi bili zaman.

Drugi dan zjutraj je že stala popotna kibitka pred vežo; vanjo so položil moj kovčeg, zabojček priprav za kuhanje čaja in bogato zalogo žemelj in pastet — zadnja znamenja ugodnostij in razvad v očetovi hiši.

Stariši so me blagoslovili. Oče mi je rekel: «Srečno Peter: Služi zvesto, komur prisežeš; ubogaj predstojnike; ne potezaj se za njih ljubezen; ne vsiljuj svojih uslug nikomur; ne odteguj se službi in pomni prislovico: «skrbi za obleko, ko je še nova, in za čast z mladega».

Mati me je jokaje prosila, naj si varujem zdravje, a Saveljiču je naročala, naj skrbi za otroka. Na to sem sedel s Saveljičem v kibitko in se s solznimi očmi odpravil na pot.

Še v oni noči sem prišel v Simbirsk, kjer sem moral ostati jedno noč in jeden dan, kajti Saveljiču je bilo naročeno, nakupiti nekaj potrebnih rečij. Jaz

sem ostal v gostilni, a Saveljič se je odpravil zjutraj v prodajalne. Naveličal sem se že bil gledati z okna na umazano prečno ulico, zato sem začel hoditi iz jedne sobe v drugo.

Prišedši v biljardno sobo, zagledal sem visokega moža kakih petintridesetih let, dolgih črnih brk, v nočnem plašču, z igralno palico v roki in pipo v ustih. Igral je z natakarjem, kateri je vselej, ko je dobil igro, izpil čašico žganja, a kadar je zgubil, moral je vsakokrat zlezti po vseh štirih pod biljardno mizo.

Pristopil sem in gledal igranje. Čim dalje je to trajalo, tem pogostejše se je ponavljalo lezenje po vseh štirih, dokler ni ostal slednjič natakar pod mizo.

Gospod mu je še zaklical nekaj krepkih izrazov, podobnih nagrobnemu govoru, potem pa se je obrnil proti meni in me povabil na jedno partijo. Jaz sem mu odgovoril, da ne znam. To se mu je vidno čudno zdelo. Ozrl se je na-me z nekakim pomilovanjem; no, vendar se je razpletel med nama pogovor. Zvedel sem, da se imenuje Ivan Ivanovič Zurin, da je ritmojster v * * * huzarskem polku in da je zdaj v Simbirsku zaradi vojaškega nabora; nastanjen pa je v tej gostilni.

Zurin me je povabil, naj ž njim obedujem, — obed bo sicer vojaški, a moram se zadovoljiti s tem, kar Bog da. Jaz sem se mu z veseljem pridružil. Sedla sva za mizo. Zurin je veliko pil in tudi mene silil, češ, da je to potrebno; da se navadim na službo; pripovedoval mi je vojaške dogodbe, katerim sem se smejal, da bi bil kmalu počil; slednjič sva vstala izza mize kot najboljša prijatelja. Na to se mi je ponudil, da me hoče učiti biljard.

«To je za tvojo službo neobhodno potrebno», rekel je. «Na pohodih prideš, na primer, v kako malo

mesto, — s čim bi si preganjal dolgčas? Zmirom vendar ne moreš pretepati židov! Nehoté moraš iti v gostilno in igrati biljard, zato ga pa moraš znati!»

Jaz sem bil o tem popolnoma preverjen in začel sem se z veliko unemo učiti. Zurin me je glasno bodril ter se čudil mojim uspehom. Po kratkem učenju mi je že svetoval, naj igram za denar, in sicer po grošu, ne radi dobička, ampak, da se vsaj ne bo igralo zastonj, kar je — kakor se je izrazil — zelo grda navada.

Tudi v tem sem mu pritrjeval. Zurin mi je naročil punša in me silil, naj poskusim, ponavlja je v jednomer, da se moram privaditi na službo: a kaj je služba brez punša! Jaz sem ga slušal. Med tem sva nadaljevala igranje. Čim pogostejše sem poskušal iz svojega kozarca, tem drznejši sem postajal. Krogle so mi skakale vsaki hip raz mizo; postajal sem nagel in se jezil nad natarjem, češ, da Bog ve kako šteje; od časa do časa sem poviševal stavo, — z jedno besedo, vedel sem se kot otrok, ki se je oprustil nadzorstva.

Med tem je neopaženo potekal čas. Zurin je pogledal na uro, odložil igralno palico in mi naznanil, da sem zaigral sto rubljev. To me je zelo osupnilo. Moj denar je hranil Saveljič. Začel sem se opravičevati. Zurin me je ustavil:

«Prosim, pomiri se! Saj lahko počakam, a med tem pojdiva k Arinki!»

Kaj hočete? Dan sem končal prav tako nemarno, kakor sem ga bil začel. Večerjala sva pri Arinki. Zurin me je neprenehoma zalival s pijačo, zopet in zopet ponavlja je, da se moram privaditi na službo. Ko sem vstal izza mize, držal sem se še komaj na nogah; še-le okrog polnoči me je privedel Zurin nazaj v gostilno.

Saveljič naju je srečal na stopnicah. Bridko je vzdihnil, ko je videl nedvomljive znake moje uneme za prihodnjo službo.

«Gospod, kaj se je zgodilo s teboj?» vskliknil je z žalostnim glasom. «Kje si se ga tako navlekel? Oh moj Bog, take nesreče še nisem doživel!»

«Molči, stavec!» odgovoril sem mu jecljaje; «gotovo si pijan; pojdi spat . . . in pripravi še meni postelj . . .»

Drugi dan sem vstal z bolno glavo; kakor v megli sem se spominjal včerajšnjih dogodkov. Moje premišljevanje je pretrgal Saveljič, stopivši k meni s čašico čaja.

»Zgodaj začenjaš, Peter Andrejič, zgodaj«, rekel je majaje z glavo: «zgodaj začenjaš uganjati malopridnosti. I po kom si se vendar zvrigel? Ne oče, ne ded nista bila, kolikor jaz vem, pijanca; o materi niti ne govorim: razven kvasu*) ni v vsem svojem življenju vzela drugega v usta. A kedo je vsega tega kriv? Prokleti musjé! On je vedno letal k Antipijevni: «Madame, je vous prie, vodko». No, sedaj vidiš svoj »je vous prie!« Reči moram: ali te je kaj naučil ta pasji sin? Mar je bilo treba najemati za vzgojitelja tega nevernika; kakor da bi naš gospod ne imel svojih ljudi!»

Sramoval sem se. Obrnil sem se v stran in odgovoril:

«Pojdi vèn, Saveljič; ne maram za čaj!»

No, Saveljiča je bilo težko odpraviti, kadar se je bil že poprijel pridige.

«Zdaj vidiš, Peter Andrejič, kaj je pijančevanje. Človeka boli glava in jesti se mu ne ljubi.

*) Kvas je neka ruska pijača.

Pijanec ni za nikako rabo Ná, spij malo gorkega razsola z medom. Še prej boš pa boljši, ako spiješ pol kozarca mošta. Kaj ne da?»

V tem hipu je vstopil častniški sluga in mi podal listek od Ivana I. Zurina. Jaz sem ga odprl in čital te-le vrste:

«Ljubeznivi Peter Andrejevič, prosim, pošlji mi po mojem strežaju sto rubljev, katere si včeraj zaigral. Skrajno potrebujem denar.

K uslugam vedno pripravljeni

Ivan Zurin».

Kaj sem hotel? Naredil sem popolnoma ravnodušen obraz in se obrnil k Saveljiču, kateri me je preskrboval i z denarjem, i s perilom, i z drugimi potrebščinami. Velel sem mu, naj odšteje slugi sto rubljev.

«Kako, zakaj?» zavzel se je Saveljič.

«Dolžan sem mu jih», odgovoril sem hladno, kolikor se je dalo.

«Dolžan!» vskliknil je Saveljič, prihajajoč v vedno večje osupnenje.

«Gospod, i kedaj si se mu tako zadolžil? To mi je zelo sumljivo. — Imej, kar hočeš, gospod, a jaz ne dam denarja».

Videl sem, da se v prihodnosti težko osvobodim njegovega jerobstva, ako v tem rešilnem trenutku ne zmagam trdega starca. Zato sem ga jezno pogledal in rekel:

«Jaz sem tvoj gospod, a ti moj služabnik. Denar je moj. Jaz sem ga zaigral, ker se mi je tako zljubilo, a tebi svetujem, da se ne ustavljaš, ampak storiš, kar ti velim».

Saveljiča so tako potrle te besede, da je sklenil roke in kar osteklel.

«Kaj se še obotavljaš!» zavpil sem jezno.

Saveljič je zajokal.

«Batjuška, Peter Andrejič», rekel je z drhtečim glasom, «ne daj, da od žalosti umrjem. Moj Bog, usliši me starca! Piši temu lopovu, da si se samo šalil; kje vzameva midva toliko denarja? Sto rubljev! Milostljivi moj Bog! Povej mu, da so ti stariši najostrejše prepovedali, igrati za kaj drugega, nego za orehe...!»

«Dovolj javkanja!» ustavil sem ga hitro; «denar sèm ali ti sterem kosti».

Saveljič me je pogledal z veliko žalostjo in poravnal moj dolg. Starec se mi je smilil, toda hotel sem se ga oprostiti in pokazati, da nisem več otrok.

Zurin je dobil denar. Saveljič je hitel, da me spravi prej ko prej iz te proklete gostilne. Naznanil mi je, da so konji napreženi. Z nemirno vestjo in s tihim kesanjem sem zapustil Simbirsk, brez poslovia od svojega učitelja, katerega nisem mislil nikdar več videti.

II.

V o d n i k.

Сторона-ль моя сторонюшка,
Сторона незнакомая!
Что не самъ ли я на тебя зашелъ,
Что не добрый ли да меня конь завезъ,
Завезла меня, добраго молодца,
Прыткость, бодрость молодецкая
И хмѣлинушка кабацкая.

Старинная пѣсня.

(O zemlja moja, o zemljica,
Zemljica nepoznana mi!
Kaj ne, da nisem ná-te sam prišel,
Li ne, da ni me čili konj zanesel?
Zanesla me je, krepkega junaka
Živahnost in srčnost mladostna
In želja po kipečih čašah.

Stara ruska pesem).

Moja popotna premissljevanja niso bila posebno prijetna. Moja zguba je bila po tedajni vrednosti denarja zelo velika. Nehoté sem moral priznati v srcu, da je bilo moje vedenje v simbirski gostilni neumno, in čutil sem se krivega pred Saveljičem. Vse to me je mučilo. Starček je čmerno sedel na vozu, obrnjen v stran in molčal, le zdaj pa zdaj je žalostno vzdihnil. Hotel sem se ž njim na vsak način spraviti, a nisem vedel, kako bi začel.

Slednjič sem mu rekel:

«No, no, Saveljič, naj bo dovolj, pomiriva se, kriv sem jaz, sam vem, da sem kriv. Včeraj sem se res neumno vedel in žalil tebe brez vzroka. Obetam ti, da se hočem v prihodnje lepše vesti in tebe poslušati. No, ne bodi več hud, spraviva se».

«Oh, ljubi moj Peter Andrejič!», odgovoril mi je z globokim vzdihom «Jezim se na samega sebe: vsega sem sam kriv. Zakaj sem te pustil samega v gostilni! Kaj hočem? Seveda ni bilo prav, da mi je prišlo na misel, obiskati cerkvenikovo ženo in mojo kumico. Tako se mi je zgodilo, kakor pravi oni pregovor: „šel je h kumici, pa je prišel v ječo“. Oh ta nesreča! kako se bom mogel prikazati pred oči naše gospode? Kaj porečejo, ko zvedó, da njih otrok igra in popiva?»

Da bi utešil ubogega Saveljiča, sem mu dal besedo, da ne porabim brez njegovega dovoljenja nifi jedne kopejke več. Polagoma se je pomiril, dasi je še od časa do časa na tistem zamrmral in z glavo pomajal: «Sto rubljev! Nikaka igrača!» Bližal sem se že kraju, kamor sem bil namenjen. Žalostne pustinje, posajene s holmi in jarki, so se prostirale pred menoj. Vse je bilo pokrito s snegom. Solnce je zahajalo. Kibitka je tekla po ozkem potu, bolje: po tiru, kateri so bili naredili kmetje s svojimi sanmi.

Mahoma je začel pogledovati voznik v stran, slednjič je vzel čapko raz glavo, obrnil se k meni in rekel:

«Gospod, ali naj se vrnemo?»

«Čemù neki?»

«Nevihta nam preti; veter se počasi vzbuja; glej, kako prši z novo padlim snegom».

«Kaj to!»

«Mar ne vidiš tam nekaj?»

Voznik je pokazal z bičemi proti vshodu.

«Ničesar, razven bele stepe in jasnega neba».

«A tam, tam; oni oblaček!»

Res sem zagledal tam na kraju neba bel oblaček, kateri sem imel prej za oddaljen holmec. Voznik mi je razjasnil, da oni oblaček naznanja burán.*)

Slišal sem že prej o tamošnjih metežih, kateri so zasuli že večkrat cele vozove. Saveljič je svetoval soglasno z mnenjem voznikovim, da se vrnemo. A meni se veter ni zdel še hud; nadejal sem se, da dospemo še v lepem vremenu do bližnje postaje, zato sem velel pognati.

Voznik je pognal konje v tek ter pogledoval vedno proti vshodu.

Konji so veselo tekli. Med tem je veter postajal od časa do časa silnejši. Oblaček se je spremenil v velik, bel oblak, ki se je težko vzdigoval, rasel in polagoma zakril vse nebo. Padal je droben sneg, mahoma pa so začeli leteti debeli kosmi.

Veter je zatulil — vihar z metežem je bil tu. Hkrati se je spojilo temno nebo s snežnim morjem.

Vse je izginilo. — —

«No, gospod», zakričal je voznik, «nesreča je tu — burán! . . .»

Pogledal sem iz kubitke; vse temno in viharno. Veter je bučal s takimi divjimi glasovi, da si mislil, da tulijo človeški duhovi. Sneg je zasipal mene in Saveljiča; konji so šli korakoma ter kmalu obstali.

«Zakaj ne voziš naprej?» vprašal sem voznika nestrpno.

«Čemu bi vozil?» vprašal je in zlezal z voza, «Bog vé, kam smo zašli: pota nikjer, krog in krog sama megla»

*) Buran je silen vihar z metežem v ruskih stepah.

Začel sem ga oštevati. Saveljič se je potegnil zanj.

«Ali je mar bilo treba naprej voziti», govoril je jezno. «Vrnili bi se bili rajše v gostilno, tam bi se bil ti napil čaja ter se naspal do jutri zjutraj, burja bi bila utihnila in mi bi mirno nadaljevali potovanje. I kam neki tako hitimo? Saj ne gremo na svatbo».

Saveljič je imel prav. Toda kaj je bilo storiti? Sneg se je kar valil od neba. Okolo kubitke se je napravil zamet. Konji so stali s povešenimi glavami, zdaj pa zdaj so stresli raz sè nameteni sneg. Voznik je hodil okrog in je popravljaj, ker ni imel kaj delati, konjsko opravo. Saveljič je mrmral. Jaz pa sem gledal na vse strani, da bi zagledal kje kak sled stanovališč ali pota. Toda ničesar nisem mogel razločiti, razven motnega vrtinca snežink . . . Nakrat sem zagledal nekaj črnega.

«Hoj, voznik!» zakričal sem, «poglej, kaj se tam tako črni».

Voznik je začel natančnejše opazovati.

«Bog vé, gospod», rekel je ter sedel na svoje mesto, «voz ni, drevo tudi ne, kajti zdi se mi, da se premiče. Najbrže je volk ali človek».

Ukazal sem mu pognati proti neznanemu predmetu, kateri se je med tem začel približevati.

Čez dve minuti je stal pred nami neznan mož.

«Hej, dobri človek!» zaklical mu je voznik, «nam li moreš pokazati, kod pelje pot?»

«Pot je tu - le; jaz stojim na trdih tleh», odgovoril je potnik; «toda kaj hočete?»

«Poslušaj, rojak», rekel sem mu, «ali ti je znana ta pot? Ali bi me hotel pripeljati do prenočišča?»

«Kraj mi je znan», odvrnil je popotnik, «hvala Bogu, prehodil in prejezdil sem ga že po dolgem in

po čez. Toda glej, kakšno vreme je, na krat zaideš s pota. Boljše bi bilo, tukaj počakati, da buran potihne, da se nebo zjasni, potem lahko najdemo pot po zvezdah».

Njegova hladnokrvnost me je ohrabrila. Že sem bil sklenil, udati se v božjo voljo in prenočiti sredi stepe, kar skoči popotnik ročno na voz in veli vozniku:

«No, hvala Bogu, stanovališče je blizu; obrni na desno in poženi».

«Zakaj naj vozim na desno?» rekel je ta nevoljen. «Kje vidiš pot? Mar misliš, da so konji tuji? Tuja živina se brez skrbi goni».

Zdelo se mi je, da ima voznik prav.

«Res, res», rekel sem mu, «zakaj misliš, da nismo daleč od stanovališča?»

«Zato, ker je pihala prej sapa od tam», odvrnil je popotnik, «bila je z dimom pomešana, kar pomeni, da je vas blizu».

Tenkost njegovih čutov, zlasti njegov dobri vonj, me je iznenadil. Ukazal sem vozniku, naj požene. Konji so s težavo gazili debeli sneg. Kibitka se je premikala počasi, zavozila zdaj v zamet, zdaj v jarek in se zibala zdaj na to, zdaj na ono stran. Vožnja je bila podobna plavanju ladije po burnem morju. Saveljič je vzdihoval ter se zadeval vsak hip ob moj bok. Jaz pa sem spustil plahto, zavil se v svoj kožuh in zadremal. Zvižganje burje in guganje počasnega voza me je zazibalo v prijetno spanje.

Imel sem sanje, katerih nikoli ne pozabim, v katerih vidim še dandanes nekaj proroškega, ako jih primerjam s čudnimi dogodki svojega življenja. Čitatelj naj mi oprostí, saj menda vé tudi sam iz skušnje, kako je človeku prirojeno, udajati se praznoverstvu, naj še tako prezira vsaki predsodek.

Nahajal sem se v takem čustvenem in dušnem stanju, v katerem se zliva resničnost z nejasnimi podobami prvega snà. Sanjalo se mi je, da je buran še vedno divjal, da smo še vedno blodili po sneženi stepi . . . Mahoma sem zagledal vrata in šel sem na dvor naše gosposke hiše. Moja prva misel je bil strah, da se bo oče jezil zaradi moje vrnitve pod rodno streho, misleč, da je to le premišljena nepokorščina.

Z nemirno dušo sem skočil iz kubitke, in glej, mati mi prihaja po stopnicah naproti z globoko užaljenim obrazom.

«Tiho», reče mi, «oče je na smrt bolan in se želi posloviti od tebe». Potrto od strahu grem za njo v spalnico. Soba je le slabo razsvetljena; ob postelji pa stoje posli z žalostnimi obrazi. Tiho se približam postelji; mati odgrne zaveso in pravi:

«Andrej Petrovič, Peterček je prišel; zvedevši o tvoji bolezni se je vrnil domov; blagoslovi ga!»

«Jaz se spustim na kolena in uprem oči v bolnika. Toda kaj zagledam? . . . Mesto očeta vidim v postelji črnobradatega kmeta, kateri me veselo pogleduje. Iznenaden se obrnem k materi, rekoč: «Kaj pomeni to? To ni moj oče. Zakaj naj bi prosil kmeta blagoslova?»

«Vsejedno, Peterček», odgovori mi mati, «to je namestnik tvojega očeta; poljubi mu roko, potem pa naj te blagoslovi . . .»

A jaz se nisem dal pregovoriti. Zdajci skoči kmet s postelje, zgrabi sekiro, katero je imel na hrbtu*) in začne mahati ž njo na vse strani. Hočem zbežati . . . in ne morem; soba se polni z mrtvimi trupli, ob kateri se spotikam in gazim po krvavih lužah . . . Strašni

*) Ruski kmet rad nosi sekiro za pasom.

kmet me prijazno pokliče, rekoč: «Ne boj se, pojdi sem po moj blagoslov!» . . . Strah in groza me spreleti . . . in v tem hipu se vzbudim. Konji so stali, Saveljič me je držal za roko, rekoč:

«Izstopi, gospod, prišli smo».

«Kam smo prišli?» vprašal sem ga, mencajoč si oči.

«V gostilno; Bog nam je pomagal, slučajno smo prišli do neke ograje. Pojdi, pojdi, gospod, da se skoro ogreješ».

Izstopil sem iz kubitke. Buran je še vedno divjal, čeprav z manjšo silo. Bila je tema kakor v mehu. Gospodar nam je prišel pri vratih naproti, držeč pod suknjo svetilko, in me peljal v sobo, ki je bila sicer tesna, a vendar snažna. Luč na čelešniku jo je razsvetljavala. Na steni je visela puška in visoka kozaška čapka.

Gospodar, rodom jajški Kozak, je bil možak kakih šestdesetih let, pa še čvrst in zdrav.

Saveljič je prinesel za menoj zabojček za čaj, zahteval ognja, da pripravi čaj, katerega menda še nikoli nisem tako želel.

Gospodar je šel, da pripravi vse potrebno.

«Kje pa je naš vodnik?» vprašal sem Saveljiča.

«Tukaj, vaše blagorodje», odgovoril mi je neki glas od zgoraj.

Pogledal sem na visečo posteljo in zagledal črno brado in dvoje žarečih očij.

«Prijatelj, zebe te, kaj ne?»

«Kako bi me ne zeblo v jedni sami hodnji suknjici! Imel sem ovčji kožuh, pa — kaj bi tajil greh — zastavil sem ga včeraj pri gostilničarju; mislil sem, da ne bo še tako hud mraz».

V tem hipu je vstopil v sobo gospodar s kipečim samovarom; ponudil sem vodniku čašo čaja, kmet je zlezal z viseče postelje. Njegova zunanost se mi je zdela zelo pomenljiva. Bil je možak kakih štiridesetih let, srednje rasti, suh in širokoplečat. V njegovi črni bradi se je kazalo že nekaj sivih las; velike, živahne oči so mu begale hitro od predmeta do predmeta. V celem obrazu se je kazal sicer prijeten, a vendar lokav izraz. Lasje so mu bili krog in krog ostrženi: na sebi je imel raztrgano suktno in široke tatarske hlače. Podal sem mu čašo čaja; pokusil je ter se začel kremžiti.

«Vaše blagorodje, storite mi to milost . . . velite prinesiti kozarec vina; čaj ni kozaška pijača»,

Radovoljno sem mu ustregel. Gospodar je prinesel iz skrinje steklenico in kozarec, pristopil k njemu, pogledal ga v obraz in mu rekel:

«Oho, zopet ti v našem kraju! Odkod te je Bog prinesel?»

Moj vodnik je značilno namignil in odgovoril s primero:

«Na vrtu sem stal, konoplje kljuval; starka je kamen zagnala v me, a ni me zadela no, kako pa je že s teboj?»

«Kako je z menoj!» odgovoril je gospodar, nadaljujoč prav tako v podobah, «zvoniti bi bil moral k večernici, a popova žena mi ni pustila, pop je v gostéh in črt gospodari doma».

«Molči, stari», odvrnil mu je moj postopač, «po dežju poženo gobe, ako pa bo kaj gob, dobi se tudi košarica; a sedaj» — tu je zopet namignil — «zatakni sekiro za pas: gozdar hodi okrog . . . Vaše blagorodje, na vaše zdravje!»

Pri teh besedah je prijel kozarec, prekrižal se ter ga izpraznil na jeden dušek; potem se mi je poklonil in se vrnil na visečo posteljo.

Od vsega tega tatinskega pogovora nisem mogel ta čas čisto nič razumeti, šele pozneje sem si razjasnil, da sta govorila o razmerah jajiške vojske, katera je bila v onem času po ustaji v letu 1772. pred kratkim razbita. Saveljič je poslušal z veliko nevoljo. Sumljivo je pogledoval sedaj gospodarja, sedaj vodnika. Gostilna, ali kakor se tam imenuje, umet, je bila v oddaljeni stepi, daleč od vsake vasi, in spominjala je najbolj na razbojniško jamo. Toda kaj nam je bilo storiti? Na nadaljevanje potovanja še misliti ni bilo. Nemirnost Saveljičeva me je neizrečno zabavala.

Med tem sem se spravil k počitku in legel na klop. Saveljič se je odločil, ubrati jo na peč, a gospodar je legel na pod. Kmašu se je čulo v izbi glasno smrčanje, tudi jaz sem spal kot ubit.

Zbudivši se zjutraj precej pozno, zapazil sem, da je buran utihnil. Prijazno jo sijalo solnce. Sneg je ležal, podoben bliščeči odeji, na nepregledni stepi. Konji so bili upreženi. Plačal sem gostilničarja, kateri je zahteval od nas tako zmerno plačo, da se celo Saveljič ni sprl ž njim, tudi mu ni — proti svoji navadi — čisto nič utrgal, in včerajšnje sumničenje se mu je bilo popolnoma izkadilo iz glave.

Poklical sem vodnika, zahvalil se mu za skazano pomoč, in velel Saveljiču, naj mu da pol rublja kot pivnino.

Saveljič se je razhudil.

«Pol rublja kot pivnino?» zavzel se je. «Čemu? Morebiti zato, ker si ga izvolil pripeljati v gostilno? Stori, kakor ti drago, gospod; a vedi, da nimava

denarja odveč. Ako bi hotela vsakomur dati pol rublja v pivnino, morala bi kmalu sama stradati».

S Saveljičem se nisem mogel kregati. Obljubil sem mu bil, pustiti denar v njegovem varstvu. Vendar pa me je jezilo, da nisem mogel obdariti moža, kateri me sicer ni rešil iz prave nevarnosti, vsekakor pa iz skrajno neprijetnega položaja.

«Prav», rekel sem mu hladnokrvno, «ako mu nočeš dati pol rublja, tedaj mu prinesi nekaj moje obleke. Jako slabo je oblečen. Daj mu moj zajčji kožuh!»

«Za Boga, batjuška Peter Andrejič!» viknil je Saveljič, «zakaj naj mu dam tvoj zajčji kožuh? Zapije ga, pes, v prvi gostilni».

«Radi tega si ne delaj skrbij, starec», rekel je postopač, «ali ga zapijem, ali ne. Njegovo blagorodje blagovolilo mi je podariti kožuh od svoje obleke; — to je njegova gosposka volja, ti pa kot služabnik se ne smeš ustavljati, ampak ubogati».

«Se li ne bojiš Boga, predrznež!» odgovoril mu je Saveljič s srditim glasom. «Vidiš, da otrok še ne zna misliti, a ti bi si rad izkoristil njegovo priprostost. Čemu ti bo gosposki kožuh? Saj ga še ne moreš spraviti na svoja prokleta pleča».

«Nehaj s svojim modrovanjem, daj mu pri tej priči kožuh».

«Gospod Bog», jadikoval je moj Saveljič, «zajčji kožuh je še skoro nov! Ne rečem, da bi bilo komu drugemu, ali temu raztrganemu pijancu!»

Vendar je slednjič prinesel zajčji kožuh. Kmetič si ga je začel pomerjati. V resnici mu je bil kožuh, kateremu sem bil tudi jaz že odrastel, zelo tesen. Med tem si je premislil in ga oblekel, dasi so šivi pokali.

Saveljič malone da ni zajokal, slišavši, kako se trgajo niti. Toda postopač je bil zelo zadovoljen z mojim darilom. Spremil me je do kubitke in rekel z nizkim poklonom:

«Lepa hvala, vaše blagorodje! Bog vam plačaj vaše dobro delo. Nikoli ne pozabim vaših uslug».

On je šel svojim potom, a jaz sem se odpravil dalje, ne zmené se za Saveljiča, in kmalu so mi bili iz spomina včerajšnji buran, moj vodnik in zajčji kožuh.

Prišedši v Orenburg, zglasil sem se takoj pri generalu. To vam je bil možak visoke rasti, toda radi starosti že nekoliko upognjen. Njegovi dolgi lasje so bili popolnoma beli. Njegova stara, obledela obleka je spominjala na vojaka iz časa Ane Ivanoye, ves njegov govor pa je imel zelo nemško lice.

Dal sem mu očetovo pismo. Ko je slišal njegovo ime, pogledal me je ostro.

«Moj Bog», rekel je v svojem nemškem izgovarjanju, «saj še ni tafno, ko je bil Andrej Petrovič sam tvojih let, a kakšnega sina ima že zdaj! Kako hitro minefajo leta!»

General je razpečatil pismo in ga začel polglasno čitati, delajoč svoje opazke:

«Milostljivi gospod, Andrej Karlovič, nadejam se, da vaša vzvišenost . . .» Čemu te ceremonije? Fej, fej, da se ne sramuje! Seveda, disciplina je prvo, toda se li tako piše staremu kameradu? . . . «vaša prevzvišenost ni pozabila . . .» hm . . . «in . . . ko smo . . . pod pokojnim feldmaršalom Min . . . na pohodu . . . tako tudi . . . Karolinko . . .» Ha, ha, bruder se spominja še na vse budalosti, ki smo jih nekdaj uganjali. «Zdaj k stvari . . . k vam svojega malo-malopridneža . . .» hm . . . «imejte ga v ješefih roka-

vicah . . . » Kaj je to: ješefe rokavice? To mora biti rusko reklo . . . Kaj se pravi imeti koga v ješefih rokavicah? » ponavljal je ter se obrnil proti meni.

«To se pravi», odgovoril sem mu s kolikor mogoče nedolžnim obrazom, «prijazno, ne prestrogo s kom ravnati, pustiti mu kolikor mogoče veliko prostosti; pravi se pa v ježevih rokavicah».

— Hm, razumem . . . «in ne pustiti mu preveč prostosti . . . » Kaj? menda morajo ješefe rokavice vendar nekaj drugega pomeniti . . . «Priložen je krstni list . . . » kje je? A tukaj . . . «Zapisati v Semenovski polk . . . » dobro, dobro, vse se zgodi . . . «Dovoli, da te brez vseh okoliščin objamem, tebe in . . . s starim tvojim tovarišem in drugom», ha, ha, slednjič se je vendar spomnil! . . . i. t. d., i. t. d. . . . — «No ljubček moj», rekel je, prečitavši pismo in odloživši moj krstni list v stran, «vse se zgodi, postaneš poročnik v * * * polku, in da časa ne mudiš, pojdi že takoj jutri v trdnjavo Bjelogorsk, kjer bodeš služil pod načelnštvom kapitana Mironova, dobrega in milega moža. Tam boš služil v bodoče ter se naučiš prave discipline. V Orenburgu ni nič za-te; raztresenost škoduje mlademu možu. A danes te povabim na obed».

«Čim dalje tem hujše», mislil sem sam pri sebi, «kaj mi koristi, da sem bil še prej nego sem prišel na svet gardni seržant! Kam me je to zavêlo? V * * * polk in v gluho trdnjavo na meji kirgiško-kajsaških step! . . . »

Obedoval sem pri Ivanu Karloviču, ob enem ž njegovim starim adjutantom. Stroga nemška varčnost je vladala pri njegovi mizi, zato mislim, da je bil tudi strah, videti včasih kakega boljšega gosta pri

svoji slamski mizi, nekoliko vzrok, da me je general tako hitro odpravil v garnizijo.

Drugi dan sem se poslovil od generala in se odpravil proti določenemu mi mestu.

III.

Trdnjava.

Мы въ фортеці живемъ,
Хлѣбъ ѣдимъ и воду пьемъ,
А какъ лютые враги
Придутъ къ намъ на пироги,
Зададимъ гостямъ пирушку:
Зарядимъ картечью пушку.

СОЛДАТСКАЯ ПѢСНЯ.

Старинные люди, мой батюшка.

Недоросль.

(Veselo v trdnjavi sedimo,
Ob kruhu in vodi živimo,
A pride sovrag naj v gosti,
Postrežemo dobro mu mi:
Mu damo potice duhteče,
Iz naših kanonov karteče.

Ruska vojaška pesem.

Stare korenine je moj očka.

Nedoroslj.)

Trdnjava Bjelogorsk leži štirideset vrst od Orenburga. Pot nas je vodila ob strmih bregovih reke Jajka. Reka še ni bila zmrzla in njeni svinčenobeli

valovi so se žalostno razločevali od jednoličnih bregov, pokritih z belim snegom. Udajal sem se bolj in bolj premišljevanjem, ki so bila bolj žalostna nego vesela. Vojaško življenje v armadi je imelo za me malo mikavnega. Poskušal sem si predočevati v duhu kapitana Mironova, svojega bodočega načelnika; mislil sem si ga kot strogega, jeznega starca, ki ne zna nič drugega razven svoje službe, ki ima oblast, mene za vsako malenkost vtakniti pod ključ h kruhu in vodi.

Med tem se je začelo temniti; šli smo precej hitro.

«Je-li še daleč do trdnjave?» vprašal sem voznika.

«Ni daleč», odgovoril je. «Tam, glejte, se že vidi».

Gledal sem na vse strani, čakaje, kedaj zagledam visoke zidove, stolpe in nasipe, a videl nisem nič drugega nego vasico, ograjeno z lesenim plotom. Na jedni strani so stali trije ali štirje skednji za seno, na pol zameteni s snegom; na drugi pa star polomljen malin z dol visečimi lopatami.

«Kje je vendar trdnjava?» vprašal sem začuden.

«Glej jo», odvrnil je voznik, pokazavši na vasico; pri teh besedah smo se ustavili na mestu.

Pri vratih sem zagledal star top iz litega železa; ulice so bile tesne in krive; hiše nizke in večinoma s slamo krite. Velel sem, naj nas peljejo k načelniku, in čez jedno minuto se je ustavila kibitka pred leseno hišico, postavljeno na vzvišenemu kraju poleg lesene cerkve.

Nikdo mi ni prišel naproti. Stopil sem v vežo in odprl vrata v prednjo sobo. Tu je sedel star do-služen vojak na mizi in šival višnjevo zaplato na kolec zelene vojaške obleke. Naročil sem mu, naj me oglasi.

«Kar vstopi, ljubček moj», rekel je «naši so doma».

Vstopil sem v majhno čisto sobico, opravljeno po starem. V kotu je stala skrinja z različno posodo; na steni je visela častniška diploma pod šipo in v okviru; na straneh diplome sta krasila steno dva lesoreza, predočujoča vzetje Küstrina in Očakova, ter „Snubitev“ in „Pogreb starega mačka“. Pri oknu je sedela postarna gospa, v kratki, gorki obleki, pokrita z ruto. Navijala je niti, katere ji je držal, razpete na rokah, jednook starec v častniški obleki.

«Kaj želite, gospod?», vprašala je, nadaljujé svoje delo.

Odgovoril sem ji, da sem prišel sèm v službo in da se javim po svoji dolžnosti gospodu kapitanu. Pri teh besedah sem se obrnil proti brljavemu starcu, misleč, da je on kapitan.

No, gospodinja je prihitela moj pripravljeni oglas.

«Ivana Kuzmiča ni doma», rekla je, «šel je v goste k očetu Gerasimu; pa nič ne dé, gospod, — jaz sem njegova gospodinja. Prosim, bodite tako dobri in vsedite se!»

Pri tem je poklicala hišino in ji ukazala, naj pozove kozaškega podčastnika. Starček me je radovedno ogledoval s svojim jednim očesom.

«Smem vprašati», rekel je, «pri katerem polku ste imeli čast služiti?»

Zadostil sem njegovi radovednosti.

«In smem naprej vprašati», nadaljeval je, «zakaj ste imeli čast, da ste stopili iz garde v armado?» — Odvrnil sem mu, da je bila tako volja predstojnikov.

«Bržkone ste kaj zakrivili, kar se ne spodobi gardnemu častniku?», nadaljeval je neutrudljivi izpraševalec.

«Molči že vendar enkrat s svojim čenčanjem», rekla mu je kapitanka; «ali ne vidiš, da je mladi človek uprav končal svoje potovanje? mar mu je za te . . . drži roke močnejše . . . A ti, moj ljubček», nadaljevala je, obrnivši se proti meni, «ne boj se, da bi te v naši samoti spekli. Potrpljenje železne duri prebije. Švabrin Aleksej Ivanovič je že peto leto pri nas; prestavljen je bil zaradi uboja. Bog vé, kaj je mislil. Premisli, nekoč sta šla z nekim poročnikom za mesto, pa sta vzela s seboj vsak svoj meč, pa sta začela tolči, pa je Aleksej Ivanovič zaklal poročnika, in to še v navzočnosti dveh prič! Kaj hočemo! Greha se je težko ubraniti».

V tem je vstopil podčastnik, mlad, postaven kozak.

«Maksimič», rekla mu je kapitanka. «Pelji gospoda častnika na stanovanje, da si počije od vožnje»,

«Slušam, Vasilisa Jegorovna», odgovoril je podčastnik. «Mar naj nastanimo njegovo, blagorodje, pri Ivanu Poležajevu?»

«Mar se ti blede, Maksimič?» rekla je kapitanka.

«Pri Poležajevu je že tako tesno; vrh tega je Poležajev moj kum in vedno vé, da smo mi njegovi predstojniki. Pelji gospoda častnika . . . Prosim, kako je vaše krstno ime in ime po očetu?»

«Peter Andrejič».

«Pelji Petra Andrejiča k Semenu Kuzovu. Ta malopridnež je spustil svojega konja v moj vrt. No, Maksimič, vse v redu?»

«Hvala Bogu, vse», odgovoril je kozak. «Samo korporal Prohorov se je trgal z Ustinjo Pegulinovo v kopališču zaradi posodice tople vode».

«Ivan Ignatič!» rekla je kapitanka jednookemu starcu. «Preišči, kdo izmed obeh ima prav, kdo je

kriv, in ne pozabi, oba kaznovati. No, Maksimič, hodi z Bogom . . . Peter Andrejič, Maksimič vas spremi na vaše prihodnje stanovanje».

Ponižno sem se poklonil. Podčastnik me je pripeljal v kočo, stoječo na visokem bregu reke, prav na koncu trdnjave. Polovica bajte je služila rodovini Semena Kuzova v stanovanje, drugo so oddali meni. Mojo polovico je zavzemala jedna soba, ki je bila še za silo čista in predeljena s tenko steno.

Saveljič je začel urejevati pripeljano orodje; jaz pa sem gledal skozi malo okence. Pred menoj se je prostirala žalostna stepa. Na nasprotni strani je stalo nekaj bajt; po potu so begale kokoši. Starka, stoječa s koritom na pragu, je klicala svinje, katere so ji odgovarjale z veselimi kruljenjem.

To je torej zemlja, v kateri mi je ukazano preživeti svojo mladost! Žalost me je prevzela.

Stopil sem od okna in se vlegel spat brez večerje, ne meneč se za prošnje Saveljiča, kateri je ponavljal ves v skrbéh:

«Moj Bog! nič noče jesti! Kaj poreče gospa, ko dele obnemo?»

Jedva sem se začel drugo jutro oblačiti, ko so se odprle duri, in vstopil je mlad častnik srednje rasti z rujavim, zelo nelepim, a nenavadno živahnim obrazom.

«Oprostite mi», rekel mi je francoski, ker prihajam brez okolnosti, da se z vami seznanim. Včeraj sem zvedel o vašem prihodu; želja, da vidim slednjič vendar jedno novo lice, obvladala me je tako, da nisem mogel več prestajati. Ta čut spoznate, ko preživite tukaj nekaj časa».

Razložil sem si, da mora biti to oni častnik, kateri je bil vsled dvoboja prestavljen iz garde. Spo-

znala sva se kmalu. Švabrin nikakor ni bil neumen. Njegov razgovor je bil šaljiv in zanimiv. Z veliko veselostjo mi je opisoval načelnikovo družino, svojo družbo in kraj, kamor me je zavela usoda. Smejal sem se mu od srca; v tem je prišel k meni oni invalid, katerega sem videl v prednji načelnikovi sobi, ko je šival obleko, in me je v imenu Vasilise Jegorovne pozval k njim na kosilo. Švabrin se mi je ponudil, da me spremlja.

Ko smo se bližali kapitanovemu domu, zagledali smo na stopnicah kakih dvajset starih dosluženihih vojakov z dolgimi kitami in trikrajnimi klobuki. Postavili so se bili v vrsto. Pred njimi je stal kapitan, visok starec v kapi in v volneni nočni halji. Ko naju je zagledal, prišel nama je naproti, izpregovoril z menoj nekoliko laskavih besed in začel zopet uriti vojake. Midva sva se bila ustavila, da bi si ogledala učenje vojakov, no kapitan nama je velel, naj greva k Vasilisi Jegorovni, češ, da on kmalu pride za nama, ter je še pristavil:

«Tukaj nimata česa gledati».

Vasilisa Jegorovna naju je sprejela z odkritosrčnim veseljem in se vedla do mene, kakor da bi me že Bog ve kako dolgo poznala. Invalid in Palaška sta pregrinjala mizo.

«Kako to, da se je moj Ivan Kuzmič danes tako zamislil v učenje vojakov?» rekla je kapitanka. «Palaška, pokličí gospoda k jedi. Kje pa je Maša?»

V tem je vstopila v sobo kakih osemnajst let stara devotka, okroglih, rdečih lic in svetlo rjavih las, ki so bili zadej gladko počesani, da so se lepo svetili. Na prvi pogled mi ni posebno ugajala. Gledal sem jo z nekim predsodkom; kajti Švabrin mi je opi-

soval Mašo kot zelo priprosto deklico. Maša je sedla v kot in vzela šivanje v roko.

Med tem je stala juha na mizi. Ko Vasilisa Jegorovna tudi zdaj še ni videla moža, poslala je v drugič Palaško po-nj.

«Povej gospodu, da gostje čakajo, juha pa se ohladi; slava Bogu, učenje mu ne odide; lahko se še dovolj nakriči!»

Kmalu je prišel kapitan v družbi jednookega starčka.

«Kaj pa je danes s teboj, oče?» rekla mu je žena; «jed stoji že tako dolgo, a tebe se ne da priklicati».

«Védi, Vasilisa Jegorovna», odvrnil ji je kapitan, «da sem bil v službi; moral sem učiti nove vojake».

«E, molči», zavrnila ga je kapitanka. «Vedno se hvališ, kako učiš vojake, pa vendar nič ne znajo, kakor tudi ti ne. Sedel bi rajše doma in molil, boljše bi bilo. Dragi gostje, prosim, poslužite se sedežev».

Vsedli smo se k mizi. Vasilisa Jegorovna ni molčala niti jedno minuto, kar obsipala me je z vprašanji: kedo so moji stariši, ali še žive, kje stanujejo in kake dohodke imajo? Ko je slišala, da ima moj oče tristo krščenih duš pod seboj, vskliknila je: «Kaj res? Seveda, seveda, bogati ljudje živé na svetu. Toda mi, ljubček moj, imamo samo hišino Palaško; no, hvala Bogu, pa se vendar preživimo. Jedna sama nepravilika je: Maša je odrastla devojka, čas je, da se omoži, toda kaj ji hočemo dati za doto? „Gost glavnik, jedno metlo, tri kopejke“, (Bog se usmili), da bi mogla iti v kopališče. Lepo bi bilo, ko bi se našel priden mladenič, sicer obsedi Maša kot večna nevesta».

Ozrl sem se na hčer Marijo Ivanovo; bila je zardela, in zdelo se mi je, da ji solze kapljejo na krožnik. Smilila se mi je; zato sem se trudil, da obrnem razgovor na drug predmet.

«Slišal sem», rekel sem hitro, «da se pripravljajo Baškirci za napad na vašo trdnjavo».

«Gospod, od koga si to slišal?» vprašal me je Ivan Kuzmič.

«Tako se mi je pripovedovalo v Orenburgu», pristavil sem.

«Neumnost!» rekel je kapitan. «Mi že dolgo nismo ničesar čuli. Baškirci so ugnani in tudi Kirgizi so dobro podučeni. Ne boj se, k nam ne pridejo; ako pa vendar kaj poskusijo, kaznujem jih tako izredno, da bodo imeli deset let dovolj».

«In vi se ne bojite», nadaljeval sem proti kapitanki, «živeti v trdnjavi, izpostavljeni takim nevarnostim?»

«Navada, ljubček moj, navada», odgovorila je. «Pred dvajsetimi leti so nas predstavili iz polka v to trdnjavo, oh moj Bog, kako sem se takrat bala teh prokletih nevernikov! Ko sem zagledala njih risje čapke in slišala njih vrišč, — lahko mi verjameš, ljubček moj, takrat se mi je krčilo srce! Toda sedaj sem se tako navadila, da se niti ne ganem z mesta, kadar nam pridejo povedat, da se plazijo ti lopovi okoli trdnjave».

«Vasilisa Jegorovna je res zelo hrabra dama», pripomnil je Švabrin resno. «Ivan Kuzmič to lahko potrdi».

«Da, rečem ti», potrdil je Ivan Kuzmič «moja žena res ni strahopetka».

«A Marija Ivanovna?» vprašal sem, «ali je tudi ona tako srčna kakor vi?»

«Maša srčna?» odgovorila je njena mati. «Ne, Maša je boječa. Dosedaj še ni mogla slišati strela iz topa; takoj zadrkti po vsem telesu. In ko je prišlo pred dvema letoma mojemu možu na misel, ob mojem godu sprožiti naš top, takrat bi bila moja golobica kmalu umrla od strahu. Od takrat se ni več streljalo z onim presnetim topom».

Vstali smo izza mize. Kapitan in kapitanka sta šla nekoliko poležat, a jaz sem šel k Švabrinu, pri katerem sem prebil cel večer.

IV.

D v o b o j.

— Инъ изволь, и стань же въ позитурѣ.
Посмотришь, проколю какъ я твою фигуру.
Княжнинъ.

(Naglo stopi se v stališče pravo,
Videl boš, kako prekoljem ti postavu).
Knjažnin.

Prešlo je že bilo nekoliko tednov, in življenje v trdnjavi Bjelogorsk mi ni bilo samo pretrpno, ampak celo prijetno. V kapitanovi hiši sem bil kakor doma. Mož in žena sta bila zelo prijazna. Ivan Kuznič, ki je bil kot sin priprostega vojaka prispel do častniške časti, je bil sicer neizobražen in preprost, a vendar častitljiv in dobrodušen mož. Žena mu je opravljala vse, kar se je popolnoma skladalo, ž njegovo brez-

skrbnostjo. Vasilisa Jegorovna je pazila na službinske zadeve, kakor tudi na gospodinjstvo, ter je upravljala trdnjavo tako točno, kakor svojo hišo.

Marija Ivanovna se je kmalu iznebila strahu pred menoj. Spoznala sva se natančneje, in našel sem v njej razumno deklico, globokih čustev. Neopaženo sem se privadil te dobre družine, celo Ivana Ignatiča, jednookega garnizijskega poročnika, katerega je Švabrin dolžil, da je v prepovedani zvezi z Vasiliso Jegorovno, — kar ni imelo niti sence resnice na sebi; no Švabrin se za to ni vznemirjal.

Imenovan sem bil častnikom. Služba me ni težila. V naši trdnjavi, katero je sam Bog milostno varoval, ni bilo niti pregledovanj, niti vaj, niti straženja. V svojo zabavo je uril včasih kapitan vojake, a vendar ni prišel ž njimi tako daleč, da bi popolnoma vedeli, kje je desna in kje leva. Švabrin je imel nekaj francoskih knjig. Začel sem jih čitati, in jelo se mi je buditi veselje do pisateljevanja. Navadno sem čital zjutraj, vadil se v prevajanju, a včasih tudi v pesnikovanju. Večerjal sem skoro vedno pri kapitanu, kjer sem navadno prebil ostali dan; sèm je prihajal včasih zvečer tudi oče Gerasim s svojo ženo Akulino Pamfilovno, prvo novičarko vse okolice.

Z Aleksejem Ivanovičem Švabrinom sem občeval seveda vsak dan, toda njegovo govorjenje mi je postajalo čim dalje tem nadležnejše. Najmanj pa mi je ugajalo, da je vsak dan stresal svoje šale na kapitanovo družino ter posebno zbadljivo omenjal Marijo. Druge družine ni bilo v trdnjavi, a si je tudi nisem želel. Vkljub vseh prerokovanj, Baškirci vendar niso zrojili. Mir je vladal okrog naše trdnjave. Ta pokoj pa so zmotili mahoma medsebojni prepiri.

Povedal sem že, da sem se bavil s pisateljevanjem. Moji poskusi so bili za one čase še precej dobri, poznejše je laskavo pohvali celo Aleksander Petrovič Sumarokov.*) Nekoč sem napisal pesmico, katera mi je posebno ugajala. Resnica je, da iščejo pisatelji naklonjenega poslušalca, med tem, ko sami trdijo, da si žele svetovalca. Tako sem tudi jaz spisal svojo pesmico in jo nesel Švabrinu, kateri jedini v trdnjavi je mogel oceniti proizvod pesnika. Po kratkem uvodu sem vzel iz žepa zvezčič in prečital Švabrinu te-le stihe:

Мысль любовну истребляи,
Тщусь прекрасную забыть
И, ахъ, Машу избѣгая,
Мыслью вольность получить!

Но глаза, что мя плѣнили,
Всемигнута предо мной;
Они духъ во мнѣ смутили,
Сокрушили мой покой.

Ты, узнавъ мои напасти,
Сжался, Меша, надо мной.
Зря меня въ сей лютой части
И что я плѣненъ тобой.

(Misli ljubavi vničujem,
Več ne spominjam se nje,
Maši se, oh, odtegujem,
Da bi si rešil srcé.

Njene oči, ki me vjele,
Vidim, oh, zmir pred seboj;
Dušo so vso mi prevzele,
Uničile srčni pokoj.

*) Skoro popolnoma pozabljen pesnik ruski, ki pa je veljal ob svojem času za prvega pesnika. (1718.—1777.)

Vidiš me, Maša, v nesreči,
Smili naj duh se ti moj;
Daj mi en pogled ljubeči,
Potlej, oh, suženj bom tvoj).

«Kako se ti zdi pesem?» vprašal sem Švabrina, pričakujé pohvale, na katero sem za trdno upal. Toda v mojo veliko žalost mi je odgovoril Švabrin odločno, sicer zelo milostljiv v sodbi, da je pesem prav slaba.

«Kako to?» vprašal sem ga, skrivaje svojo nevoljo.

«Zato, ker so ti stih i vredni mojega učitelja Vasilja Kriliča Fredjakovskega*), in me zelo spominjajo na njegove ljubavne pesmice».

Na to mi je vzel rokopis in začel brez usmiljenja mrcvariti stih za stihom, besedo za besedo, ter se kar najbolj zbadljivo šalil z menoj. Tega nisem mogel trpeti, zato sem mu iztrgal svoj rokopis iz rok in mu zagotovil, da mu nikoli več ne pokažem svojih pesmij. Tudi to grožnjo je sprejel Švabrin z zaničljivim smehom.

«Bomo videli», rekel je, ali boš mož - beseda, ali ne. Saj vem, pesnik potrebuje poslušalca, kakor Ivan Kuzmič čašice žganja pred obedom. A kdo je ta Maša, kateri razodevaš tako nežno strast in ljubavno napast? Morebiti je Marija Ivanovna?»

«Kaj te to briga?» zavrnil sem ga, «ni ti treba prav nič ugibati, kedo je. Tudi nič ne potrebujem tvojega mnenja, kakor tudi tvojih slutenj ne».

«Oho! Samoljubljen pesnik in skromen zaljubljenec!» nadaljeval je Švabrin, jezeč me čedalje bolj. «Toda poslušaj moj prijateljski svèt; ako hočeš imeti kaj

*) Ruski pesnik za Katarine II., kateri se je nekdaj zelo smešil.

vspeha, tedaj ti svetujem, da se ne zatekaš dalje k pesmim».

«Kaj misliš s tem, gospod? Prosim, govori jasneje!»

«Z veseljem. Reči sem hotel, da moraš Miranovi Maši, ako hočeš, da bo hodila v mraku k tebi, podariti mesto teh nežnih stihov par uhanov».

Kri je zavrela v meni.

«A zakaj imaš o nji take misli?» vprašal sem ga, zadržujé s trudom svojo nevoljo.

«Zato», odgovoril je Švabrin s peklenkim nasmehom, «ker poznam že iz skušnje nje nrav in navado».

«Lažeš, nesramnež!» vskliknil sem besen; «lažeš na najnesramnejši način».

Švabrina so izpreminjale barve.

«To ti ne odide kar tako», siknil je, stisnivši mi roko: «poiščem si zadoščenja».

«Kakor ti drago; kedar hočeš!» odvrnil sem mu veselo.

Takoj sem se odpravil k Ivanu Ignatiču. Dobil sem ga, ko je imel baš iglo v roki; na povelje kapitanke je nabral gobe na nit, da se posuše za zimo.

«O, Peter Andrejič!» zaklical mi je nasproti, zagledavši me prihajajočega. «Dobro došli! Kaj vas je privedlo sèm? Po kakem poslu ste prišli, če smem vprašati?»

V kratkih besedah sem mu razodel, da sem se sprl z Aleksejem Švabrinom in da prosim njega, Ivana Ignatiča, za sekundanta. Ivan Ignatič me je pazljivo poslušal in upiral v me svoje jedino oko.

«Vi ste mi izvolili povedati», odgovoril je, «da hočete zaklati Alekseja Ivanoviča Švabrina, in želite, da bi bil jaz navzoč kot priča? Smem vprašati, če je tako?»

«Uprav tako».

«Za božjo voljo, Peter Andrejevič! Kaj vam je vendar prišlo na misel! Z Aleksejem Ivaničem sta se skregala? Mar je to taka nesreča! Jedna razžaljiva beseda še ni cel konj. On vas je razžalil, a vi ga pošteno ozmerjajte; ako vas je on udaril v obraz, udarite ga vi za uho — jedenkrat, dvakrat — a potem pojdita vsaksebi; no, mi vaju že pomirimo. Ali smem vprašati, če je morebiti dobro delo, zaklati svojega bližnjega? No, ako bi vi zaklali njega, bi že bilo dobro — Bog ž njim, z Aleksejem Ivaničem; tudi jaz ga imam precej v želodcu. No, kaj pa, če vas on prebode? Kakšna neprilika potem? Za koga bo potem slabejše, če smem vprašati?»

Besede dobrodušnega poročnika mi niso omajale naklepov. Ostal sem pri svojih namerah.

«Kakor vam je drago», rekel je Ivan Ignatič, «storite, kakor vam ugaja. Toda zakaj naj bi bil jaz za pričo? Kak namen ima to? Kakšen čudež, — ako se ljudje pretepajo, če smem vprašati? Hvala Bogu, pretepal sem se že dovolj s Švedi in s Turki, vsega sem se že nagledal».

Začel sem mu kolikor mogoče natanko razkladati dolžnost sekundanta, toda Ivan Ignatič me nikakor ni mogel razumeti.

«Kakor vam je drago», rekel je; «če bi se pa vsekakor mešal v to reč, no, tedaj bi šel najbrž k Ivanu Kuzmiču, da bi mu uradno naznanil, da se hoče v trdnjavi storiti zločin, ki nasprotuje kazenskimi za-

konom, in ali bi morebiti ne ugajalo gospodu kapitanu, poslužiti se potrebnih korakov . . .»

Ustrašil sem se, zato sem začel prositi Ivana Ignatiča, naj ne črhne kapitanu o tem besede, z največjo težavo sem ga pregovoril; ko mi je dal besedo, hitel sem proč, da se ga rešim.

Večer sem navadno preživel pri kapitanu. Trudil sem se, da bi se kazal veselega in ravnodušnega, da bi ne vzbudil kake sumnje in da bi ušel nadležnim vprašanjem. Toda priznati moram, da nisem nikakor imel one hladnokrvnosti, s katero se hvalijo skoro vedno oni, ki se nahajajo v mojem položaju. Ta večer sem bil nagnjen k nežnosti in sentimentalnosti. Marija Ivanovna mi je ugajala bolj nego kedaj poprej. Misel, da jo vidim morebiti zadnjikrat, ji je podajala v mojih očeh nekaj ginljivega. Tudi Švabrin je bil navzoč. Odpeljal sem ga nekoliko v stran in ga obvestil o svojem razgovoru z Ivanom Ignatičem.

«Čemu nama bodo sekundanti?» rekel je suho, «saj sva lahko brez njih».

«Določila sva, da se bodeva dvobojevala za skednji, ki so stali v bližini trdnjave, kjer se morava sniti drugi dan zjutraj ob sedmi uri. Razgovarjala sva se navidezno tako prijateljsko, da bi bil kmalu Ivan Ignatič od veselja vse izbleknil.

«Tako je prav», rekel mi je veselega obraza, «slab mir je boljši, nego dober prepir, čeprav ni časten, je vsaj zdravo».

«Kaj, kaj, Ivan Ignatič?» vprašala je kapitanka, ki je igrala v kotu na karte, «nisem prav dobro slišala».

Ko je zapazil Ivan Ignatič na meni znake nevolje, spomnil se je hitro svoje obljube, prišel v za-

drego, da ni vedel, kaj bi odgovoril. Švabrin mu je prišel na pomoč.

«Ivan Ignatič», rekel je, «odobrava najino spravo».

«S kom sta se pa sprla, moja ljubčka?»

«Jaz in Peter Andrejič sva imela neki medsebojen prepir».

«Zakaj sta se skregala?»

«Zaradi prave malenkosti: zaradi neke pesmice, Vasilisa Jegorovna».

«Mar se je vredno kregati, — zaradi pesmi! . . .

Toda, kakó?»

«Tako-le: Peter Andrejič je nedavno napravil neko pesem, katero je danes pri meni zapel, a jaz sem mrmral svojo najljubšo popevko:

Капитанская дочь.

Не ходи гулять въ полночь.

(Kapitnova hči

Ne šetaj se o polnoči).

Nasledek je bil, da sva se sprla. Peter Andrejič se je zelo razjezil, no, kmalu je spoznal, da je vsakomur dovoljeno, da poje, kar se mu ljubi. S tem je bila reč končana».

Švabrinova nesramnost me je naredila besnega, toda nihče razven mene ni razumel, na kaj so cikale njegove rezke besede.

Od pesnij je prešel pogovor na pesnike, in kapitan je pripomnil, da so vsi skupaj nemarneži in strastni pijanci. Prijateljsko mi je svetoval, da naj popustim pesnikovanje, češ, da ta posel nasprotuje službi in spravlja človeka v nesrečo.

Švabrinova navzočnost mi je bila neznosna. Zato sem se naglo poslovil od kapitana in njega družine. Prišel sem domov, pregledal svoj meč, poskusil njegovo ostrino in legel k počitku, naročivši Saveljiču, naj me vzbudi zjutraj ob sedmi uri.

Drugo jutro ob določenem času sem že stal za skednji ter pričakoval svojega nasprotnika. Kmalu je prišel.

«Lahko bi naju kdo oviral», rekel je, «zato začniva takoj».

Slekla sva vojaško obleko in ostala samo v lahkih sukňah. Potegnila sva meča iz nožnic. V tem hipu se je prikazal Ivan Ignatič s petimi invalidi izza skednja. Ukazal nama je, da morava h kapitanu. Jezno sva mu sledila; vojaki so naju vzeli v sredo in šli smo za Ivanom Ignatičem, kateri naju je peljal zmagoslavno, korakajoč s čudovito važnostjo.

Vstopila sva v kapitanovo hišo. Ivan Ignatič je odprl vrata in zaklical slovesno:

«Tukaj sta!»

Vasilisa Jegorovna nama je prišla nasproti.

«Oh, ljubi moji otročiči! Kaj to pomeni? kako? kaj? V našo trdnjavo se je vgnezdilo poželjenje po uboju! Ivan Kuzmič, takoj ž njima v ječo! Peter Andrejič! Aleksej Ivanovič! Dajta mi takoj svoja meča, takoj, takoj . . . Palaška odnesi mi meča v sobo. Peter Andrejič, tega bi ne bila pričakovala od tebe! Kaj se nič ne sramuješ? Z Aleksejem Ivaničem je druga, on je že vsled zločinskega uboja premeščen iz garde v armado, on niti ne veruje v gospoda Boga. Ali ga hočeš posnemati?»

Ivan Kuzmič je bil s svojo zakonsko polovico popolnoma istih mislij, zato je pripomnil:

«Tako je, Vasilisa Jegorovna ima prav. Dvojboji so formalno prepovedani v vojnem zakoniku».

Med tem nama je bila vzela Palaška meča in ju odnesla v shrambo. Nisem si mogel kaj, da bi se ne nasmejal. A Švabrin je ohranil svojo resnobo.

«Pri vsej svoji pokorščini do vas, Vasilisa Jegorova», rekel ji je hladnokrvno, «si ne morem kaj, da bi ne pripomnil, da se po nepotrebnem trudite, podvreči naju vaši sodbi. Prepustite to Ivanu Kuzmiču, to je njegova reč».

«Oh, ljubček moj», odgovorila je kapitanka, «kaj nista vendar mož in žena jedna duša in jedno telo? Ivan Kuzmič, kaj še zijaš? Takoj ž njima v posebna razkotja h kruhu in vodi, da se jima izkadi iz glave ta neumnost; a oče Gerasim naj jima naloži pokoro, da bosta prosila Boga odpuščenja ter se pokorila pred ljudmi».

Ivan Kuzmič ni znal, kaj bi storil. Marija Ivanovna je bila nenavadno bleda. Polagoma je utihnil vihar. Kapitanka se je pomirila in nama velela, naj se objameva. Palaška nama je prinesla meča nazaj. Odšla sva od kapitana, navidezno popolnoma spravljena. Ivan Ignatič naju je spremljal.

«Kaj se ne sramujete!» rekel sem mu srdito, «oyaditi naju kapitanu, ko ste mi vendar prej obljubili, da ne črhnete besedice o tem?»

«Kakor gotovo je Bog v nebesih, tako gotovo nisem jaz Ivanu Kuzmiču prav nič povedal», odgovoril je poročnik. «Vasilisa Jegorovna je spravila vse iz mene. Ona je tudi vse ukazala brez kapitanove vednosti. Med tem, hvala Bogu, se je vse lepo izteklo».

S temi besedami se je vrnil nazaj, ostala sva sama s Švabrinom.

«Tako se ne more končati najin spor», rekel sem jaz.

«Seveda ne», odvrnil je Švabrin. «Svojo predrznost mi plačate s krvjo, toda gotovo bodo na naju zelo pazili. Nekaj dnij se morava delati, kakor bi bila vse pozabila. Na svidenje».

S tem sva se razšla, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Ko sem se zopet vrnil v kapitanovo hišo, vsedel sem se, kakor po navadi, poleg Marije Ivanovne. Ivana Kuzmiča ni bilo doma. Vasilisa Jegorovna je imela opraviti z gospodinjstvom. Polglasno sva se razgovarjala. Marija Ivanovna mi je rahlo očitala strah, ki ga je prestala vsled mojega prepira s Švabrinom.

«Kmalu bi bila omedlela», rekla je, «ko sem zvedela, da se hočeta z meči biti. Kako ste čudni vi možje! Za jedno samo besedo, katera se pozabi čez nedeljo, pripravljene ste, drug drugega umoriti in ne žrtvovati samo svojega življenja, ampak tudi svojo vest in srečo onih, kateri . . . toda prepričana sem, da niste začeli vi prepira. — Gotovo je Aleksej Ivanovič vsemu kriv».

«Zakaj tako mislite, Marija Ivanovna?» I, tako . . . on ima tako veselje, drugega smešiti! Jaz ga ne morem trpeti. Zelo mi je zopern, a čudno, — za nič bi ne hotela, da bi mu ne ugajala. To bi me vznemirjalo in strašilo».

«Kako pa mislite, Marija Ivanovna, — ali ste mu vi všeč, ali ne?»

Marija je prišla v zadrego in zardela.

«Meni se zdi», rekla je, «jaz mislim da mu ugajam».

«Zakaj se vam tako zdi?»

«Zato, ker me je — snubil».

«Snubil! Švabrin vas je snubil? Kedaj vendar?»

«Lansko leto; dva meseca pred vašim prihodom».

«In vi ga niste marali?»

«Kakor vidite. Aleksej Ivanič je sicer razumen mož in iz dobre rodovine, ima tudi premoženja; toda ako pomislim, da bi ga morala pred oltarjem vpričo vseh ljudij poljubiti . . . za ves svet ne! za nobeno ceno!»

Marijine besede so mi odprle oči in mi mnogo odkrile. Sedaj sem razumel, zakaj jo je Švabrin vedno tako trdovratno smešil in zasledoval. Najbrž je bil zapazil zaupno naklonjenost med nama ter sklenil, da naju hoče ločiti. Besede, ki so dale povod najinemu prepiru, so se mi zdele zdaj toliko nesramnejše, ker sem spoznal v njih poleg rezkega nedostojnega smešenja premišljeno obrekovanje. Želja, da bi se maščeval nad drznim obrekovalcem, je postajala v meni vedno silnejša, in nestrpno sem pričakoval umestne prilike. Ni bilo treba dolgo čakati. Ko sem drugi dan sedel in zlagal elegijo ter baš grizel svinčnik, iščoč pripravno rimo, potrkal je Švabrin na okno. Odložil sem svinčnik, pograbil meč in hitel iz hiše.

«Čemu bi odkladala?» rekel mi je Švabrin, «nihče naju ne opazuje. Pojdiva k reki, tam naju ne bo nikdo oviral».

«Molčé sva se odpravila. Spustila sva se po strmi stezi navzdol, obstala prav blizu reke in pripravila meča. Švabrin je bil bolj izkušen od mene, toda jaz sem bil močnejši in drznejši. Monsieur Beau-pré, bivši vojak, me je podučeval nekoliko tudi v borenju, katerega sem se tudi posluževal. Švabrin ni pričakoval v meni tako nevarnega nasprotnika.

Dolgo nisva mogla drug drugemu do živega; šele po dolgem času, ko sem zapazil, da Švabrin slabi, silil sem nanj s hitrejšimi udarci, da sem ga potisnil skoro v reko. — Mahoma sem zaslišal, da me je nekdo glasno zaklical. Ozrl sem se in zagledal Saveljiča, ki je hitel po strmi stezi naravnost proti nama. . . .

V tem hipu sem začutil oster udarec v prsa, nekoliko pod desno ramo. Padel sem in se onesvestil. . . .

V.

Ljubez en.

Ахъ, ты, дѣвка, дѣвка красная!
Не ходи, дѣвка, молода замужъ;
Ты спроси, дѣвка, отца, матери,
Отца, матери, роду-племени;
Накопи, дѣвка, ума-разума,
Ума-разума, приданова.

Пѣсня народная.

(Oh deva moja, deva krasna!
Ne môži dekle se mi premladó;
Preprosi deva, mamico, očeta,
Očeta rodnega in rodno mater;
Pameti, razuma si pridobi,
Pameti, razuma — meni v doto.

(Ruska narodna pesem.)

Ko sem se zopet zavedel, nisem se mogel dolgo spomniti, kaj se je zgodilo z menoj. Ležal sem

v neznani sobi v postelji in se čutil zeló slabega. Pred menoj je stal Saveljič s svečo v roki. Nekdo je previdno razvijal obvezo, katero so mi bili položili na prsa in ramo. Polagoma se mi je jasnilo v glavi. Spomnil sem se dvoboja in slutil, da sem bil ranjen.

V tem hipu so zaškripala vrata.

«Kakó mu je?» zašepetal je nežen glas, pri katerem sem zatrgetal po vsem životu.

«Vedno v istem stanju», vzdihnil je Saveljič, «še vedno brez zavesti, in danes je že peti dan».

Poskušal sem se obrniti, a ni se dalo.

«Kje sem? — kdo je tukaj?» rekel sem s težavo.

Marija Ivanovna se je približala k postelji ter se sklonila nad menoj.

«Kakó se počutite?» vprašala je lahno.

«Hvala Bogu», odgovoril sem s slabotnim glasom. «Marija, ali ste vi? Povejte mi . . .» dalje nisem mogel, zato sem utihnil. Saveljič je veselo vskliknil. Radost se mu je zrcalila po obrazu.

«Zavedel se je, zavedel!» ponavljal je ves iz sebe. «Hvala Bogu! — No, no, Peterček, v lep strah si me spravil! To ni nikaka šala; danes je že peti dan . . .»

Marija mu je pretrgala pripravljeno očitanje.

«Ne govori ž njim preveč, Saveljič», rekla mu je; «preslab je še».

Odšla je in tiho zaprla vrata za seboj. Vsakovrstne misli so se mi podile po glavi. Kakor sem izprevidel, bil sem v kapitanovi hiši, Marija me je uprav obiskala. Hotel sem poprašati Saveljiča o nekaterih rečeh, toda starec je zmajal z glavo in si zatislil ušesa. Nevoljen sem zaprl oči in skoro zaspal.

Ko sem se zopet vzbudil, poklical sem Save-
ljiča. Mesto njega sem zagledal pred seboj — Ma-
rijo Ivanovno. — Nagovorila me je s svojim angelj-
skim glasom. Ne morem izraziti sladkih čuvstev, ki
so me objela v onem trenutku. Posegel sem po njeni
roki, pritisnil jo na svoje ustnice in jo oblival s solzami
blaženosti. Marija mi je ni izmaknila . . . mahoma sta
se dotaknili njeni ustnici mojega lica, in začutil
sem vroč, sladek poljub. Vročina me je pre-
šinila.

«Mila, dobra moja Marija», rekel sem ji, «bodi
moja žena, osreči me».

Marija se je zavedla.

«Za Boga, bodite mirni», rekla mi je, izmak-
nivši svojo roko, «Vi ste še v nevarnosti, rana se
vam še lahko odpre. Skrbite za svoje zdravje, četudi
— radi mene» . . .

S temi besedami je zbežala iz sobe, pustivši
me v opojnem presenečenju. Tolika sreča me je
skoro ozdravila. Marija bode moja, Marija me ljubi!
Ta misel mi je prevzela vsa čuvstva . . .

Odslej se mi je obračalo polagoma od dne do
dne na boljše. Lečil me je polkovni brivec, ker
trdnjava ni premogla drugega zdravnika, in hvala
Bogu, mož ni preveč uporabljal svojega znanja. Mla-
dost in narava sta pospešili moje ozdravljenje. Vsa
kapitanova družina mi je stregla. Marija Ivanovna se
ni maknila od mene. Razume se, da sem pri prvi
umestni priliki nadaljeval svojo ljubavno izjavo, ka-
tero sem bil začel prvič, in Marija me je poslušala
sedaj z večjo potrpežljivostjo.

Brez vseh olupšav mi je priznala svojo srčno naklonjenost in rekla, da njeni stariši skoro gotovo radi privolé njeni sreči

«Toda premislite dobro», pristavila je, «ali ne bo od strani vaših roditeljev kakih zaprek». — Pomislil sem nekoliko. O nježnosti in mehki materi-nega srca nisem dvomil, toda, ker sem poznal očeto-vo nrav in mišljenje le predobro, čutil sem, da ga moja ljubezen ne iznenadi kaj prijetno, da bo v nji videl samo sanjavo mladostno vskipenje.

Odkritosrčno sem razodel Mariji vse, toda skle-nil sem, da bom pisal očetu kolikor mogoče lepo in ga prosil očetovskega blagoslova.

Pismo sem pokazal tudi Mariji; njej se je zdelo tako prepričevalno in ganljivo, da ni dvomila o njega ugodnem uspehu. Prepustila se je čustvom svojega nježnega srca z vso zaupljivostjo svoje mladosti in ljubezni.

S Švabrinom sem se spravil že prve dni svo-jega ozdravljenja. Ivan Kuzmič, očitajé dvoboj, pa mi je rekel:

«Oh, Peter Andrejič, prav za prav bi te moral dejati v zapor, ko bi že ne bil sicer dovolj kazno-van. Toda Aleksej Ivanič sedi že v žitnem skladišču, obkrožen s stražo; njegov meč pa je shranila Vasi-lisa Jegorovna pod ključ. Sedaj ima časa dovolj, da premisli svoj zločin in se spokori».

Bil sem presrečen, da bi gojil v sebi čustvo sovraštva. Zato sem začel prositi za Švabrina, in dobri kapitan se je odločil z dovoljenjem svoje so-proge za njegovo oprostitev.

Švabrin me je obiskal; izjavil je globoko so-žalje o vsem, kar se je bilo zgodilo med nama.

Priznal je, da je samo on vsega kriv, ter me prosil, naj pozabim, kar je prešlo. Ker po svoji naravi nisem mogel dolgo sovražiti svojega bližnjika, odpustil sem mu iz srca najin prepir in rano, katero mi je bil zadál. V njegovem obrekovanju sem videl gnjev razžaljenega samoljubja in odklonjene ljubezni in veliko-dušno sem opravičil svojega nesrečnega nasprotnika.

Kmalu sem popolnoma ozdravel in vrnil sem se v svoje stanovanje. Nestrpno sem pričakoval odgovora na poslano pismo. Nisem upal gojiti nadej in skušal sem uničiti vsako žalostno slutnjo. Vasilisi Jegorovni in njenemu možu še nisem bil razodel svojega razmerja do njiju hčere, toda moja snubitev bi ju gotovo ne bila iznenadila. Niti jaz, niti Marija nisva skrivala svojih čustev pred njima, kajti o njiju privoljenju sva bila že davno uverjena.

Neko jutro je naposled prišel Saveljič k meni s pismom v roki. Trepetaje sem posegel po njem. Na naslovu sem zagledal očetovo pisavo. To mi je zagotovilo važnost pisma, kajti navadno mi je pisala mati; oče je pristavljal le na koncu nekaj vrstic. Dolgo se nisem upal razpečatiti pisma; vedno iznova sem čital slovesni naslov:

Mojemu sinu

Petru Andrejeviču Grinjevu,

gubernija Orenburg,
trdnjava Bjelogorsk.

Skušal sem uganiti po očetovi pisavi, v kakšnem dušnem stanju je pisal pismo. Konečno sem ga odprl — že iz prvih vrst sem spoznal, da je šlo vse raketom žvižgat.

Pismo se je glasilo tako-le:

«Sin moj Peter!

Pismo, v katerem prosiš očetovskega blagoslova in dovoljenja za ženitev z Marijo Ivanovno, hčerjo Mironova, smo prejeli 15. tega meseca. Ne samo svojega blagoslova in dovoljenja ti nisem namenjem dati, ampak sklenil sem celó, da pridem k tebi, da te zaradi tvojih budalostij ne gledé na tvoj častniški red kakor malega paglavca pošteno našvigram, ker si pokazal, da še nisi vreden, nositi meč, kateri si prejel za brambo domovine, ne pa za dvoboje s takimi bedaki, kakor si ti. Nemudoma hočem pisati Andreju Karloviču, da te premesti iz bjelogorske trdnjave kam v oddaljene kraje, da se ti izkadé neumnosti iz glave. Ko je mati zvedela o tvojem dvoboju in o tvoji rani, zbolela je od žalosti, in zdaj leži. Kaj bo iz tebe? Boga prosim, da bi se poboljšal, čeprav si ne upam pričakovati njegove velike milosti.

Tvoj oče

A. G.»

To pismo je zbudilo v meni različna čustva. Grozni izrazi, s katerimi oče ni skoparil, so me ranili globoko. Preziranje, s katerim se je izražal o Mariji Ivanovni, se mi je zdelo zelo nedostojno in krivično. Misel, da bom moral morebiti iz bjelogorske trdnjave, me je preplašila; a najbolj me je užalostilo poročilo o materini bolezni. Jezil sem se na Save-ljiča, ker nisem dvomil, da je on naznanil starišem o mojem dvoboju.

Hitro sem korakal po svoji tesni sobi. Ustavil sem se slednjič pred njim, pogledal ga srdito in rekel:

«Menda ti ni bilo dovolj, da sem bil vsled tvoje krivde ranjen in da sem cel mesec ležal v smrtni nevarnosti. Sedaj mi hočeš še mater umoriti!»

Saveljič je stal, kakor da bi ga bila zadela strela z jasnega neba.

«Prosim, gospod», rekel je skoro jokaje, «kaj izvoliš govoriti? Jaz kriv, da si bil ranjen? Bog vé, da sem tekel, da bi te obvaroval s svojimi prsi pred mečem Alekseja Ivaniča! Samo moja prokleta starost me je zadržala. Toda kaj sem storil tvoji materi?»

«Kaj si storil?» odvrnil sem. «Kedo te je prosil, da pišeš domov in mene raznašaš? Ali so te poslali meni za ovaduha?»

«Jaz sem pisal domov in te raznašal», odgovoril je Saveljič s solzami. «Gospod, kralj nebeški! izvoli vendar prebrati, kaj mi piše gospod, da spoznaš, kako te raznašam».

Pri tem je vzel iz žepa pismo. Čital sem v njem to-le:

«Ali se ne sramuješ, stari pes, da mi nisi ukljub mojemu strogemu ukazu nič pisal o mojem sinu Petru Andrejiču, da so me morali ptujci obvestiti o njegovem počenjanju? Tako izpolnuješ svojo dolžnost in voljo tvojega gospoda? Pošljem te, starega psa, svinje past, ker ne naznaniš resnice in vse izpregledaš mlademu človeku.

Ukažen ti torej, da mi nemudoma po prejetem pismu odpišeš, kako je ž njegovim zdravjem, — pišejo mi o njem, da je boljši, — kam je prav za prav ranjen in kako ga zdravijo».

Očividno je bil Saveljič popolnoma nedolžen, in po krivici sem ga razžalil z očitanjem in sumnjo. Prosil sem ga odpuščanja, toda starec je bil neutolažljiv.

«Glej, kaj sem doživel», ponavljal je; «to so dobrote, katere sem si prislužil pri svoji gospôdi! Stari pes, svinjski pastir, in vrh tega še kriv tvoje rane? Ne, ljubi moj Peter, jaz nisem kriv, ampak oni prokleti musjé; on te je naučil vihteti železne ražnje, kakor da bi se bilo mogoče s takim vihtenjem in téptanjem ubraniti pred hudobnim človekom! Seveda treba je bilo, najemati onega musja in tratiti denar!»

Toda kdo se je toliko potrudil, da je obvestil očeta o mojem vedenju? General? Videti je bilo, da se on prav malo zmeni za-me; in Ivanu Kuzmiču se tudi ni zdelo vredno, ovajati moj dvoboj.

Prepuštil sem se vsakovrstnim slutnjam. Začel sem sumiti Švabrina. On sam bi mogel imeti iz te ovadbe dobiček, vsled katere bi moral jaz zapustiti trdnjavo ter se ločiti od kapitanove družine.

Šel sem k Mariji, da ji naznanim vso stvar. Srečala me je na stopnicah.

«Kaj se vam je zgodilo?» vprašala me je, ko me je zagledala. «Kako ste bledi!» —

«Vse je končano!» odgovoril sem in ji podal očetovo pismo.

Sedaj je obledela i ona. Ko je prečitala pismo, dala mi ga je nazaj s tresočo roko in rekla z drhtečim glasom:

«Menda mi ni usojeno . . . Vaši stariši me nočejo v svojo rodbino. Zgodi se volja Gospodova! On bolje vé, kaj je dobro za nas. Spremeniti se ne dá nič; Peter Andrejič, bodite vsaj vi srečni . . .»

«Nikdar!» vskliknil sem in jo prijel za roko; «ti me ljubiš, pripravljen sem na vse. Pojdiva, poklekniva k nogam tvojih starišev; preprosti ljudje so,

ne pa trdosrčni in ošabni . . . oni naju blagoslové; potem pa se vzameva . . . pozneje, uverjen sem, pozneje pa pregovoriva tudi mojega očeta. Mati nama pojde na roko . . . in oče mi odpusti vse . . .» —

«Ne, Peter Andrejič», odvrnila je Maša, «brez blagoslova tvojih starišev te ne vzamem. Brez njih blagoslova ne boš nikdar srečen. Udajja se v voljo božjo. Ako najdeš drugo, ki ti bo udana, ako hočeš ljubiti drugo — Bog s teboj, Peter Andrejič! Jaz bom za oba . . .»

Solze so jo oblile in odhitela je. Hotel sem za njo v hišo, toda čutil sem, da ne morem vladati samega sebe, zato sem se vrnil domov.

Sedel sem zatopljen v globoko razmišljanje, kar me je vzbudil Saveljič iz zamišljenosti.

«Glej, gospod», rekel je, ter mi podal popisano list papirja, «tukaj vidiš, kako raznašam svojega gospoda in poskušam — hujskati očeta zoper sina».

Vzel sem mu pisanje iz roke. Bil je odgovor Saveljiča na prejeto pismo. Evo ga od besede do besede:

Milostljivi gospod Andrej Petrovič!

Milostljivi naš oče!

Vaše milostljivo pismo sem prejel, v katerem ste izvolili jeziti se nad menoj, vašim sužnjem, češ, da naj se sramujem, ker ne izpolnujem zapovedi svojega gošpoda. Toda jaz nisem stari pes, ampak vaš zvesti služabnik, ki sem vedno ubogal vaš gosposki ukaz in vam vselej z veseljem služil od mladosti do starih dni. O rani Petra Andrejeviča vam zato nisem nič pisal, da bi vas brez vzroka ne prestrašil. Slišal sem, da je naša gospa in mati, Avdotija Vasiljevna, vsled strahu zbolela; prosil bom Boga, da ji zopet

dá ljubo zdravje. Peter Andrejevič pa je bil ranjen pod desno ramo, v prsa, prav pod rebro, a rana je bila globoka tri palce; ležal je pa v kapitanovi hiši, kamor smo ga bili prenesli z brega reke, a zdravil ga je tukajšnji brivec Stepan Paramanov, in zdaj je Peter Andrejič, hvala Bogu, zdrav, in samo dobro Vam morem o njem poročati. Predstojniki so ž njim — kakor slišim — zelo zadovoljni; a Vasilisa Jegorovna ga ima rada kot svojega sina. Da se mu je pripetila taka nerodnost, to so ne sme mlademu človeku zameriti: konj ima štiri noge, a vendar se včasih spotakne. Blagovolili ste tudi pisati, da me pošljete svinje past; zgôdi se Vaša bojarska volja. Klanjam se Vam kot Vaš pokoren suženj

Vam udani služabnik

Arhip Saveljič.

Ko sem čital to pismo dobrega starca, nisem se mogel večkrat zdržati smeha. Jaz sam sem bil v takem stanju, da nisem mogel odgovoriti na očetovo pismo! No, Saveljičevo pismo se mi je zdelo dovolj, da pomiri razburjeno mater.

Od tega hipa se je spremenilo moje stanje. Marija skoro govorila ni z menoj in je skušala povsod izogniti se mi. Bivanje v kapitanovi hiši se mi je zdelo neznosno. Polagoma sem se navadil, sedeti zamišljen doma. Vasilisa Jegorovna mi je to izpočetka večkrat očitala, no, videča mojo vstrajnost, pustila me je v miru. Ivana Kuzmiča sem videl le toliko, kolikor je zahtevala služba, a s Švabrinom sem se sešel le redko in nerad. Zdel se mi je sedaj še zopernejši, ker sem sumil v njem svojega skritega sovražnika.

Življenje mi je bilo neznosno. Utopljal sem se v mračno otožnost, katero je še bolj množila samota in brezposelnost. Ljubezen se mi je v samoti vnela močnejše in me mučila vedno hujše. Izgubil sem veselje do čitanja in književnosti. Srce mi je upadlo. Bal sem se, da bi ne izgubil pameti, ali se udal razuzdanemu življeju.

V tem so se dogodile nepričakovane reči, ki so imele važen upliv na vse moje življenje, ki so pretresle mojo dušo silno, a vendar takó dobrodejno!

VI.

Ругачев.

Вы, молодые ребята, послушайте,
Что мы, старые старики, будемъ сказывать.

Пѣсня.

Ti mladina neizkušena poslušaj,
Kaj povemo mi, izkušeni možaki.

Pesem.

Predno začnem opisovati čudne dogodke, katerih priča sem bil sam, treba mi je izpregovoriti nekaj besedij o stanju gubernije Orenburg, v kakoršnjem se je nahajala koncem leta 1773.

V tej občirni guberniji so prebivali v velikem številu poldivji narodi, kateri so bili šele pred kratkim priznali vladarstvo ruskih carjev. Vsled njihovih vednih uporov, mržnje do zakonov in omikanega življenja, vsled nezaupljivosti in krvoločnosti je bilo treba neprestanega nadzorstva vlade, da so ostajali

v pokorščini. Na umestnih krajih so bile sezidane trdnjave, v katerih so prebivali večinoma Kozaki, stanujoči prej na bregovih Jajka. Toda jajški kozaki, kateri bi bili morali v tem kraju skrbeti za mir in varnost, so bili že nekaj časa sami nemirni in vladi nevarni podaniki. Leta 1772. je bil nastal v njih glavnem mestu upor. Povzročila so ga bila stroga povelja, katera je bil izdal generalmajor Traubenberg, da bi privel vojake k dolžni pokorščini. Nasledek upora je bil barbarski umor Traubenerga in svojevoljno predrugačenje uprave, a slednjič je bil zadušen upor s kartečami in krvavimi kaznimi.

To se je zgodilo nekoliko pred mojim prihodom v bjelogorsko trdnjavo. Sedaj je že bilo vse tiho, vsaj videti je bilo tako. Gospoda je le prehitro verjela hinavskemu kesanju lokavih upornikov, kateri so hranili svoj srd na tihem in čakali pripravne prilike, da obnové boj.

Sedaj se vrnem k svojemu pripovedovanju.

Nekega večera (bilo je v začetku vinotoka l. 1773.) sem sedel sam doma, prisluškoval zvižganju jesenskega vetra in gledal skozi okno na oblake, ki so bežali mimo lune. V tem so me poklicali h kapitanu. Takoj sem se odpravil. Pri kapitanu sem dobil Švabrina, Ivana Ignatiča in kozaškega poročnika. V sobi ni bilo niti Vasilise Jedorovne niti Marije Ivanovne. Nekako vznemirjeno me je pozdravil kapitan. Zaprl vrata ter nam velel vsem sest, razven kozaškemu poročniku, kateri je stal pri vratih. Sedaj je vzel iz žepa papir in nam rekel:

«Gospodje častniki, važna novica! Poslušajte, kaj piše general.» Nataknil si je naočnike in začel čitati:

«Gospodu poveljniku trdnjave Bjelogorsk,
kapitanu Mironovu.
Tajno.

S tem Vas obveščam, da je od straže ubegli donski Kozak in razkolnik Emeljan Pugačev, dovolivši si neodpustno predrznost, da si je dal ime pokojnega carja Petra III., zbral okrog sebe lopovsko tolpo, nahujskal vasi ob bregovih Jajka k uporu, vzel in razdjal že mnogo trdnjav, povsod ropal in moril. Zato se vam, gospod kapitan, ukazuje, da se zavrne imenovani zločinec in samozvanec, ako pa bo mogoče, da se uniči popolnoma, če se morebiti obrne na Vašo trdnjavo, poverjeno Vašemu načelstvu».

«Oskrbite vse potrebno», rekel je kapitan, snel naočnike z nosa in zložil papir. «Daj no, to se lahko reče. Zločinec je neki zelo silen, a mi imamo vsega skupaj sto trideset mož, ako štejemo tudi Kozake, na katere vrh tega ni veliko zidati, — s tem nikakor ne mislim žaliti tebe, Maksimič».

Kozaški poročnik se je nasmehnil.

«Toda vsejedno, druge pomoči ni, gospodje častniki! Božite pozorni, uredite straže in nočne preglede. V slučaju napada zaprite vrata in postavite vojake v vojni red. Ti, Maksimič, dobro pazi na svoje Kozake. Preglej natanko top in daj ga lepo osnažiti. Pred vsem pa molčite o tej reči, da je nihče v trdnjavi prezgodaj ne izvé».

Po teh ukazih nas je Ivan Kuzmič zapustil. Odšla sva skupaj s Švabrinom ter se razgovarjala o tem, kar sva slišala.

«Kaj misliš, kako se to konča?», vprašal sem ga.

«Bog vé», odgovoril je, «bomo že videli. Dosedaj se mi ne zdi še nič nevarnega. Toda če . . .»

Tu se je zamislil in začel je raztresen žvižgati neko francosko melodijo. —

Vkljub vsej naši previdnosti se je vendar kmalu raznesla po trdnjavi vest, da se je Pugačev prikazal. Dasi je Ivan Kuzmič tako zelo čislal svojo soprogo, vendar bi ji ne bil za vse na svetu razodel kaj tajnega, sporočenega mu uradno. Dobivši pismo od generala, odpravil je Vasiliso Jegorovno precěj premeteno; rekel ji je namreč, da je oče Gerasim izvedel iz Orenburga nekake čudne novosti, katere pa zelo skrbno skriva. Vasilisa Jegorovna je bila takoj pripravljena, da odide k popovi ženi v gosti, in na svèt Ivana Kuzmiča je vzela s seboj tudi Mašo, da bi se doma ne dolgočasila.

Ko se je čutil Ivan Kuzmič samega, poslal je takoj po nas; a Palaško je zaprl v kuhinjo, da bi nas ne mogla poslušati.

Vasilisa Jegorovna se je vrnila, ne da bi kaj zvedela od popove žene. Doma pa je spoznala, da je bil sklical med njeno odsotnostjo Ivan Kuzmič posvetovanje in da je bila Palaška pod ključem. Sumila je, da jo je mož prevaril, in prišla je k njemu z vprašanji. No, Ivan Kuzmič je bil pripravljen na tak napad. Prišel ni niti za hip v zadrego, ampak pogumno je odgovoril svoji radovedni družici.

«Premislimo no, mama, naše ženske so se namenile kuriti peči s slamo, toda kako lahko se pri tem pripeti kaka nesreča! Zato sem izdal strog ukaz, da ne smejo ženske kuriti pečij s slamo, ampak z lesom in dračjem». —

«A zakaj si zaprl Palaško?» vprašala je kapitanika. «Zakaj je moralo ubogo dekletce sedeti v kuhinji do moje vrnitve?»

Na tako vprašanje Ivan Kuzmič ni bil pripravljen. Prišel je v zadrego in jecljal je nekaj čisto drugačnega. Vasilisa Jegorovna je uvidela zvijačo svojega moža, toda prepričana, da ne spravi sedaj nič iz njega, opustila je vprašanje in obrnila pogovor na slane kumare, katere je Akulina Pamfilovna po svoji navadi tudi danes pripravila prav izvrstno. Vso noč ni mogla zatisniti Vasilisa Jegorovna očesa; nikakor ji ni moglo v glavo, kaj vé njen mož, o čemur bi ona ne smela vedeti.

Ko se je drugi dan vračala od maše, zapazila je Ivana Ignatiča, ko je metal iz topa krpe, kamenje, trske, kosti in vsakojake smeti, s katerimi so ga bili natlačili otročaji.

«Kaj neki pomeni to bojno pripravljanje», mislila je kapitanika. «Menda se ne misli na kak kirgiški napad? No, najbrž skriva Ivan Kuzmič pred menoj kako tako otročarijo!»

Poklicala je Ivana Ignatiča z odločno voljo, da bi zvedela od njega skrivnost, ki je mučila njeno žensko radovednost.

Vasilisa Jegorovna ga je vprašala najprej nekaj o gospodarstvu, kakor sodnik, ki začne izpraševanje z vprašanji, ki se stvari nič ne tičejo, da bi zatoženca najprej zmotil in prenaglil. Na to je nekoliko pomolčala, potem pa globoko vzdihnila in rekla z glavo majaje:

«Gospod moj Bog! Ta novica, ta novica! Kaj bo iz tega?»

«E no, mamica», odvrnil je Ivan Ignatič, «Bog je milostljiv; sicer pa imamo dovolj vojakov, veliko zalogo smodnika, in tudi top sem očistil. Morebiti se nam posreči, da odženemo tega Pugačeva. Komur Bog pomaga, ta nikoli ne omaga».

«Kak človek pa je ta Pugačev?» vprašala je kapitanka.

Sedaj je zapazil Ivan Ignatič, da se je zgovoril, zato se je vgriznil v jezik, A bilo je prepozno. Vasilisa Jegorovna ga je prisilila, da ji je razodel vse ter mu obljubila, da ne zine o tem nikomur besedice.

Vasilisa Jegorovna je držala svojo obljubo in ni razodela niti trohice nikomur razven popovi ženi, in to samo zato, ker se je njena krava še pasla na stepi in bi jo lopovi lahko ukradli.

Kmalu je vse govorilo o Pugačevu. Govorice so bile različne. Kapitan je poslal kozaškega poročnika v sosedne vasi in trdnjave, da bi izvedel vse, kar se govori o Pugačevu. Čez nekaj dnij se je poročnik vrnil in naznanil, da je videl kakih šestdeset vrst od trdnjave v stepi zelo veliko ognjev in da je slišal od Baškircev, da se bliža velikanska vojska. Vendar ne more povedati nič gotovega, ker si ni upal dalje.

Kmalu je bilo zapaziti med Kozaki v trdnjavi uenavadno razburjenje. Po vseh ulicah so se strinjali v kope, razgovarjali se tiho med seboj ter se razšli takoj, ko so zapazili kakega dragonca ali garnizijskega vojaka. Opazovali so jih ovaduhi. Julaj, neki krščen Kalnik, je prinesel kapitanu važno poročilo.

Po njegovih besedah je bilo sporočilo kozaškega poročnika popolnoma zlagano; po svoji vrnitvi je razodel lokavi Kozak svojim tovarišem, da je bil v

ustaškem taboru, da se je predstavil celo njih poveljniku, kateri mu je dovolil, da mu je poljubil roko, ter se še dolgo razgovarjal ž njim. Kapitan je obsodil poročnika takoj v ječo in postavil Julaja na njegovo mesto. To novost so sprejeli Kozaki z vidno nezadovoljnostjo. Začeli so glasno mrmrati, in Ivan Ignatič je slišal na svoja ušesa, ko je vršil kapitanova povelja, kako so govorili:

«Čakaj, že spoznaš, garnizijska podgana!»

Kapitan je menil še tisti dan zaslišati svojega jetnika, toda poročnik je ušel iz ječe — brezdvomno s pomočjo svojih privržencev.

Nov dogodek je pomnožil nemirnost kapitanovo. Zasačili so nekega Baškirca s sumljivimi pismi. Vsled tega je mislil kapitan zopet sklicati svoje častnike, zato je hotel zopet odpraviti Vasiliso Jegorovno z izmišljenim predlogom. No, ker je bil Ivan Kuzmič tako odkritosrčen in resnicoljuben mož, ni mogel najti drugega sredstva, kakor ono, katerega se je bil že prej poslužil.

«Slišiš, Vasilisa Jegorovna», rekel ji je pokašljajé; «oče Gerasim, pravijo, da je iz mesta...»

«Molči, no molči, Ivan Kuzmič», pretrgala mu je žena besedo. «Izvestno hočeš zopet sklicati vojaško posvetovanje, da bi se brez mene posvetoval o Emeljanu Pugačevu, a danes me ne prevariš».

Ivan Kuzmič je pogledal začudeno.

«No, mama», rekel je, «ker ti je že vse znano, torej smeš ostati; posvetovali se bomo v tvoji navzočnosti».

«Tako, tako, očka moj», odvrnila je ona, «saj zavist ni tvoja navada; pokličí torej častnike».

Zopet smo se sešli. Ivan Kuzmič nam je prečital v navzočnosti svoje ženke poziv Pugačeva, ki ga je bil spisal najbrž kak na pol omikan Kozak. Lopov je naznanjal v njem, da namerava iti nemudoma nad našo trdnjavo, zval je Kozake in vojake, naj se ne protivijo, sicer jim grozi s smrtno kaznijo. Poziv je bil pisan v preprostih, a krepkih izrazih, na razum priprostih ljudij moral je zelo nevarno vplivati.

«O ti rokomavh, ti!», vskliknila je kapitanka, «da si upa kaj takega zahtevati! Iti mu naproti in mu položiti naše zastave k nogam! . . . O ti pasji sin ti! . . . Kaj mu vendar ni znano, da smo že štirideset let v službi in smo, hvala Bogu, še vse srečno premagali? Kje bi se vendar dobil tak poveljnik, ki bi poslušal razbojnika?»

«Tudi meni se zdi nemogoče», odvrnil je Ivan Kuzmič, «a vendar je slišati, da se je polastil zlodej že mnogih trdnjav».

«Izvestno mora imeti veliko vojsko», pripomnil je Švabrin.

«Le počakajte, kmalu spoznamo njegovo resnično moč», pristavil je kapitan. «Vasilisa Jegorovna, daj mi ključ od kleti. Ivan Ignatič, privedi Baškircu in reci Julaju, naj takoj prinese bič».

«Postoj nekoliko, Ivan Kuzmič», rekla je hitro kapitanka in vstala z mesta. «Naj spravim prej Mašo kam od doma; ako bi začula krik, bi se prestrašila. In da povem resnico, tudi jaz nisem prijateljica takih preiskav. Dovolite, da odidem. Srečno!»

Mučilnica je bila v prejšnjih časih tako ukoreninjena v sodnijskih navadah, da je bil dobrodejni ukaz, ki jo je odpravil, dolgo brez uspeha. Mislilo se

je, da je osebna izpoved zatoženca neobhodno potrebna za pravično obsodbo. Ta misel ni bila samo neumna, ampak naravnost nasprotna zdravo sodeči pameti; če se namreč tajenje zatoženčevo ni smatralo za dokaz njegove nedolžnosti, smelo je še manj veljati njegovo priznanje, katero so mu izsilili, v dokaz njegove krivde. Še celo dandanes sem imel že priliko slišati stare sodnike, ki so se pritoževali, zakaj je odpravljena ta barbarska šega. Njegadni pa ni nikdo dvomil o potrebnosti mučilnice, niti sodniki, niti zatoženci. — Povelje kapitanovo ni radi tega nikogar izmed nas presenetilo ali vznemirilo. Ivan Ignatič je odšel po Baškirca, ki je bil v kleti pod ključem kapitanke; čez nekoliko minut je bil jetnik že v prednji sobi. Kapitan je zapovedal, naj ga pripeljejo predenj.

Baškirec je s trudom prestopil prag, kajti imel je noge v kladah. Snel je svojo visoko čapko in obstal pri vratih. Pogledal sem ga in se zdrznil. Nikdar ne pozabim tega človeka. Morebiti je bil star sedemdeset let. Imel ni niti nosa, niti ušes. Glava mu je bila obrita, iz brade pa mu je štrlelo nekaj sivih brk; bil je majhne rasti, suh in grbast; toda njegove male oči so se blesketale kot plamen.

«Aha», rekel je kapitan, spoznavši na groznem poškodovanju jednega upornikov, kaznovanih leta 1741. «Kakor vidim, si ti že stari volk, ki je že tičal v naših zanjkah. Kakor je videti, nisi nov upornik, sicer bi ti ne bila buča tako gladko ostrižena. Pridi bliže in govori, kedo te je poslal».

Stari Baškirec je molčal in gledal kapitana s popolnoma nezmisljnim obrazom.

«Zakaj molčiš?» nadaljeval je Ivan Kuzmič, «morebiti ne umeš ruski? Julaj, vprašaj ga v vašem jeziku, kedo ga je poslal v našo trdnjavo».

Julaj je ponovil v tatarskem jeziku kapitanovo vprašanje. Toda Baškirec ga je gledal s prav takim izrazom in ni odgovoril niti besedice.

«Jakši!»*) vskliknil je kapitan. «Videti hočem, ali mi izpregovoriš ali ne. Otroci, slecite mu bedaško pisano haljo in vstrojite mu hrbet; Julaj, pazi, da se mu jih našteje lepo številce!»

Dva invalida sta začela slačiti Baškirca. Na nesrečnikovem obrazu se je zrcalil notranji nemir. Oziral se je na vse strani liki uboga žival, katero so ujeli otročaji. Ko je pa zgrabil jeden invalidov njegove roke, da bi si jih položil okrog zatilnika, in vzdignil starca na svoja pleča, ko je že vzel Julaj bič in zamahnil — takrat je Baškirec zastokal s slabim, prosečim glasom in majajoč z glavo odprl usta, v katerih se je premikal mesto jezika kratek odrezek.

— Kadar premislim, da se je to zgodilo za mojega življenja in da sem doživel sedaj milo vladanje carja Aleksandra, ne morem si kaj, da bi se ne čudil hitrim vspehom omike in razširjanju človekoljubnih nazorov. Mladi človek! ako ti pridejo slučajno ti zapiski pred oči, vedi, da so boljše in koristnejše one pre naredbe, katere se vpeljavajo z blaženjem ljudske nravi, brez vseh nasilnih vznemirjanj.

Vsi smo bili pobiti.

«No, kakor vidim», rekel je kapitan, «od tega ne izvemo veliko. Julaj, odvedi Baškirca v klet. A

*) Tatarska kletev.

mi, gospoda, se bomo posvetovali še o nekaterih rečeh».

Začeli smo se razgovarjati o našem položaju, kar plane mahoma Vasilisa Jegorovna v sobo, vsa zasopljena in nenavadno vznemirjena.

«Kaj se ti je zgodilo?» vprašal je presenečeni kapitan.

«Oh, ljubi moj, nesreča, nesreča!» odgovorila je Vasilisa Jegorovna. «Trdnjava Nižne Ozero je bila danes zjutraj vzeta. Hlapec očeta Gerasima je prišel prav od tam. Videl je, kako so jo premagali. Kapitan in vse častnike so obesili. Vse vojake so ujeli. Kakor bi pogledal, bodo zlodeji tukaj».

Nepričakovana vest me je zelo pobila. Kapitan trdnjave Nižne Ozero, tihi, skromni mladi človek, je bil moj znanec. Pred dvema mesecema je potoval iz Orenburga s svojo mlado ženo in se ustavil pri Ivanu Kuzmiču. Trdnjava Nižne Ozero je bila oddaljena od nas petindvajset vrst. Pričakovati nam je torej bilo vsak čas Pugačevega napada. Osoda Marije Ivanovne mi je stopila živo pred oči, in srce se mi je krčilo, ko sem se spomnil nanjo.

«Poslušajte, Ivan Kuzmič!» rekel sem kapitanu. «Naša dolžnost je, da branimo trdnjavo do poslednjega diha; to se tako razume. Toda treba nam je misliti tudi na varnost žensk. Odpravite jih v Orenburg, ako je cesta še prosta, ali v kako oddaljeno, bolj varno trdnjavo, kjer bi jih zlodeji ne mogli zasčiti».

«Slišiš, mama, ali bi ne bilo res dobro, da bi šle vé kam dalje, dokler ne končamo boja z uporniki?»

«E, neumnost!» rekla je kapitanka. «Kje je taka trdnjava, v katero bi ne letele kroglje? Morebiti ni naša dovolj varna? Hvala Bogu, že dvaindvajset let živimo v nji. Videli smo Baškirce in Kirgize, menda se iznebimo tudi Pugačeval!»

«No, mama», pristavil je Ivan Kuzmič, «ker imaš tako zaupanje v našo trdnjavo, potem lahko ostaneš. A kam hočemo z Mašo? Bilo bi res lepo, ako bi zmagali ali dobili že zgodaj dovolj pomoči — toda če lopovi vzamejo trdnjavo —?»

«No, potem . . .»

Pri tem je prišla Vasilisa Jegorovna v zadrego in obmolčala; bila je nenavadno vznemirjena.

«Nikakor ne, Vasilisa Jegorovna», nadaljeval je kapitan, zapazivši, da so njegove besede, morebiti prvič v življenju, napravile vtis na Vasiliso; Maša ne sme ostati tukaj. Odpravimo jo v Orenburg k njeni botri: tam je dovolj vojakov in topov, tudi utrdbe so kamenite. A tudi tebi bi svetoval, da odideš ž njo; čeprav si že postarna, vendar premisli, kaj bi se ti utegnilo zgoditi, ako vzamejo sovragi trdnjavo z napadom».

«Dobro», rekla je kapitanka, «torej naj se tako zgodi; Mašo odpravimo; a meni se niti ne sanja, da bi šla; čemu naj bi se ločila v starih letih od tebe in iskala osamljeno gomilo v tujem kraju? Skupaj sva živela, skupaj tudi umriva».

«I, to je res», rekel je kapitan. «Toda nikar ne odlašajmo! Pojdi, da pripraviš Mašo za potovanje. Jutri ob prvem svitu naj odide; damo ji tudi spremstvo, čeprav nimamo ljudij na prebitek. Toda kje je Maša?»

«Pri Akulini Pamfilovni», odgovorila je žena. «Bila je omedlela, ko je zvedela o vzetju Nižnega Ozera; bojim se, da bi ne zbolela. Moj Bog, kaj smo doživeli!»

Vasilisa Jegorovna je odšla, da pripravi vse za odhod hčerke. Posvetovanje pri kapitanu se je nadaljevalo, toda jaz se nisem več mešal vanje, tudi nisem nič več slišal.

Marija Ivanovna je prišla k večerji vsa bleda in objokana. Molče smo povečerjali in vstali prej nego obično od mize; voščili smo drug drugemu lahko noč in se razšli. Toda jaz sem bil nalašč pozabil svoj meč in se vrnil: menil sem, da dobim Marijo kje na samem. In res me je srečala med durmi in mi podala meč.

«Srečno, Peter Andrejič!» rekla je s solzami, «mene popeljejo v Orenburg. Bodite zdravi in srečni! Morebiti naju gospod Bog privede, da se še kedaj vidiva, če pa ne . . .»

Glasno je zajokala. Objel sem jo in ji govoril:

«Srečno moj angelj, bodi zdrava moja ljubica, moja zaželjena! Naj pride nad mene kar hoče, prepričana bodi, da bode moja poslednja misel, moja poslednja molitev posvečena tebi!»

Marija je ihtela in stiskala obraz na moje prsi. Vroče sem jo poljubil in odhitel iz sobe.

VII.

Народ.

Голова моя, головушка,
Голова послуживая!
Послужила моя головушка
Ровно тридцать лѣтъ и три года.
Ахъ, не выслужила головушка
Ни корысти себѣ, ни радости,
Какъ ни слова себѣ добраго
И ни рангу себѣ високаго;
Только выслужила головушка
Два высокіе столбика,
Перекладинку кленовую,
Еще петельку шелковую.

НАРОДНАЯ ПѢСНЯ.

(Oj glava moja, oj glavica,
Ki dolgo že služila si!
Služila moja si glavica
Baš triintrideset že let.
Pa, oh, prislužila, glavica.
Koristi nisi sebi, ne rádosti,
Ne dobrega imena med ljudmi
In ne visokega stanu;
Zaslúžila si le, glavica moja,
Visoka stebra dva,
Povprečno položeno bruno
In kratko vrvico na vrat).

Ruska narodna pesem.

Ono noč nisem mogel zaspati, še celo slekel
se nisem. Mislil sem iti zjutraj k vratom trdnjave,

pri katerih je imela oditi Marija Ivanovna, da bi se tam ž njo zadnjikrat poslovil. Čutil sem v sebi veliko premembo: dušni nemir me je mučil veliko manj nego velika pobitost, v katero sem se bil pred kratkim pogreznil. Z bolestjo razstanka se je zdraževala v meni nejasna, a sladka nadeja, nestrpno pričakovanje nevarnostij in čustvo plemenite častihlepnosti.

Neopaženo mi je pretekla noč.

Že sem hotel oditi z doma, kar so se odprla vrata, in v sobo je vstopil korporal s poročilom, da so zapustili naši Kozaki po noči trdnjavo ter vzeli seboj Julaja s silo, in zdaj se klatijo neznani ljudje okrog trdnjave. Misel, da Marija Ivanovna ne bo mogla odpotovati, me je prestrašila; hitro sem dal korporalu nekaj ukazov ter takoj odhitel h kapitanu.

Zunaj se je že svitalo. Hitel sem po ulici, kar sem zaslišal za seboj, da me nekdo kliče. Ustavil sem se.

«Kam greste?» rekel je Ivan Igatič, ko me je došel. «Ivan Kuzmič je na nasipu in me pošilja k vam, da takoj pridete. Pugač*) je tu».

«Ali je odpotovala Marija Ivanovna?» vprašal sem s srčnim trepetom.

«Ni mogla», odvrnil je Ivan Ignatič; «cesta v Orenburg je preprečena; trdnjava obkrožena. Slabo, slabo, Peter Andrejič!»

Šla sva na nasip, od prirode vzvišen kraj, utrjen s kóli in pletenino. Tu so se že zbirali v tolpah vsi prebivalci trdnjave. Vsa garnizija je bila v orožju. Top so bili spravili že prejšnji dan na nasip. — Kapitan je korakal ob svojih maloštevilnih vrstah. Bližnja

*) Pugač pomeni v ruščini strah.

nevarnost je navdajala starega vojaka z nenavadno hrabrostjo. Na stepi, ne daleč od trdnjave, smo zagledali kakih 20 jezdecev. Videti je bilo, da so Kozaki, a bili so med njimi tudi Baškirci, katere je bilo lahko spoznati po njihovih risjih čapkah in tulih. Kapitan je obšel svoje vojake in jih nagovoril:

«No, otročiči, stojmo danes krepko v boju za našo mater carinjo in pokažimo vsemu svetu, da smo hrabri in zvesti!»

Vojaki so kazali z gromkim vsklikom svoje navdušenje. Švabrin je stal poleg mene in neprestano zrl na sovražnike. Ko so zagledali jezdecu na stepi v trdnjavi premikanje, vstopili so v gručo in se posvetovali med seboj. Kapitan je ukazal Ivanu Ignatiču, naj nameri top na gručo, a sam je potaknil užigalnico. Rezko je zažvižgala kroglja in zletela nad njimi, ne storivši nikomur žalega. Jezdecu so se razpršili in izginili iz dogleda, stepa je bila zopet prazna.

V tem hipu se je prikazala na nasipu Vasilisa Jegorovna z Mašo, katera ni hotela iti od nje.

«No, kako je?» vprašala je kapitanka. «Kako je z bojem? Kje je sovražnik?»

«Sovražnik ni daleč», odgovoril je Ivan Kuzmič.

«No, če Bog da, bo vse dobro. In ti, Maša, ali se bojiš?»

«O ne, ata», odgovorila je Marija Ivanovna, «bojim se le, če sem sama doma».

Pogledala je mene in se težka nasmehnila. Nehoté sem stisnil ročaj meča, spominjajoč se, da sem ga dobil prejšnji večer iz njenih rok v obrambo svoje ljubljenske. Srce mi je kar gorelo. Zdel sem se sam sebi njen izvoljeni vitez. Želel sem pokazati, da

sem bil vreden njenega zaupanja, in nestrpno sem pričakoval odločilnega trenutka.

V tem hipu se je prikazala izza holma, ki je bil kake pol vrste oddaljen od trdnjave, nova truma jezdecev, in skoro so napolnili stepo mnogoštevilni ljudje, oboroženi s kopji in tuli. Med njimi je jezdil mož na belem konju v rdečem kaftanu z golo sabljo v roki: bil je Pugačev. Ustavil se je; obstopili so ga, in kmalu so odjezdili proti nam štirje jezdec, menda po njegovem povelju, ter v diru prijahali do utrdb.

Spoznali smo med njimi par naših izdajic, Jeden njih je držal nad glavo list papirja; drugi je molel na kopju nataknelo Julajevo glavo nakvišku, katero je zagnal čez ostenje nam pod noge. Glava ubogega Kalmika se je potočila pred kapitana.

Izdajice so kričali:

«Ne streljajte! pridite in poklonite se carju! Car je tukaj!»

«Jaz vam že pokažem!» zavpil je Ivan Kuzmič. «Otročiči, streljajte!»

Naši vojaki so sprožili. Kozak, ki je držal pismo, je omahnil in se zvrnil s konja; drugi so zdirjali nazaj.

Pogledal sem Marijo Ivanovno. Vsa trda od strahu pri pogledu na krvavo Julajevo glavo, skoro oglušena vsled strela, je bila videti kakor v nezavesti.

Kapitan je ukazal korporalu, naj vzame list iz rok ubitega Kozaka. Korporal je odšel in se kmalu vrnil, vodeč za uzdo konja padlega Kozaka. Izročil je pismo kapitanu. Ivan Kuzmič ga je hitro prečital in ga raztrgal na drobne kosce.

A med tem smo zapazili, da se pripravljajo uporniki za napad. Skoro so začele žvižgati krogle krog naših ušes, in več pušic je obtičalo okolo nas v zemlji in palisadah.

«Vasilisa Jegorovna!» rekel je kapitan, «tukaj nimajo ženske nič opraviti. Odvedi Mašo: vidiš, dekletce je bolj mrtvo nego živo».

Vasilisa Jegorovna, katero so bile kroglje omečile, je pogledala na stepo, kjer je bilo videti živahno gibanje, in rekla svojemu možu: «Ivan Kuzmič, Bog gospoduje nad življenjem in smrtjo: blagoslovi Mašo . . . Maša stopi k očetu!»

«Bleda in drhteča je pristopila Marija k očetu, spustila se na kolena in se sklonila k zemlji. Stari kapitan jo je trikrat prekrižal; potem jo je dvignil, poljubil jo in ji rekel z razburjenim glasom:

«Bodi srečna, Maša. Prosi Boga: On te ne zapusti nikoli. Ako najdeš dobrega moža, dá naj vama Bog ljubezen in pomoč. Živita, kakor sva živela midva z Vasiliso Jegorovno. In sedaj, srečno Maša! Vasilisa Jegorovna, brž jo odpelji!»

Marija se mu je vrgla okrog vratu in zaihtela.

«Poljubiva se še midva!» rekla je jokaje kapitanka. «Z Bogom moj Ivan Kuzmič! Odpusti mi, če sem te kedaj kaj razžalila!»

«Z Bogom, z Bogom, mamica!» rekel je kapitan in objel svojo ženo. «Dovolj, dovolj! Hitita domov, in če moreš, obleci Mašo v sarafan».

Kapitanka z Mašo se je oddaljila. Gledal sem za Marijo Ivanovno; ozrla se je nazaj in mi pomajala z glavo.

Ivan Kuzmič se je obrnil k nam, in vse njegovo mišljenje se je uprlo na sovražnika. Uporniki

so se združili okrog svojega poveljnika in nakrat poskakali s konj.

«Sedaj stojte hrabro», rekel je kapitan, «napad se začne . . .»

V tem hipu se je razlegel strašen vrišč in krik; ustaši so se zaleteli v divjem begu nad trdnjavo. Naš top je bil nabasan s kartečami. Kapitan je čakal, da so prišli prav blizo nasipa, na to je sprožil. Karteča se je razpršila v sredo mnogoštevilnih ustašev. Uporniki so se razdelili na dve strani in se umaknili. Njihov poveljnik je ostal sam . . . Ljuto je mahal s sabljo, menda jih je navduševal . . . Krik in vpitje, ki je bilo za hip umolknilo, obnovilo se je iznova.

«Sedaj, otročiči», vskliknil je kapitan, «sedaj odprite vrata, udarite na bobne! Otročiči, naprej, za menoj!»

Kapitan, Ivan Ignatič in jaz bili smo hkrati onstran nasipa, a prestrašeno vojaštvo se ni ganilo.

«Kaj, kako, otročiči, vi stojite?» zaklical je poveljnik, «umreti nam je tako ali tako; naša dolžnost je».

V tem hipu so se zaleteli uporniki nad nas in rinili v trdnjavo. Boben je utihnil; vojaštvo je odložilo orožje. Izpodnesli so mi noge, toda skočil sem po koncu in šel ob jednem z ustaši v trdnjavo. Kapitan, ranjenega v glavo, so obkrožili lopovi, zahtevajoči od njega ključe. Hotel sem mu na pomoč; več krepkih Kozakov me je zgrabilo. Zvezali so me s svojimi pasovi in mi govorili:

«Tako, tako, vam že pokažemo, izdajicam našega carja!»

Vlekli so nas po ulicah. Prebivalci so prihajali iz svojih hiš s kruhom in soljo. — Mahoma so za-

kričali neki glasovi v tolpah, da je car na trgu, kjer pričakuje ujetnike, da sprejme njih prisego k zvestobi. Ljudstvo je drlo na trg, tudi nas so gnali tja.

Pugačev je sedel na stopnicah kapitanove hiše na stolu. Oblečen je bil v krasen kozaški kaftan, obšit z okraski. Visoka soboljeva čapka z zlatimi naveski mu je stala nad žarečimi očmi. Njegov obraz se mi je zdel znan. Kozaški starešine so ga obkroževali. Oče Gerasim je stal bled in drhteč s križem v roki pred stopnicami; zdelo se mi je, da moli za žrtve, ki poginejo žalostne smrti. Na trgu so napravili v naglici vislice. Ko smo se bližali mi, razgnali so hitro Baškirci množico in nas predstavili Pugačevu.

Zvonenje je utihnilo, nastala je globoka tišina.

«Kedo je poveljnik?» vprašal je samozvanec.

Naš kozaški poročnik je stopil iz množice in pokazal na Ivana Kuzmiča.

Pugačev ga je srepro pogledal in mu rekel:

«Kako si se mi upal ustavljati, meni, svojemu carju?»

Poveljnik, vsled rane skoro obnemogel, je zbral zadnje moči in odgovoril z odločnim glasom:

«Ti nisi moj car, ti si ropar in uzurpator, slišiš!»

Pugačev je mračno pogledal in zamahnil z belim robcem. Nekaj Kozakov je zgrabilo starega kapitana in ga vleklo k vislicam. Na poprečnem brumu vrh vislic je sedel oni poškodovani Baškirec, katerega smo zaslišavali prejšnji dan. V rokah je držal vrvico, in za hip sem videl ubogega Ivana Kuzmiča visečega v zraku.

Za tem so privedli pred Pugačeva Ivana Ignatiča.

«Prisezi zvestobo», rekel je Pugačev, «svojemu carju Petru Fedoroviču!» —

«Ti nisi naš car», odvrnil je Ivan Ignatič, ponavlja besede svojega kapitana, «dedek, ti si ropar in uzurpator».

Pugačev je zopet zamahnil z robcem, in dobri poročnik je visel poleg svojega starega predstojnika.

Sedaj je prišla vrsta na mene. Smelo sem gledal Pugačevu v obraz, pripravljen, da ponovim odgovor svojih hrabrih tovarišev. Tedaj sem zagledal v svoje veliko začudenje v sredi uporniških starašin — Švabrina, ostriženega po kozaško v krogu in v kozaškem kaftanu. Pristopil je k Pugačevu in mu zašepetal nekaj besedij na uho.

«Obesite ga!» ukazal je Pugačev, ne da bi me pogledal.

Vrgli so mi vrv okrog vratu. Začel sem šepetati tiho molitev, skesal se iskreno vseh svojih grehov in prosil Boga za rešitev vseh, ki so bili dragi mojemu srcu. Privlekli so me že pod vislice. «Ne boj se, ne boj se», ponavljali so mi rablji, menda so me hoteli v resnici bodriti.

Mahoma sem zaslišal krik: «Postojte, kesanje, odpuščanje! . . .» Rablji so se ustavili. Tudi jaz sem se ozrl. Saveljič je ležal pred Pugačevem na kolenih.

«Moj rodni oče!» govoril je ubogi starček. «Kaj ti koristi smrt tega bojarskega otroka? Odpusti mu; zanj dobiš odkupnino; če pa že hočeš drugim v vzgled in strah koga obesiti, zapovej obesiti mene starca!»

Pugačev je dal znamenje, in takoj so me razvezali in oprostili.

«Naš batjuška ti odpušča», govorili so mi.

Ne morem reči, da sem se v onem hipu vzdaval svoje prostosti; ne pravim sicer, da bi je bil žalosten. Moji občutki so bili popolnoma zmedeni. Pripeljali so me zopet k uzurpatorju in me postavili pred njega na kolena. Pugačev mi je pomolil svojo žilasto roko. «Poljubi roko, poljubi!» prigovarjali so mi okrog. Toda rajše bi umrl najgrozovitejše kazni, kakor da bi se bil tako sramotno ponižal.

«Moj ljubi Peter Andrejič!» šepetal mi je Saveljič, stoječ za menoj in me drezal. «Ne upiraj se! Kaj te stane? Pljuni in poljubi roko temu zlod... (fej!) — poljubi mu roko».

A jaz se nisem ganil, Pugačev je izmaknil roko in rekel smehljaje:

«Njegovo blagorodje je menda znorelo od veselja. Vzdignite ga!»

Vzdignili so me in oprostili.

Gledal sem nadaljevanje te žalostne komedije.

Prebivalci so začeli prisegati. Drug za drugim so se približevali, poljubljali sv. razpelo in se priklanjali samozvancu.

Potem so prišli garnizijski vojaki na vrsto. Vojaki krojač, oborožen s svojimi topimi škarjami, jim je rezal lase. Vojaki so stresali z glavami in poljubljali Pugačevu roko, kateri jim je naznanil oproščenje in jih uvrstil v svojo vojsko.

To je trajalo kake tri ure. Konečno je vstal Pugačev s stola in zapustil v spremstvu svojih starešin stopnice. Pripeljali so mu belega konja, okrašenega z dragoceno opravo. Dva Kozaka sta ga prijela pod pazduho in ga posadila na sedlo. Naznanil je očetu Gerasimu, da hoče pri njem obedovati.

V tem hipu se je zaslišal ženski krik. Nekaj razbojnikov je privleklo Vasiliso Jegorovno vso raztrgano in na pol nago na stopnice. Jeden izmed njih se je že napravljajal v njen jopič. Drugi so vlečali pernice, zaboje, posode za čaj, perilo in vsakovrstno orodje iz hiše.

«Oh, moj ljubi mož!», vikala je uboga žena. «Imejte usmiljenje z mojo ubogo dušo. Ljudje božji, peljite me k mojemu Ivanu Kuzmiču».

V tem hipu je pogledala na vislice in spoznala svojega moža.

«Lopovi!» zakričala je vsa iz sebe. «Kaj ste storili ž njim? Oh moj Bog, moj Ivan Kuzmič, hrabro vojaško srce. Bajoneti Prusov in krogle Turkov se te niso dotaknile; v častnem boju nisi izdihnil svoje hrabre duše, umorila te je roka ubeglega kaznovanč!» —

«Ohladite staro čarovnico!» ukazal je Pugačev.

Mlad Kozak jo je udaril s sabljo po glavi, da se je zgrudila mrtva na stopnice.

Pugačev je odjezdil, vse ljudstvo je drlo za njim ...

VIII.

Nepovabljen gost.

Незванный гость хуже татарина.
Постовица.

(Nepovabljen gost je hujši od Tatarja).
Ruska prislovica.

Trg se je spraznil. Še vedno sem stal na istem mestu in nisem mogel spraviti v pravi red svojih mislij, zmedenih od tako žalostnih vtisov.

Najhujše me je mučila negotovost Marijine usode. Kje je? Kaj se je zgodilo ž njo? Ali se je mogla še skriti? Je-li našla kje varno zavetje? . . .

Poln takih strašnih mislij sem stopil v kapitanovo hišo . . . Vse je bilo prazno; stoli, mize, skrinje, vse je bilo strto, posoda pobita, vse razmetano. — Hitel sem po malih stopnicah, ki so držale k svetlim sobam, in prvič v življenju sem stopil v sobico Marije Ivanovne. Posteljo so bili prerili in premetali razbojniki; skrinjo vlomili in oropali, svetiljka je še vedno brlela pred praznim sobnim oltarčkom. Malo ogledalo na steni je bilo ostalo celo . . . Kje je gospodinja te preproste, deviške celice? Strašna misel mi je šinila v glavo: menil sem, da je v rokah razbojnikov . . . Srce se mi je krčilo . . . Bridko sem zajokal in glasno zaklical ime svoje ljubljenske . . . V tem hipu se je zasllišal lahek šum, in izza skrinje se je prikazala Palaška, bleda in drhteča.

«Oh, Peter Andrejič!» rekla je in sklenila roki.

«Kakšen dan, kakšno divjanje! . . .»

«A Marija Ivanovna?» vprašal sem nestrpno.

«Kje je Marija Ivanovna?»

«Gospica živi», odgovorila je Palaška, «skrita je pri Akulini Pamfilovni».

«Pri popovi ženi?» vskliknil sem prestrašen.

«Moj Bog, tam je tudi Pugačev! . . .»

Zbežal sem iz sobe, v hipu sem bil na ulici, in ne zmenivši se za nič sem hitel v duhovnikovo hišo. Vpitje, hohot in popevanje se je glasilo že iz nje . . . Pugačev je piroval s svojimi tovariši. Tudi Palaška je pritekla za menoj. Poslal sem jo, naj pokliče skrivaj Akulino Pamfilovno iz sobe. Za hip je prišla popova žena v predsobo s prazno steklenico v roki.

«Za Boga, kje je Marija Ivanovna?» vprašal sem jo v nepopisljivi razburjenosti.

«Moja golobčica leži v moji sobi v postelji, tam za zaveso», odgovorila je popova žena. «No, Peter Andrejič, skoro, skoro bi jo bila zadela nesreča; toda, hvala Bogu, vse se je srečno izteklo: toliko da se je bil lopov vsedel k obedu, ko se je moje revše zavedlo in začelo vzdihovati... Skoro da nisem omedlela. Zaslišal jo je. „Kdo nekje tu stoka, starka?“ — Priklonila sem se roparju do pasa: „moja nečakinja, car; bolna je in leži že drugi teden“. — „Je-li mlada tvoja nečakinja?“ — „Mlada, car“. — „Pokaži mi, pokaži, starka, svojo nečakinjo“. — Srce mi je zatrepetalo, toda pomagati ni bilo nič! — „Zelo rada, milostljivi car, toda revše ne more vstati, da bi se pokazalo tvoji milosti“. — „Nič ne dé, starka; pojdem pa sam k nji, da jo vidim“. — In premisli, ta lopov je res šel za zaveso; ali mi moreš verjeti, da je celo odgrnil preprogo in pogledal deklico s svojimi jastrebovimi očmi, — — toda ni bilo nič hudega... Bog nam je prišel na pomoč. Lahko mi verjameš, da sva bila z našim očkom že popolnoma pripravljena za mučeniško smrt. K sreči ga moja golobica ni spoznala. Oh, moj Bog, kakšen dan nam je bilo doživeti! Toda kaj hočemo? Ubogi Ivan Kuzmič — oh, kdo bi si bil mislil... Kaj so ti naredili! — — Kako so vas oprostili? In kaj poreko o Alekseju Ivaniču Švabrinu? Ali že veste, da si je ostrigel lase v krogu in da zdaj pri nas že ž njimi popiva? Kaj hočemo, on je premeten! Oh, ko sem govorila o svoji bolni nečakinji, ko bi vedeli, kako ostro me je gledal, kakor bi me hotel z očmi predreti; no, vendar ni izdal ničesar, hvaležni mu bodimo tudi za to».

V tem trenutku se je zasllišalo pijano vpitje in glas očeta Gerasima. Gostje so zahtevali vina, gospodar je klical svojo ženo. Akulina je odhitela v sobo.

«Pojdite domov, Peter Andrejič», rekla mi je še. «Tukaj ni varno za vas. Jaz moram streči lopovom. Ako vas dobé ti pijanci, potem je po vas. Srečno, Peter Andrejič! Naj pride kar hoče, Bog nas ne zapusti».

Žena je odšla. Nekoliko umirjen sem se vrnil na svoje stanovanje. Ko sem hitel čez trg, videl sem nekaj Baškircev, ki so se gnetli okrog vislic in sezivali obešencem obuvalo; težko sem se zdržal jeznih besedij, ki so mi silile na jezik. Toda videl sem, da bi bilo vse moje vrivanje zastonj. — Po trdnjavi so se podili ustaši, ropajoči po hišah častnikov. Povsod so se razlegali kriki pijanih upornikov. — Prišel sem domov. Saveljič mi je prišel na pragu nasproti.

«Hvala Bogu», vskliknil je, ko me je zagledal. «Že sem mislil, da so te zlodeji zopet ujeli. No, ljubi moj Peter Andrejič, véš, ti lopovi so nama vse pokradli: obleko, perilo, posodo — nič nama niso pustili. Pa kaj to! Hvala Bogu, da so tebe pustili živega! No, gospod, ali si spoznal njih atamana?»

«Ne; kdo pa je?»

— «Kako, batjuška? — Ali si že pozabil onega pijanca, ki je izkihal v stepni gostilni iz tebe kožuh? Oni lepi, popolnoma zajčji kožuh; ta zverina bi ga bil še kmalu razpral, ko ga je vlekel na-se!» —

Ostrmel sem. — V resnici je bila podobnost med Pugačevim in mojim vodnikom nenavadno velika. Bil sem prepričan, da je Pugačev in on jedna in ista oseba. Sedaj sem šele razumel, zakaj sem

tako lahko ušel vislicam. Nisem se mogel načuditi čudni zvezi posameznih dogodkov: otroški kožuh, ki sem ga podaril potepuhu, me je rešil vrvi, in pijanec, klateč se po gostilnah, oblegal je sedaj trdnjave in pretresal carstvo!

«Izvoliš morebiti kaj jesti?», vprašal me je Saveljič, ki tudi sedaj ni opustil svoje navade. «Doma nimam sicer ničesar, toda iskati hočem povsod, da kaj najdem in ti pripravim».

Ko sem bil zopet sam, utopil sem se v razmišljanja. Kaj mi je bilo storiti? Ostati v trdnjavi, v kateri so gospodarili ustaši, ali pridružiti se njih četam, bilo je za častnika nemogoče. Dolžnost je zahtevala, da grem tjà, kjer bi mogla biti moja služba koristna domovini v pretečem, težavnem položaju . . . —

Toda ljubezen me je opominjala silno, naj ostanem pri Mariji Ivanovni, naj bom njen zaščitnik in pokrovitelj. Čeprav sem vedel, da se mora kmalu in gotovo spremeniti ves položaj, vendar si nisem mogel kaj, da bi se ne zgrozil, kadar sem se spomnil na njeno nevarno stališče.

Moje razmišljevanje je pretrgal Kozak, kateri mi je prišel naznanit, da me zove k sebi veličastni car.

«Kje je sedaj?» — vprašal sem, namenjen ubogati.

«V kapitanovi hiši», odvrnil je Kozak. «Po obedu je šel naš batko v kopelj, a sedaj počiva. No, vaše blagorodje, res, vse znači, da je naš batko visoka oseba. Pri obedu je blagovolil snesti dva pečena pujska in po obedu se je kopal v tako vroči kopelji, da je še Taras Kuročkin ni mogel prenesti, ampak oddati je moral metlo Tomki Bikbajevu; šele

ko so ga oblili z mrzlo vodo, se je nekoliko zavedel. To se mora reči: vse njegovo kretanje je tako veličastno . . . A v kopelji, pravijo, je imel na prsih svoja carska znamenja: na jedni strani dvoglivega orla v velikosti petaka*), na drugi svojo podobo.

Ni se mi zdelo vredno, ugovarjati Kozakovemu mnenju, ampak odpravil sem se ž njim vred v kapitanovo hišo. Predočeval sem si že naprej svoj sestanek s Pugačevim in ugibal, kako konča. Čitatelj mi bo lahko verjel, če pravim, da nisem bil posebno hladnokrven.

Temnilo se je že, ko sem prišel do kapitanove hiše. Vislice s svojimi žrtvami so kipele v večerni mrak, da me je pretresel strah, kadar sem jih pogledal. Truplo uboge kapitanke je še vedno ležalo pod stopnicami, na katerih sta stražila dva Kozaka. Kozak, ki me je pripeljal, je stopil v hišo in me naznanil, na to se je vrnil in me vedel v sobo, kjer sem se prejšnji dan tako nežno poslavljajal od Marije Ivanovne.

Nenavaden prizor se mi je odkril pred očmi. Pugačev in kakih deset kozaških starešin v čapkah in pisanih srajcah je sedelo pri mizi, pokriti s prtom, steklenicami in kozarci. Rdeči obrazi so jim žareli od vina in oči so se jim bliskale. Med njimi ni bilo niti Švabrina, niti kozaškega poročnika — novih izdajic.

«A-à, vaše blagorodje!» vskliknil je Pugačev, ko me je zagledal! «Dobro došli! Čast in mesto; prosim prisedite k pojedini!»

Gostje so mi napravili mesto. Molčé sem se vsedel na kraj mize. Sosed moj, mlad, vitek in pri-

*) Petak je ruski denar (5 kopejk).

jazen Kozak mi je molil kozarec navadnega vina, ki ga pa nisem pokusil. Radovedno sem opazoval zbrano družbo. Pugačev je sedel na častnem prostoru, naslantjal se je na mizo in podpiral črno brado s svojo široko dlanjo. Pravilne in dokaj prijetne poteze njegovega obraza niso imele nič divjega na sebi. Obračal se je večkrat k možu, staremu kakih petdeset let, kateremu je rekel sedaj grof, sedaj Timofejič, sedaj dedek. Vsi so občevali med seboj kot tovariši in nihče ni kazal kakega posebnega spoštovanja napram svojemu poveljniku. Govorili so med seboj o zjutranjem napadu, o uspehih upora in o bodočih dogodkih. Vsakdo se je hvalil, predlagal svoje nazore in brezbrizno ugovarjal Pugačevu. In na tem čudnem bojnem posvetovanju se je sklenilo, napasti Orenburg — drzen naklep, ki bi bil kmalu dosegel svoj namen. Za odhod se je odločil jutrajšnji dan.

«No, bratci», rekel je Pugačev, — «predno se vležemo k počitku, zapojmo še našo najbljubšo pesmico. Čumakov začni!»

In moj sosed je začel s tenkim glasom melanholično roparsko pesem in vsi so mu pomagali:

Не шуми, мати зеленая дубровушка,
Не мѣшай мнѣ доброму молодцу думу думати.
Что завтра мнѣ доброму молодцу въ допросъ идти
Передъ грознаго судью, самого царя.
Еще станеть государь-царь меня спрашивать:
Ты скажи, скажи, дѣтинушка, крестьянскій сынъ,
Ужь какъ съ кѣмъ ты воровать, съ кѣмъ разбой
держать,
Еще много ли съ тобой было товарищей?
Я скажу тебѣ, надежа православный царь,

Всё правду скажу тебѣ, всю истину,
Что товарищей и меня было четверо:
Еще первой мой товарищъ — темная почь,
А второй мой товарищъ — булатный ножъ.
А какъ третій-то товарищъ, то мой добрый конь,
А четвертый мой товарищъ, то тугой лукъ;
Что разсылыщики мои, то калены стрѣлы.
Что возговоритъ надежа православный царь:
Исполать тебѣ, дѣтинушка, крестьянскій сынъ!
Что умѣлъ ты воровать, умѣлъ отвѣтъ держать
Я за то тебя, дѣтинушка, пожалую
Среди поля хоромами высокими,
Что двумя ли столбами съ перекладиной.

(Oj ne šumi, mati zelena, dobrava,
In ne moti mislij meni, krepkemu junaku,
Ker mi iti jutri je junaku na odgovor
Pred sodnika groznega, pred carja.
— On, gospod in car, me jel bo spraševati:
Oj, povej, povej mi dečko, kmetski sin,
S kom si kradel vendar, s kom si ropal,
Bilo še veliko je s teboj tovarišev? —
Jaz povem ti, nada, pravoverni car,
Vse povem ti po pravici in resnici,
Da tovarišev imel sem še četvero:
Prvi moj tovariš bila je temina nočna,
A, tovariš drugi — moj jekleni nož,
A, tovariš tretji — moj konjiček iskri,
A četrti moj tovariš — lok napeti;
In poslanci moji bile so kaljene strele.
To odgovori mi, nada, pravoverni car:
— Dobro, dobro, dečko, kmetski sin!
Res umel si krasti, znal odgovoriti,

Zato te obdariti hočem, dečko,
Sred poljā z visoko stavbo,
Z dvema kolma navpik, s poprečnim brunom).

Ne morem povedati, kakšen vtis je napravila na-me ta preprosta narodna pesem o vislicah, ko sem jo slišal iz ust ljudij, popolnoma zrelih za vislice. Njih grozni obrazi, doneči glasovi, žalostno izražanje, s katerim so peli besede, že same na sebi izrazne, vse to me je pretreslo z nekako pesniško grozo.

Gostje so spili še jedno čašo, vstali izza mize in se poslovili od Pugačeva.

Hotel sem jim slediti, toda Pugačev mi je zaklical: «Sédi; s teboj hočem govoriti».

Ostala sva sama, gledaje si iz očij v oči.

Nekaj hipov sva molčala. Pugačev me je pazljivo motril, le zdaj pa zdaj je namežikal z levim očesom s čudnim izrazom nekake prekanjenosti in zasmehovanja. Konečno se je začel tako nevzdržno smejati, da me je vselej posilil smeh, kadar sem ga pogledal, ne da bi vedel zakaj. —

«No, vaše blagorodje», rekel je slednjič. «Kaj ne, da so se ti že tresle hlačice, ko so ti natikali moji junaki vrvico za vrat? Mislim, da se ti ni zdelo nebo veliko večje od ovčjega kožuha . . . In res bi bil visel na poprečnem brunu, da ni prišel tvoj služabnik. A staro kukavico sem takoj spoznal. No, ali si je moglo misliti vaše blagorodje, da je človek, ki te je privedel v stepi k umetu, sam veliki car?»

Pri teh besedah je napravil pomenljiv in skrivnosten obraz.

«Hudo si se pregrešil zoper mene», nadaljeval je potem; — «toda odpustil sem ti vse radi tvoje

dobrosrčnosti, ker si mi izkazal uslugo v času, ko sem se moral skrivati pred svojimi sovražniki. A poslušaj, kaj ti še pravim! Obdarovati te hočem še drugače, kadar dobim zopet svoje carstvo nazaj! Ali mi obljubiš, da mi boš zvesto služil!»

Prošnja lopova in njegova predrznost zdela se mi je tako smešna, da se nisem mogel zdržati smeha.

«Zakaj se smeješ?» vprašal me je Pugačev in nagubančil čelo. «Morebiti ne verjameš, da sem jaz veliki car? Odgovori prosto!»

Prišel sem v zadrego. Potepuha nisem mogel priznati za carja, zdelo se mi je, da bi bila to neodpustljiva bojazljivost. Imenovati ga v obraz goljufa, bilo bi toliko, kakor podvreči se pogubi; odgovoriti tako, kakor sem bil namenjen v prvem srdu pod vislicami vpričo vsega ljudstva, zdelo se je zdaj brezkoristno bahanje. Zato sem se obotavljal. Mračnega obraza je pričakoval Pugačev mojega odgovora. Slednjič — in tega trenutka se spominjam še zdaj z zadovoljnostjo — slednjič je zmagalo v meni čustvo dolžnosti nad človeško slabostjo. Odgovoril sem Pugačevu:

«Poslušaj, povedati ti hočem vse po pravici. Razsodi sam, ali te morem priznati za carja? Ti si moder in globokomislec človek, zato sam izprevidiš, če lažem».

«Kedo sem vendar po tvojem mnenju?»

«Bog zna kedo; a bodi, kedor hočeš, ti igraš zelo nevarno igro».

Pugačev me je ostro pogledal.

«Torej ne verjameš, da sem car Peter Fedorovič? No, prav. Toda premisli, ali ne cvete sreča

pogumnemu. Ali ni njega dni vladal Griška Otrepej*)? Misli o meni, kar hočeš, toda ne ostavi me. Kaj te vse drugo skrbi? Pop je tudi oče. Služi mi zvesto in marljivo, in narediti te hočem za vrhovnega poveljnika in kneza. Kaj rečeš k temu?»

«Nikdar», odvrnil sem mu odločno, — «jaz sem po rojstvu plemič; prisegel sem zvestobo gospej carici, zatorej ne morem služiti tebi. Ako mi res dobro želiš, tedaj me pusti v Orenburg».

Pugačev se je zamislil.

«In če te pustim, ali mi obljubiš, da se vsaj bojeval ne boš zoper mene?»

«Kako ti morem kaj takega obljubiti?» odgovoril sem mu. «Sam veš, da ne smem delati po svoji volji. Ako se mi ukaže, naj se bojujem zoper tebe, moram ubogati; ni drugače. Tudi ti si poveljnik: izvestno zahtevaš od svojih pokorščine. Kam bi se prišlo, ako bi se odtegoval dolžnosti, kadar bi bilo treba moje službe? Življenje moje je v tvoji oblasti: ako me oprostiš — hvala ti; ako me umoriš — naj te sodi Bog. — Povedal sem ti resnico».

Moja odkritosrčnost ga je osupnila.

«Naj bode», rekel je in me potolkel po rami. «Ako se kaznuje, naj se kaznuje popolnoma, ako se odpušča, naj se tudi odpusti popolnoma. Pojdi, kamor te vleče srce, in ravnaj, kakor ti drago. Pridi jutri k meni, da se posloviš, a sedaj pojdi spat, tudi meni se že dremlje».

Ostavil sem Pugačeva in stopil na ulico. Bila je tiha mrzla noč. Mesec in zvezde so sijale jasno, osvetljuječ trg in vislice. Vse mirno in temno je bilo v trdnjavi. Samo v pivnici je še gorela luč, in kriki

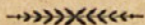
*) Lažnjivi Dimitrij I. (1605).

zapoznelih pivcev so se razlegali iz nje. Ozrl sem se na popovo hišo. Oknice in duri so bile zaprte. Videti je bilo, da je vse tiho v hiši . . .

Prišedši na stanovanje sem našel Saveljiča v velikem nemiru radi moje odsotnosti. Novica, da sem popolnoma prost, ga je neizrečno oveselila.

«Hvala bodi Bogu!» — rekel je in se prekrizal. — «Jutri na vse zgodaj ostaviva trdnjavo in pojdeva, kamor hočeva. — Pripravil sem ti nekaj malega, nà, jej, batjuška, potem pa zaspi sladko, do jutra, kakor v Kristovem naročju».

Ubogal sem ga. Slastno sem povečerjal in zaspal duševno in telesno utrujen na golih tleh . . .

IX.

Slovo.

Сладко было спознаваться
Мнѣ, прекрасная, съ тобой;
Грустно, грустно разставаться,
Грустно, будто бы съ душой.

ХЕРАСКОВЪ.

(Ko spoznal sem tebe, deva,
V srcu čutil sem sladkost;
Pri slovesu pa prepéva
Srce smrtna mi bridkost).

Heraskov.

Rano zjutraj me je prebudil boben. Šel sem na zbirališče. Tu so se že uvrščevale trume Pugačeva okrog vislic, na katerih so še vedno visele včerajšnje

žrtve. Kozaki so bili na konjih, vojaki pod orožjem. Zastave so plapolale. Nekaj topov, med njimi tudi naš, je bilo že na pohodnih podstavkah. Vsi prebivalci so se bili sešli, pričakujé samozvanca. Pred stopnicami kapitanove hiše je držal Kozak za uzdo prekrasnega belca kirgiškega plemena. Iskal sem z očmi truplo kapitanove žene. Odnegli so je bili nekoliko v stran in pokrili s plahto.

Slednjič se je prikazal iz hiše Pugačev. Vse ljudstvo se je odkrilo. Pugačev se je vstopil na stopnice in pozdravil množico. Jeden starešin mu je podal mošnjo z bakrenim denarjem, a on ga je začel kar cele pesti razsipati med ljudstvo. Množica je kričaje letela na kup, pobirajé denar; malokdo je ušel navalu in bunkam.

Pugačeva so obkrožili njegovi glavni privrženci. Med njimi je bil tudi Švabrin. Srečala sva se s pogledi; v mojem očesu je moral izvestno čitati preziranje, kajti obrnil se je hitro v stran z izrazom srčnega sovraštva in hlinjenega zasmeha. Pugačev, ki me je zagledal v množici, mi je pokimal z glavo in me pozval k sebi.

«Slišiš», rekel mi je, — «pojdi takoj v Orenburg in naznani gubernierju in vsem generalom, naj me pričakujejo v enem tednu. Svetuj jim, naj me sprejmejo z otroško ljubeznijo in pokorščino, sicer ne ubežé grozni kazni. Srečno potovanje, vaše blagorodje!»

Nato se je obrnil proti ljudstvu, pokazal na Švabrina in rekel:

«To je, otročiči, vaš novi poveljnik! Pokorni mu bodite v vsem, a on mi bo odgovarjal za vas in za trdnjavo».

Osteklel sem, ko sem zaslišal te besede. «Ako je Švabrin poveljnik trdnjave, potem je Marija v njegovi oblasti! Moj Bog, kaj se zgodi potem z njo!» . . .

Pugačev je zapustil stopnice. Pripeljali so mu konja. Brzo se je zavihtel v sedlo; ne čakajoč Kozakov, ki so ga hoteli posaditi na konja.

V tem trenutku sem zagledal Saveljiča, prihajajočega izmed množice. Približal se je Pugačevu in mu podal list papirja. Prav nič nisem vedel, kaj bi to pomenilo.

«Kaj je to?» vprašal je Pugačev osorno.

«Sam sprevidiš, izvoli prečitati», odgovoril je Saveljič.

Pugačev je vzel papir in dolgo zrl vanj s pomenljivim obrazom.

«Zakaj pišeš tako nerazumljivo?» rekel je slednjič. «Nāše svetle oči ne morejo iz vsega pisanja ničesar uganiti. Kje je moj tajnik?»

Mlad moŹ v korporalski obleki je stopil urno k Pugačevu.

«Prečitaj glasno», rekel mu je samozvanec in mu podal papir.

Bil sem nenavadno radoveden, kaj bi pisal moj služabnik Pugačevu. Tajnik je začel glasno zlog za zlogom čitati naslednje:

«Dva nočna plašča, 1 iz platna, 1 iz pisane svile 6 rubljev».

Kaj to pomeni?» rekel je Pugačev in nagubančil čelo.

«UkaŹi, naj čita dalje», rekel je Saveljič mirno.

Prvi tajnik je nadaljeval:

«Uniforma iz tenkega zelenega
sukna 7 rubljev,
Bele suknene hlače 5 rubljev,
Dvanajst srajc iz holandskega
platna z manšetami 10 rubljev,
Zabojček s čajno posodo 2 $\frac{1}{2}$ rublja».

«Kaj znači to čenčanje?» prestrigel ga je Pugačev. «Kaj mene brigajo zabojčki, hlače in manšete?» Saveljič je odkašljal in začel pojašnjevati: «Blagovoli zvedeti, batjuška, da je to imenik premoženja gospodovega, kolikor so mi ga pokradli lopovi . . .»

«Kaj lopovi?!» zagromel je Pugačev jezno.

«Odpusti, odpusti, zagovoril sem se», odgovoril je Saveljič. «Saj niso bili lopovi, ampak tvoji vojaki, ki so vse staknili in pokradli. Ne bodi hud; konj ima štiri noge, pa se vendar spotakne. Ukaži, naj prečita».

«Prečitaj!» rekel je Pugačev.

Tajnik je nadaljeval:

«Jedna odeja iz katuna, druga iz svile,
podšita z bombaževino 4 rublje,
Lisičji kožuh, našit z rdečim nakitjem 40 rubljev,
Vrh tega zajčji kožuh, darovan njega
milosti v stepnem umetu 15 rubljev».

«In kaj je s tem?!», zakričal je Pugačev in uprl žareče oči v Saveljiča.

Priznati moram, da sem se začel že bati za življenje svojega ubogega služabnika. Hotel se je menda zopet spustiti v pojašnjevanje, a Pugačev ga je ustavil:

«Kako se predrzneš, nadlegovati me s takimi bedastočami?» zavpil je, potegnil papir tajniku iz rok in ga vrgel Saveljiču v obraz. «Bedasti starec!

Obrali so vas — kakšna nesreča! Vse svoje življenje moraš moliti Boga, stari bedak, za-me in za moje vojake, da ne visiš ob jednom s svojim gospodom tam, glej, na vislicah poleg mojih upornikov... Zajčji kožuh!... Jaz ti pokažem zajčji kožuh! Vedi, da ukažem lahko pri tej priči potegniti kožo s tebe, da si naredim iz nje kožuh?» —

«Kakor je tvoja volja», odgovoril je Saveljič, — «a jaz nisem samsvoj človek, zato sem odgovoren za premoženje svojega gospoda».

V Pugačevu se je menda obudilo velikodušje. Obrnil je konja in odjahal, ne odgovorivši besede. Švabrin in starešine so mu sledili. Trume so zapustile trdnjavo. Ves narod je spremljal Pugačeva. — Ostal sem sam s Saveljičem na trgu. Ta je še vedno držal svoj imenik v roki in ga ogledoval s tožnimi očmi. —

Videč moje sporazumljenje s Pugačevim, hotel je je porabiti, toda njegova premišljena namera se mu ni obnesla. Mislil sem ga že ošteti za njegovo neumestno gorečnost, toda smeh me je posilil.

«Le smejaj se, gospod», rekel je starček, «le smejaj se, a videli bodemo, kako smešno bo, ko si bodemo morali iznova nakupiti ukradene reči».

Hitel sem v hišo očeta Gerasima, da bi se sešel z Marijo Ivanovno. Popova žena mi je prišla z žalostnim sporočilom naproti. — Po noči je bila Marija v silni vročici. Ležala je v nezavesti in se motila. Akulina Pamfilovna me je peljala v sobo, kjer je ležala deklica. Tiho sem pristopil k njeni postelji. Izpremembra na njenem obrazu me je osupnila. Bolnica me ni spoznala. Dolgo sem stal poleg njene postelje, slišal nisem niti očeta Ge-

rasima, niti njegove dobre žene, ki sta me menda tolažila. Mračne misli so se mi podile po glavi. Položaj zapuščene uboge sirote, sredi nebrzdanih upornikov, me je silno strašil; jezil sem se vsled svoje popolne nemoči. Ali Švabrin in vedno Švabrin mi je najbolj šel po glavi.

Imenovan od samozvanca vrhovnim poveljnikom v trdnjavi, kjer je prebivala nesrečna deklica, nedolžni predmet njegovega sovraštva, je bil sposoben za vse. Kaj mi je bilo storiti? Kako pomagati? Kako rešiti jo iz rok sovražnikov?

Preostajalo mi je samo jedno sredstvo: odločil sem se takoj odpotovati v Orenburg, da bi pospešil osvoboditev bjelogorske trdnjave in po svoji moči k temu tudi sam pripomogel. Poslovil sem se od duhovnika in njegove žene, goreče priporočujé njunemu varstvu njo, katero sem smatral že za svojo ženo. Prijel sem roko uboge deklice, poljubljal jo in močil s solzami.

«Srečno!» rekla mi je popova žena, spremljaje me iz hiše. «Srečno, Peter Andrejič! Morebiti se vidimo še kedaj v boljših časih. Ne zabite nas in pišite večkrat! Uboga Marija Ivanovna nima sedaj razven vas niti tolažnika, niti zaščitnika».

Ko sem stopil na trg, sem obstal. Ozrl sem se na vislice, poklonil sem pred njimi, in zapustivši trdnjavo odšel po orenburški cesti. Spremljal me je Saveljič, ki me ni hotel ostaviti.

Zatopljen v premišljevanje, sem korakal po cesti; nakrat sem začul za seboj konjski topot. Ozrl sem se in zagledal Kozaka, ki je jezdil v diru iz trdnjave za nama. Držal je za povodec baškirskega konja in mi dajal z roko znamenje, naj počakam.

Obstal sem in spoznal našega kozaškega poročnika. Ko je naju došel, skočil je s svojega konja in mi podal povodec drugega rekoč:

«Vaše blagorodje, naš batko vam daruje konja in kožuh s svojega hrbta. (K sedlu je bil privezan ovčji kožuh.) «Vrh tega«, pristavil je obotavlja je poročnik, «vrh tega vam pošilja . . . pol rublja . . . katerega sem med potjo izgubil; odpustite mi velikodušno». —

Saveljič ga je pogledal od strani in zarežal nanj:

«Izgubil si ga med potjo! A kaj ti zveni v žepu? Brezvestneš grdi!»

«Kaj mi zveni v žepu?» odgovoril je Kozak, ne da bi prišel v zadrego, — «Bog naj ti bo milostljiv, starec! — Tako rožlja uzda, ne pa denar».

«Dobro, dobro», spregovoril sem, da bi končal začeti prepir. «Zahvali v mojem imenu onega, ki te je poslal, a izgubljeni denar skušaj nazaj gredé najti in obdrži ga».

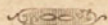
«Srčno vas zahvaljujem, vaše blagorodje», odgovoril je poročnik in qbrnil konja. «Vedno hočem moliti za vas, blagorodje».

Pri teh besedah je odjahal v diru proti trdnjavi, držeč jedno roko v žepu; za nekaj trenutkov nama je že izginil iz očíj.

Oblekel sem kožuh, zajahal konja in posadil Saveljiča za seboj na sedlo.

«No, vidiš, gospod», — rekel je starček, — «vidiš, da ni bila moja prošnja na upornika zastonj? Lopov se sramuje. Dasi to dolgo peto baškirsko

kljuse in ta ovčji kožuh niti polovico toliko nista vredna, kolikor so nama pokradli potepuhi in kolikor si mu ti sam izvolil dati, nekaj je pa vendar. Od hudega psa zadošča še ščepec dlake».

X.

O b l e g a.

Занявъ дуга и горы,
Съ вершины, какъ орелъ, бросаю на градъ
огнь взоры,
За станомъ повелѣть соорудить раскатъ
И въ немъ перуны скрывъ, въ нощи при-
везть подъ градъ.
ХЕРАСКОВЪ.

(... Prešel je hribe in doline
In premotril je grad, kot orel iz višine,
Iz stana dal ukaz, da v noči ogenj skrit
V nabitih topih naj nesó pod grajski zid).
Heraskov.

Ko sva se bližala Orenburgu, zagledala sva množico zločincev z obritimi glavami in z obrazi, katere so bile popačile klešče rabljev. Delali so pri utrdbi pod nadzorstvom garnizijskih invalidov. Nekateri so vozili v samokolnicah gramor, ki je napolnjeval rov, drugi so odmetavali z lopatami zemljo; zidarji so nosili na obzidje opeko in popravljali nasip. Pri vratih naju je ustavila straža in zahtevala od naju potni list. Kakor hitro je zaslišal seržant, da prihajava iz Bjelogorska, odvedel naju je naravnost h generalu.

Generala sem dobil na vrtu. Pregledoval je mlade jablane, s katerih je bil že stresel jesenski piš ormenelo listje, in jih skrbno zavijal s pomočjo starega vrtnarja v toplo slamo. Na njegovem obrazu se je izražal notranji mir, zdravje in dobrodušnost. Oveselil se me je in me začel izpraševati o groznicah, katerih sem bil priča. Pripovedoval sem mu vse natanko. Starček me je pazljivo poslušal in obrezoval mej tem suhe vejice.

«Ubogi Mironov!» rekel je, ko sem končal svojo žalostno povest. «Škoda ga je bilo! Bil je dober častnik. Tudi gospa Mironova je bila dobra dama; kako mojstersko je znala pripravljati gobe! A kaj je s kapitanovo hčerjo, Mašo?»

Odgovoril sem mu, da je v trdnjavi v varstvu popove žene.

«Oh, oh, oh», vzdihnil je general, — «to je nevarno, zelo nevarno. Na disciplino razbojnikov se nikakor ni zanašati. Kaj bo z ubogo deklico?»

Pristavil sem, da do bjelogorske trdnjave ni daleč, zato izvestno ne zamudi njegova vzvišenost, poslati nekaj vojske v trdnjavo, da osvobodi uboge prebivalce.

General je dvomljivo zmajal z glavo.

«Bodemo videli, bodemo videli», rekel je, — «mislim, da bo prilika, o tem se še posvetovati. A sedaj te povabim v hišo na čašo čaja. Zvečer pa skličem bojno posvetovanje. Tu nam moraš natanko poročati o lopovu Pugačevu in njegovi vojski. Do tega časa lahko greš, da se oddahneš».

Odpravil sem se na stanovanje, katero so mi bili odkazali in kjer je že gošpodaril Saveljič in sem nestrpno pričakoval naznačene ure.

Čitatelj si more misliti, da sem prišel točno k posvetovanju, katero je imelo biti za mojo usodo tolikega pomena. Ob določeni uri sem bil že pri generalu.

Pri njem sem našel jednega mestnih uradnikov, če se prav spominjam — davčnega nadzornika, rejenega, rdečega starčka v dragem kaftanu. Popraševal me je o usodi Ivana Kuzmiča, kateremu je rekel kum, je pretrgal večkrat moje pripovedovanje z dopolnilnimi vprašanji in moralnimi reki, kateri niso sicer razodevali v njem moža, ki umé vojaščino, vendar pa v veliki meri njega bistroumen in prirojen razum. Med tem so se sešli tudi ostali povabljeni. Ko so posedli in prejeli drug za drugim čašico čaja, razložil je general jasno in obširno, za kaj se gre.

«Sedaj pa, gospoda moja, sedaj nam je treba določiti, kako se hočemo bojevati z uporniki: ali ofenzivno ali defenzivno. Obojni način ima svojo dobro in slabro stran. Ofenzivni boj nam daje več upanja, da prej uničimo sovražnika, defenzivni pa je varnejši in manj opasen . . . Zatorej, glasujmo po postavnem načinu, to se pravi, počenši pri najmlajšem. Gospod praporščak», nadaljeval je svoj govor, obrnivši se proti meni, «izvolite nam izjaviti svoje mnenje».

Jaz sem vstal, opisal v kratkih potezah Pugačeva in njegovo vojsko ter zanesljivo zatrdil, da se samozvanec ne more držati nasproti pravilnemu orožju.

Moje mnenje so sprejeli uradniki z vidno nezadovoljnostjo. Videli so v njem samo prevzetnost in drznost mladega človeka. Nastalo je mrmranje in razločno sem slišal besedi «mlekozobi mladič», kateri

je nekdo polglasno izgovoril. General se je obrnil proti meni in rekel z nasmehom:

«Gospod praporščak, prvi glasovi v vojaških posvetovanjih so navadno vedno za ofenzivni boj: to je postavni red. Sedaj nadaljujmo glasovanje. Gospod kolegijski svetnik, povejte vi svoje mnenje».

Starček v dragem kaftanu je spil urno svojo tretjo čašo čaja, v katero je bil vлил precejšnjo mero ruma, in odgovoril generalu:

«Vaša ekscelenca, jaz menim, da nam ni treba nastopati niti ofenzivno, niti defenzivno». —

«Kako pa drugače, gospod svetnik?» pristavil je general začuden. «Drugih načinov ne pozna vojaška taktika: bojevati se nam je ofenzivno ali defenzivno . . .»

«Vaša ekscelenca, poskusite — s podkupljenjem».

«E-è, hè-hè-hè! Vaše mnenje je zelo modro. Taktita dopušča tudi podkupljenje, zato se hočemo poslužiti vašega nasveta. Na glavo upornega lenuha lahko razpišemo kakih . . . sedemdeset ali sto rubljev . . . iz tajnega zaklada . . .»

«A potem», — prestrigel ga je davčni načelnik, — «potem naj bom kirgiški koštrun in ne kolegijski svetnik, ako nam ne izroče ti roparji svojega atamana, zvezanega na rokah in nogah».

«O tem bodemo še premišljevali in potem še dalje govorili», odgovoril je general. «Vendar pa se moramo na vsak način posluževati bojnih pravil. Gospoda moja, oddajte svoje glasove po zakonitem redu!»

Mnenja vseh so nasprotovala mojemu nasvetu. Vsi uradniki so povdarjali, kako malo se more zaupati vojski, in govorili o negotovosti uspehov, o po-

trebnosti bistrumja in o enakih rečeh. Vsi so se skladali v tem, da je pametnejše, ostati pod varstvom topov za ozidjem trdnjave, nego poskušati na planem srečo orožja. Ko je zvedel general mnenja vseh navzočih, iztrkal je pepel iz pipe in začel ta-le govor:

«Gospoda moja! Izjaviti vam moram, da se zlagam, kar se mene tiče, popolnoma z mnenjem gospoda praporščaka; ker je njegov nasvet osnovan na vseh pravih zdrave taktike, katera daje skoro vedno prednost ofenzivnemu boju pred defenzivnim».

Tu je za hip umolknil in si začel polniti pipo. V svojem samoljublju sem se že zmagoslavno veselil. Ponosno sem zrl na uradnike, kateri so med seboj nevoljno in nemirno šepetali.

— «Toda, gospoda moja», — nadaljeval je general in spustil iz ust ob jednom z globokim vzdihom gost oblak dima, «gospoda moja, tolike odgovornosti si ne upam vzeti na-se, ako se gre za varnost pokrajin, katere mi je zaupalo njeno carsko veličastvo, naša milostna carica. Zaradi tega se pridružim večini glasov, kateri so se izrekli, da je pametnejše in varnejše, počakati za ozidjem in odbijati napade sovražnika s silo konjice, ali — če bo morebiti kazalo — z naskoki iz trdnjave».

Sedaj je prišla vrsta na uradnike, da so zasmehljivo pogledavali na-me. —

Posvetovanje je bilo končano. Nisem si mogel kaj, da bi ne bil obžalovl poštenega vojaka vsled njegove slabosti, da se je odločil zoper svoje osebno prepričanje slediti nasvetu nevednih in neizkušenih mōž.

Nekaj dnij po tem znamenitem posvetovanju smo že zvedeli, da se Pugačev po svoji obljubi res bliža Orenburgu. Z vrha mestnega obzidja sem gledal

vojsko ustašev. Spoznal sem, da se je njih število desetero pomnožilo od zadnjega napada na Bjelogorsk, kjer sem bil navzoč. Imeli so tudi konjice, katero si je zbral Pugačev iz malih premaganih trdnjav. Z ozirom na odlok bojnega posvetovanja sem izprevidel, da bo trajalo obleganje Orenburga zelo dolgo, in toliko, da nisem jokal od jeze.

Nočem opisovati oblege Orenburga, katera spada v zgodovino in ne v družinske zapiske. Samo to rečem, da je bila ta oblega zaradi nemarnosti mestnega načelstva zelo usodepolna za prebivalce, ki so trpeli gladu in vsakovrstne bede.

Lahko si je misliti, da je bilo življenje v Orenburgu neznosno. Vsakdo je s strahom pričakoval odločitve svoje usode; vse je vzdihovalo nad draginjo, katera je bila v resnici grozna. Konečno so se že privadili prebivalci na krogle, padajoče na njih dvorišča; celo naskoki Pugačeva niso več vzrročali občne razburjenosti. Umiral sem skoro od dolgega časa. Počasi je potekal čas. Iz bjelogorske trdnjave nisem dobil nobenega pisma, kajti vse ceste so bile zaprte. Oddaljenost od Marije Ivanovne mi je postajala vedno neznosnejša. Negotovost njene usode me je mučila.

Jedino razvedrilo so mi bili vojaški pojezdi. Vsled dobrotljivosti Pugačeva sem imel dobrega konja, na katerem sem jezdil vsak dan iz trdnjave, da sem spustil nekaj strelav na Pugačeve ustaše. Pri takih medsebojnih praskah so bili skoro vedno sovražniki na boljšem, ker so imeli živeža v obilici in izvrstne konje. Naša borna konjica jim ni mogla biti kos. Sicer je prišla včasih tudi naša gladna pehota na plano, toda debeli sneg jo je oviral, da ni

mogla do živega raztresenim sovražnim jezdecem. Topništvo je zastonj grmelo z vrh obzidja, a na planem se ni moglo niti gibati vsled slabih mršavih kônj. Tako je bilo naše bojevanje, in to so imenovali orenburški uradniki bistrourmno in modro!

Ko se nam je nekoč posrečilo pregnati in razkropiti precej gosto tolpo sovražnikov, došel sem Kozaka, ki je bil zaostal za tovariši. Že sem ga hotel mahnuti s svojo turško sabljo, ko je hkrati potegnil z glave čapko in zaklical:

«Da ste mi zdravi, Peter Andrejič? Kako se vam že godi?»

Pogledal sem ga in spoznal v njem našega kosaškega poročnika. Neizrečno sem se ga oveselil.

«Da si mi zdrav, Maksimič», odvrnil sem mu, — «je-li že dolgo, kar si iz Bjelogorska?»

«Ne, Peter Andrejič. Še-le sinoči sem odšel iz trdnjave. Pri sebi imam pismo za vas».

«Kje je?» — vskliknil sem presenečen.

«Tukaj ga imam», — rekel je Maksimič in položil roko na prsa. — «Obljubil sem Palaški, da vam ga izročim na kakoršenkoli način».

Podal mi je zložen papir in odhajal diru.

Odprl sem list in čital s trepetom te-le vrste:

«Vsemogočnemu Bogu je dopadlo, vzeti mi nenadoma očeta in mater; na vsem svetu nimam sorodnika, nimam zaščitnika. Pribežim k Vam, ker véim, da ste mi vedno dobro želeli in ste bili zmirom pripravljene vsakomur pomagati. Zato prosim Boga, da bi prišlo to pismo do Vas! Maksimič mi je obetal, da Vam ga hoče izročiti. Palaška je tudi zvedela od Maksimiča, da Vas on večkrat vidi od daleč pri naskokih iz trdnjave in da se prav nič ne brigate za

svojo varnost in nič ne mislite na one, kateri s solzami molijo za Vas. —

Jaz sem bila dolgo bolna. Toda brž ko sem okrevala, prisilil je Aleksej Ivanič, kateri je sedaj namesto pokojnega mojega očeta poveljnik trdnjave, očeta Gerasima, da me je izročil njemu, grozeč mu s Pugačevim. Sedaj živim v naši hiši kot ujetnica. Aleksej Ivanič me vedno sili, da bi ga vzela za moža. Pravi, da mi je rešil življenje s tem, da ni razodel laži Akuline Pamfilovne, katera me je imelevala roparjem svojo nečakinjo. A jaz bi rajše takoj umrla, kakor pa postala žena takega moža, kakor je Aleksej Ivanič. Z menoj ravna zelo trdo in mi vedno grozi, da me odvede, ako se ne premislim in ga ne vzamem, v tabor k ustašem, kjer me čaka usoda Elizabete Karlove*). Prosila sem ga, naj mi da nekaj dnij odloga, da se premislim. Obljubil mi je, da počaka še tri dni, a če ga tudi potem ne maram, pravi, da mi ne prizanese niti za hip več. — Oh, ljubi moj Peter Andrejič, Vi ste moj jedini zaščitnik, potegnite se za-me siroto. Prosite generala in vse poveljnike, da nam kakor hitro mogoče pošljejo pomoč in, če morete, pridite sami. Ostajam Vam udana uboga sirota

Marija Mironovna».

Ko sem prečital to pismo, toliko, da nisem izgubil razuma. Spustil sem se v mesto in brez milosti zbadal svojega konja v bok. Med potjo sem premišljeval zdaj to, zdaj ono, kako bi bilo mogoče rešiti ubogo deklico, a prišel nisem do nikakega sklepa. Prišedši v mesto sem se odpravil naravnost

*) Hči nekega drugega kapitana, katero je Pugačev posilil in umoril.

h generalu, in meni nič, tebi nič sem bušil v njegovo sobo.

General je korakal gori in doli po sobi in kadil iz svoje pipe od stive. Zagledavši me, je obstal. Ivestno ga je presenetil pogled na-me, zato me je skrbljivo vprašal, kaj pomeni moj silni prihod.

«Vaša vzvišenost!» vskliknil sem, — «pribežim k vam, kakor k rodnemu očetu; za Boga, ne odklonite mi moje prošnje: gre se za srečo vsega mojega življenja».

«Kaj imaš vendar, ljubček moj?» vprašal je presenečeni general. — »Kaj morem storiti za-te? Povej!»

«Vaša vzvišenost, dovolite mi batalijon vojakov in petdeset Kozakov in pustite me, da grem ž njimi osvobodit Bjelogorsk».

General me je dolgo gledal, menda je menil, da sem izgubil pamet (v čemur se morebiti ni preveč varal).

«Kako? Bjelogorsk osvoboditi?», vprašal je konečno.

«Za uspeh sem vam jaz porok», pristavil sem razburjen. «Samo dovolite mi!» —

«Ne, nikakor ne, mladenič», — rekel je majaje z glavo. «Pri tako veliki razdalji bi vam lahko odrezal zvezo z glavnim strateškiškim središčem in vam zadal popolen poraz. Ako je pretrgana zveza...»

Vstrašil sem se, videč ga, da se spušča v vojaška razmišljanja, zato sem mu segel v besedo:

«Hči kapitana Mironova mi je pisala; v pismu prosi pomoči; Švabrin jo sili, da bi postala njegova žena».

«Ni mogoče! . . . O ta Švabrin vam je pravi «šelm», kakor hitro mi pride v roke, ukažem ga v 24. urah obsoditi in ustreliti na obzidju trdnjave! Toda do tedaj moramo potrpeti . . .»

«Kaj potrpeti?» vskliknil sem ves iz sebe. «A med tem prisili Marijo, da ga bo morala vzeti! . . .»

«O-o!» zavzel se je general. «To še ni taka nesreča; boljše je za njo, da postane med tem Švabrinova žena: imela bo vsaj za sedaj zaščitnika, — a kadar ga ukažem ustreliti, no, potem se že dobi s pomočjo božjo tudi za njo pripraven ženin. Lepa vdovica navadno ne ostane dolgo devica, — reči hočem, da najde mlada vdovica veliko lažje moža nego mlada deklica».

«Nikdar, — rajši umrjem», vskipel sem besen, «rajši umrjem na mestu, kakor da bi jo prepustil Švabrinu! . . .»

«A tako: . . . No, no, no!» rekel je starec, «sedaj šele razumem: ti si v Marijo Ivanovno najbrž zaljubljen. — O, potem je pa druga! Ubogi mladenci! — Toda vkljub temu ti ne morem dati bataljona vojakov in petdeset Kozakov! Taka ekspedicija bi bila naravnost neumna; tolike odgovornosti ne morem vzeti na-se».

Povesil sem glavo. Obup se me je loteval . . . mahoma pa mi je šinila v glavo neka misel. Kaj je bilo, izvé čitatelj iz prihodnjega poglavja, kakor so imeli navado rekati stari romanopisci.

XI.

Med ustaši.

Въ ту пору левъ былъ сытъ, хотъ среду
онъ свирѣлъ.

«Зачѣмъ пожаловать изволить въ мой
вертепъ?»

Спросилъ онъ ласково.

A. СУМАРОКОВЪ.

(Таčas je lev bil sit, ceprav je krvolok.
„Čemu izvolil ti si priti v moj brlog?“
Ga vpraša laskavo).

A. *Sumarokov.*

Ostavil sem generala in hitel na svoje stanovanje. Saveljič mi je prišel nasproti s svojimi navadnimi opomini.

«Treba se ti je pretepati s temi pijanimi razbojniki! Ali je to dostojno ruskega bojarja? Ure niso vse jednake, za prazen nič daš življenje. No, ako bi se bojeval s Švedi ali Turki, to bi že nekaj bilo, a te ljudi ni da bi imenoval sovražnike».

Nadaljni govor sem mu pretrgal z vprašanjem:
«Koliko denarja imava še vsega skupaj?»

Z zadovoljnim obrazom je odgovoril:

«Dovolj imaš še, dovolj! Čeprav so ustaši vse preiskali in pometali, vendar se mi je posrečilo, denar skriti».

Pri teh besedah je potegnil in žepa dolgo vezeno mošnjo, polno srebra.

«No, Saveljič», rekel sem mu, «daj polovico denarja meni, a ostalo ohrani za-se. Jaz grem v bje-logorsko trdnjavo».

«Oh, batjuška, Peter Andrejič», — vskliknil je dobri starček z drhtečim glasom; — «boj se vendar Boga! Kam siliš zdaj na pot, ko vse povsod mrgoli sovražnikov! Usmili se vsaj svojih starišev, če se sam za-se ne brigaš. Kam hočeš? Čemu? Počakaj še nekoliko, da pride vojska in polovi te razbojnike. Potem pojdi, če hočeš, na vse štiri strani».

Toda v svoji naméri sem bil neomahljiv.

«Za odlašanje je že prepozno. Treba mi je iti, ne morem si kaj, da bi ne šel. Ne žalosti se Saveljič! Bog je usmiljen, morebiti se še vidiva! Opazuj, ne žaluj in ne skopari. Kupi si, kar boš potreboval, če bi tudi moral trikrat preplačati. Denar ti darujem. In če se čez tri dni nevrnem . . .»

«Kaj govoriš, gospod?» prestrigel me je Saveljič. «Da bi te pustil samega! Kaj takega naj se ti niti ne sanja! Ako že moraš iti, tedaj te hočem spremljati, četudi peš; a zapustim te ne. Kako bi mogel sedeti brez tebe za kamenito steno? Misliš, da sem izgubil razum? Ne, gospod, stori kar hočeš, a jaz te ne ostavim».

Vedel sem, da bi se zastonj prepiral, zato sem mu dovolil, naj se pripravi na pot. V po' uri sem že sedel na svojem dobrem konju, a Saveljič na svojem mršavem kruljevem kljusetu, katerega mu je bil podaril neki meščan, ko mu je bilo zmanjkalo krme. Prijezdila sva k mestnim vratom. Stražniki so naju izpustili; ostavila sva Orenburg.

Začelo se je mračiti. Pot naju je peljala mimo vasi Berdo, kjer je bila nastavljena vojska Pugačeva. Ravna cesta je bila zametena, toda po vsi stepi so se videli vsak dan obnovljeni konjski sledovi. Jahal

sem v skok. Saveljič mi je jedva sledil in neprenehoma kričal:

«Počasnejše, gospod, za Boga, počasnejše! Moje presneto kljuse ne dohaja tvojega dolgonovega besa. Kam drviš vendar? Ko bi se šlo na pir, hajd. hajd; a najbrže greva pod rabljevo sekuro . . . pazi, pazi . . . Peter Andrejič! . . . Moj Bog, bojarsko dete hiti v nesrečo!»

Skoro so se zasvetili pred nama ognji v Berdu. Bližala sva se globokim rovom, prirodnim vaškim utrdbam. Saveljič me ni zapustil, vendar ni nehal proseče jadicovati. Mislil sem že srečno objezditi vas, kar sem zagledal pred seboj v temini pet kmetov, oboroženih s koli: bila je prednja straža Pugačevega tabora.

Straža naju je nazvala Ker nisem znal gesla, hotel sem molčé mimo, toda takoj so me obkrožili, in jeden njih je zgrabil mojega konja za uzdo. Posegel sem po sablji in udaril kmeta po glavi; čapka mu je rešila življenje, vendar se je opotekal in spustil uzdo iz rok. Ostali so se prestrašili in zbežali, porabil sem to minuto, pognal konja v dir in odjahal.

Tema bližajoče se noči bi me bila rešila vsake nevarnosti, toda ko sem se ozrl, sem zapazil, da Saveljiča ni za menoj. Ubogi starček ni mogel ujiti sovražnikom na svojem šepavem konju. Kaj mi je bilo storiti? Čakal sem ga nekaj časa, a ko sem se prepričal, da je v uporniških rokah, obrnil sem konja in mu hitel na pomoč,

Prišedši k rovu, slišal sem v daljavi šum, krik in glas mojega Saveljiča. Hitel sem naravnost v vas in skoro sem bil zopet med stražečimi kmeti, ki so me skušali pred nekaterimi minutami udržati. Saveljič

je bil med njimi. Potegnili so bili starčka s konja in baš so se pripravljali, da bi ga zvezali. Moj prihod jih je vzradoval. S krikom so se vrgli na-me in hkrati so me potegnili s konja. Jeden izmed njih — vidno četovodja — mi je naznanil, da naju takoj popelje pred carja.

«In naš batjuška», pristavil je, «že določi, ali naj vaju takoj obesimo, ali počakamo do jutra».

Jaz se nisem ustavljal. Tudi Saveljič je sledil mojemu vzgledu, in stražniki so naju zmagoslavno odpeljali.

Prestopili smo rov in prišli v vas. V vseh hišah so goreli ognji. Vrišč in vpitje se je razlegalo od povesod. Na cesti nam je prišlo vse polno ljudstva nasproti, toda nikdo naju ni razložil v temini, nikdo ni spoznal v meni častnika iz Orenburgu. Privedli so naju naravnost v neko bajto, stoječo na voglu križ-potja. Pred vratmi je ležalo nekaj vinskih sodov in dva topa.

«Tu je dvorec», rekel je jeden kmetov, «takoj vaju naznanimo».

Vstopil sem v bajto. Pogledal sem Saveljiča: starček se je križal in mrmral tiho molitev.

Dolgo sva morala čakati; konečno se je kmet vrnil in mi rekel:

«Vstopi, naš batjuška dovoljuje častniku vstop».

Stopil sem v kočo, ali, kakor so rekli kmetje, v dvorec. Nizko sobo sta razsvetljevali dve lojeni sveči, a po stenah je bil nalepljen zlat papir. Sicer pa so bile klopi, miza, na vrvi v viseči umivalnik, brisača na žeblju, burklje v kotu, in široka polica s povezanimi lonci — vse kakor v navadni koči. Pu-gačav je sedel pod svetimi podobami v rdečem kaftanu,

v visoki čapki, roke pomenljivo uprte v bok. Okoli njega je stalo nekaj njegovih glavnih privržencev z obrazi hlinjene podložnosti. Videti je bilo, da je vzbudila novica o ujetem častniku iz Orenburga med uporniki silno radovednost in da so se pripravljali, vsprejeti me s hrumom in šumom.

Pugačev me je spoznal na prvi pogled. Takoj mu je izginila z obraza pritajena veličastnost in ponos.

«A, vaše blagorodje!» zaklical je živahno. «Kako se že imaš? Kaj te je prineslo sèm?»

Odgovoril sem mu, da sem jezdil po svojem poslu mimo vasi, a njegovi ljudje so me ustavili.

«Po kakšnem poslu?»

Sam nisem vedel kaj bi mu odgovoril.

Pugačev je menil, da ne maram govoriti vpričo drugih, zato se je obrnil do svojih tovarišev in jih odslovil. Vsi so slušali, razven dveh, katera se nista ganila z mesta

«Govori brez skrbi vpričo njih», rekel mi je Pugačev, «tema dvema tudi jaz ničesar ne prikivam».

Pogledal sem od strani ljubljenca samozvančeva.

Prvi, suh in zgrbljen starec s sivo brado, ni imel na sebi nič posebnega, kakor višnjev trak, kateri mu je visel po plečih čez raševnati kaftan. Njegovega tovariša pa ne pozabim nikdar. Bil je visoke rasti, krepak in širokopleč, star nekako pet in štirideset let. Njegova rjava, gosta brada, sive, žareče oči, nos brez nosnic in rdeče pike po čelu in licih so dajale njegovemu razrezanemu, širokemu obrazu nerazumljiv izraz. Bil je v rdeči srajci, v kirgiški halji in širokih kozaških hlačah. — Prvi je bil, kakor sem pozneje zvedel, ubegli korporal Bjeloborodov, drugi pa Afa-

nasij Sokolov — znan pod imenom Hlopuša*) — obsojen zločinec, ki je bil že trikrat ušel iz sibirskih rudnikov.

Družba, v katero sem bil tako nepričakovano prišel, je obrnila moje misli za nekaj časa od čustva, katero me je izključljivo napolnjevalo.

No, Pugačev me je vzdramil z vprašanjem:

«Govori, po kakem poslu si odšel iz Orenburga!»

Čudna misel mi je šinila v glavo: zdelo se mi je, kakor da bi mi dajala previdnost, ki me je privedla v drugič s Pugačevim v dotiko, priložnost, da izvedem svoj načrt. Odločil sem se je poslužiti in brez premisleka sem odgovoril na vprašanje Pugačeva:

«V bjelogorsko trdnjavo grem, da rešim zaničevano siroto».

Pugačevu so zažarele oči.

«Kdo izmed mojih ljudij se drzne zaničevati siroto?» vskliknil je samozvanec. «In naj ima čelo sedem pednjev visoko, nikakor ne uide moji obsodbi. Govori, kdo je krivec?»

«Švabrin», odgovoril sem; «on ima v ječi ono deklico, katero si ti videl bolno pri popovi ženi. Hoče jo prisiliti, da bi ga vzela».

«Jaz mu pokažem!» zapretil je Pugačev grozno. «Videl bo, kaj se pravi moje ljudstvo stiskati in svojevoljno ravnati ž njim. Čaj, ukažem ga obesiti!»

«Dovoli mi izpregovoriti besedo», oglasil se je Hlopuša s hripavim glasom. «Že takrat si se pre-naglil, ko si imenoval Švabrina poveljnikom trdnjave,

*) Ime silovitega upornika in roparja v prejšnjem stoletju, ki se je dolgo ustavljal carskim trumam.

a sedaj se hočeš pre nagliti ž njegovo obsodbo. Razžalil si že Kozake, ko si jim dal bojarja za načelnika, ne straši sedaj še bojarjev, kazneč jih na prvo besedo».

«Čemu bi jih pomiloščeval in jim odpuščal!» pristavil je starček z višnjevim trakom. «Nič ne škodi, če kaznuješ tega Švabrina, a poprej bi tudi ne bilo napak, ako bi se gospod častnik malo zaslišal, čemu nas je blagovolil obiskati. Ako te ne priznava za carja, no, potem tudi nima povoda, iskati pri tebi pravice. Če te pa priznava, kako je to, da je sedel do danes v Orenburgu med tvojimi nasprotniki? Ali bi ne bilo dobro, da bi ga ukazal peljati v sodno sobo in mu malo podkuril? Zdi se mi, da je poslana njegova milost k nam od orenburških poveljnikov».

Logika starega lopova se mi je zdela popolnoma prepričevalna. Zona mi je pretresla ude, ko sem pomislil, v čegavih rokah sem. Pugačev je zapazil mojo zadrego.

«Hè-hè, vaše blagorodje», rekel mi je namežikovaje, «moj podpoveljnik morebiti res ne govori napak. Kaj porečeš k temu?»

Pugačevo zbadanje mi je vrnilo hrabrost. Mirno sem odgovoril, da se nahajam v njega oblasti, naj ravna torej z menoj, kakor mu drago.

«Dobro, dobro; a sedaj povej v kakem stanju je vaše mesto». —

«Hvala Bogu» odgovoril sem mu, — «vse je v najlepšem redu!»

«V najlepšem redu?» ponovil je Pugačev. «A ljudje mrò od lakote!»

Uzurpator je govoril istino; a vsled dolžnosti, ki me je vezala s prisego, zagotavljal sem mu, da je

to prazna govorica in da je v Orenburgu še hrane na prebitek.

«Sedaj vidiš», — pristavil je starec, «da te vara pred nosom. Vsi beguni izjavljajo soglasno, da gospoduje v mestu glad in bolezen, da že mrhovino uživajo, in s kakim veseljem! A njegova milost zagotavlja, da je v mestu vsega na prebitek. Ako hočeš obesiti Švabrina, tedaj obesi prav na tisto bruno tudi tega-le mladiča, da bi si ne imela česa zavidati».

Videl sem, da Pugačev vsled besedij kletega starca omahuje. K sreči je začel Hlopuša ugovarjati svojemu tovarišu.

«Molči, Naumič», rekel mu je. «Ti bi samo davil in klal. Kakšen junak to? Ako bi te človek pogledal, saj bi se moral nehoté vprašati, v čem stane pri tebi duša. Z jedno nogo si že v grobu in vendar bi še rad moril. Ali imaš še premalo krvi na vesti?»

«Kakšen svetnik si pa ti!» odvrnil mu je Bjeloborodov. «Odkod se je neki vzelo v tebi sočutje?» —

«Ne rečem», pristavil je Hlopuša, — «tudi jaz sem grešnik, in ta roka — pri tem je stisnil svojo koščeno pest, zasukal rokava in razgalil svojo kosmato roko — in ta roka je tudi kriva prelite kristijanske krvi. Toda jaz sem vničeval sovražnika, a nikoli gosta, na prosti cesti, a ne v temnem gozdu, tudi ne doma sedečega za pečjo, s kolom in sekiro, ne pa z babjim klepetanjem».

Stari Bjeloborodov se je obrnil proč in zamrmral besedi «odrezani nosnici! . . .»

«Kaj mrmraš, stara kukavica?» vzrojil je Hlopuša. «Jaz ti že pokažem «odrezani nosnici». — Molči, tudi tvoj čas pride. Če Bog da, tudi ti še

okusiš klešče! . . . A med tem se varuj, da ti ne populim tistih kocinic iz brade!»

«Gospoda generala», izpregovori Pugačev važno, — «nehajta se prepirati. Ne bila bi nesreča, ako bi cepetali vsi kleti orenburški psi z nogami pod jednimi in istimi vislicami, — slabo bi pa bilo, ako bi se naši vrlji psički klali med seboj. Torej pomirita se!» —

Hlapuša in Bjeloborodov nista črhnila niti besedice, ampak mračno sta zrla drug na drugega. Spoznal sem, da moram na vsak način premeniti razgovor, kateri bi se mogel končati za-me zelo neugodno. Zato sem se obrnil na Pugačeva in mu rekel veselega obraza:

«Oh, kmalu bi se ti bil pozabil zahvaliti za konja in kožuh. Brez tebe bi ne bil došel v mesto. Na potu bi bil zmrznil».

Zvijajača se mi je posrečila. Pugačev se je razvedril.

«Časten dolg se mora poplačati častno», rekel je, zmignil s pleči in pomežikal. «A sedaj mi povej, kakšno razmerje te veže z ono deklico, katero ima Švabrin v ječi. Menda ni užgala tvojega mladeniškega srca, kaj?»

«Ona je moja nevesta», odgovoril sem mu, videč blagodejno izpremembo vremena, vsled katere mi ni bilo treba prikrivati resnice.

«Tvoja nevesta!» vskliknil je Pugačev. «Zakaj nisi tega prej povedal? Mi te oženimo ž njo in ti bomo pri ženitovanju za svate». —

Nato se je obrnil k Bjeloborodu.

«Slišiš, maršal! Midva ž njega blagorodjem sva stara prijatelja; sedito k večerji. Jutro je modrejše od večera. Jutri bomo videli, kaj ž njim».

Rad bi bil odklonil ponujeno čast, toda bilo je nemogoče. Dve mladi Kozački, hčeri posestnika bajte, sta pokrili mizo z belim prtom, prinesli kruha, juhe in nekaj steklenic vina in piva. — V drugič sem bil s Pugačevim in ž njegovimi groznimi tovariši pri jedni in isti mizi.

Ponočna gostija, katere sem se nehoté udeleževal, je trajala globoko v noč. Slednjič so začeli premagovati vinski duhovi zapoznele pivce. Pugačev je zadremal na svojem mestu; njegovi tovariši so vstali in mi dali znamenje, naj grem ž njimi. Odšel sem ž njimi. Na Hlopušino povelje me je odpeljala straža v sodno sobo, kjer sem našel tudi Saveljiča. Tu sva ostala zaprta.

Dobri dedek je bil tako presenečen in prestrašen vsled dogodkov, ki so se nama bili pripetili, da me še spraševati ni mogel. Legel je v temi in dolgo sem ga še slišal stokati in vzdihovati, slednjič pa je začel smrčati. Jaz pa sem se prepustil premišljevanju, ki mi celo noč ni dalo zatisniti očesa.

Zjutraj je poslal Pugačev po-me. Odšel sem k njemu. Pred njegovimi vrati je stala kibitka, v katero so bili vpreženi trije tatarski konji. Ljudstvo je vrelo na ulico. V prednji sobi sem srečal Pugačeva; imel je na sebi popotno obleko, kožuh in kirgiško čapko. Včerajšnji sopivci so ga obkrožali; vsem se je kazala na obrazu pokorščina, ki je pa zelo nasprotovala vsemu, kar sem videl v prejšnji noči.

Pugačev me je veselo pozdravil in mi velel, naj sedem ž njim v kibitko.

Sedla sva.

«V bjelogorsko trdnjavo!» velel je Pugačev širokoplečemu Tatarinu, ki je stojé vodil trojko konj.

Silno mi je bilo srce. Konji so se spustili v dir, kreguljčki so zažvenkljali, kubitka je oddrčala . . .

«Stoj, stoj», zaslišal se je za nama glas, katerega sem dobro poznal; ozrl sem se in zagledal Saveljiča, sopihajočega za nama.

Pugačev je ukazal ustaviti.

«Batjuška, Peter Andrejič, ne pusti me na stara leta med temi razboj — —».

A-à, stara kukavica!» zaklical je Pugačev. «Zopet naju je Bog združil. No, pa prisedi zadej na svoro».

«Hvala car, stokrat ti hvala, rodni očka!» rekel je Saveljič in sedel. «Dal ti Bog sto let zdravje in srečo, da si se ozrl na mene starčka in me uto-lažil. Vse svoje življenje bom molil za-te in nikoli več ti nočem očitati onega zajčjega kožuha».

Ta zajčji kožuh bi bil lahko slednjič do dobrega razjaril Pugačeva. K sreči samozvanec ni razumel, ali pa ni slišal neumestnega cikanja.

Konji so zdirjali. Ljudstvo po ulicah se je ustavljalo in se globoko poklanjalo. Pugačev je kimal z glavo na vse strani. Kmalu je bila vas za nami; kubitka je hitela po gladki cesti.

Lahko si je misliti, kaj sem čutil v onih hipih. Čez nekaj ur sem se imel sniti z ono, katero sem imel že za mrtvo. Predstavljal sem si v duhu hip najinega združenja . . . Mislil sem tudi na moža, v čegar rokah je bila moja sreča, kateri je bil po tako čudni zvezi okolščin z menoj nekako skrivnostno v dotiki. Spominjal sem se nenavadne grozovitosti in krvoločnih navad onega, ki se je nazival rešiteljem moje ljubice! Pugačev niti ne vé, da je ona hči kapitana Mironova; Švabrin bi mogel, ako bi prišel v stisko, Pugačevu

vse odkriti. Samozvanec pa izvé resnico lahko tudi po drugem potu . . . Kaj bi se potem zgodilo z Marijo? Zona me je pretresla, in lasje so mi vstali po koncu . . .

Mahoma je pretrgal Pugačev moja razmišljanja, obrnivši se proti meni z vprašanjem:

«V kaj se je tako zamislilo tvoje blagorodje?»

«Kako bi se ne zamislil?» odgovoril sem mu.

«Jaz sem častnik in plemič, včeraj sem se še bojeval zoper tebe, a danes se vozim s teboj v jedni in isti kubitki in vsa moja sreča je odvisna od tebe».

«Kako to?» vprašal je Pugačev. «Ali se bojiš?»

Odgovoril sem mu, da se nadejam od njega, ki mi je nekoč že daroval življenje, ne samo njegove naklonjenosti, ampak tudi pomoči.

«In prav imaš — pri Bogu mi — prav imaš!» vskliknil je samozvanec. «Videl si, kako po strani so te gledali moji vojaki, še danes je silil starec v me, da si ogleduh, da moraš na natezalnico in na vislice. Toda jaz mu nisem hotel pritrditi», potem je pristavil bolj tiho, da bi Saveljič in Tatar ne slišala — «zaradi kozarca vina in zajčjega kožuha. Sedaj vidiš, da nisem tako krvoločan, kakor govore o meni vaši privrženci».

Spomnil sem se vzetja bjelogorske trdnjave in ni se mi zdelo vredno ugovarjati mu, zato mu nisem odgovoril besedice.

«Kaj se govori o meni v Orenburgu?» vprašal je Pugačev po kratkem molčanju.

«I, pravijo, da se te je težko otepati; reči moram, da si nam dal veliko opraviti».

Samozvančev obraz je izražal precejšnje samoljubje.

«Da», rekel je živahno. «Jaz se znam bojevati, kjer hočeš. Ali že vedo v Orenburgu o porazu pod Juzejevim*)? Štirideset generalov je padlo in štiri armade so prišle v zagato. Kaj misliš, ali bi se mogel meriti pruski kralj z menoj?»

Roparjevo bahanje se mi je zdelo smešno.

«Kaj meniš sam o tem?» vprašal sem ga. «Ali misliš, da bi zmogel Friderika?»

«Fedorja Fedoroviča? Zakaj ne? Saj sem ugnal tudi vaše generale, od katerih je dobil sam Friderik po glavi. Dosedaj je bilo moje orožje srečno. Počakaj, to bo reč, ko se vzdignem nad Moskvo!»

«Torej misliš iti nad Moskvo?»

Pugačev se je za hip zamislil in odgovoril tiho:

«Bog vé... moja ulica je tesna... moja volja slaba. Moji vojaki pomišljajo ob mojih ukazih... to so sami lopovi. Vedno moram natezati ušesa... pri prvi nezgodi odkupijo svoj vrat z mojo glavo.»

«Tako je», rekel sem mu. «Ali bi zato ne bilo boljše, da bi jih sam ostavil, dokler je še čas, in se obrnil na našo milostno carico?»

«Ne», rekel je, «za kesanje je že prepozno. Za-me ni več pomiloščenja. Zato hočem nadaljevati, kar sem začel. Kdo vé?... Morebiti se mi posreči!... Saj je tudi Griška Otrepjev vladal nad Moskvo!»

«Pa veš tudi, kako je končal? Vrgli so ga skozi okno, zaklali ga in sežgali; njegov prah pa so nabasali v top in sprožili!»

«Poslušaj», rekel je Pugačev z nekakim veselim navdušenjem. «Povedati ti hočem pripovedko, katero mi je pravil v mladosti star Kalnik.

*) Mala praska, kjer je Pugačev zmagal.

Nekoč je vprašal orel vrana: povej mi vendar vran-ptica, odkod pride to, da živiš ti na tem lepem božjem svetu tristo let, med tem ko živim jaz vsega skupaj samo triintrideset let? — To pride od tega, — odvrnil mu je vran, — ker piješ ti živo kri, a jaz se hranim z mrhovino. — Orel si je mislil: dàj, poskusimo se tudi mi od tega živeti. — Prav . . . Odletela sta orel in vran. Mahoma sta zagledala padlega konja in se spustila nanj. Vran je začel kljuvati in se pohvalil. Orel je kljunil jedenkrat, dvakrat, potem pa je mahnil s kreljuti in rekel vranu: Nâk, bratec vran, — boljše je za-me, da se napijem jedenkrat žive krvi, kakor da bi se živel tristo let od mrhovine, potem pa naj dá Bog, kar hoče! — Kakó se ti zdi ta kalniška pravljica?»

«Zeló pomenljiva», odgovoril sem mu. «Toda živeti ob uboju in ropu je toliko, kakor kljuvati mrhovino».

Pugačev me je pogledal začudeno, a odgovoril ni ničesar. Oba sva obmolčala, zatopivši se vsak v svoje razmišljanje. Tatarin je začel brenčati otožno pesem . . . Saveljič je dremal in se nagibal zdaj na to, zdaj na ono stran. Kibitka je letela po gladki zimski poti . . .

Hkrati sem zagledal vasico na strmem bregu Jajka z obzidjem in zvonikom — in v četrtr ure smo bili v trdnjavi Bjelogorsk.

XII.

Sirota.

Какъ у нашей у яблоньки
Ни верхушки нѣтъ, ни отросточекъ;
Какъ у нашей у книгинюшки
Ни отца нѣтъ, ни матери.
Снарядить-то ее некому,
Благословить-то ее некому.

СВАДЕБНАЯ ПѢСНЯ,

(Kakor naša jablanica nima
Niti vrha, niti vejic;
Prav tako i naša knežnja
Nima ne očeta nima mame.
Poskrbeti zá•njo nima nikdo,
Blagosloviti je nima nikdo.

Ruska svátovska pesem).

Kibitka je obstala pred vratmi kapitanove hiše. Ljudstvo je spoznalo kraguljčke Pugačeva in v tolpah hitelo za nami.

Švabrin je prišel samozvancu na stopnicah naproti. Oblečen je bil po kozaško, le brado si je pustil rasti. Izdajalec je pomagal Pugačevu iz kibitke, kažoč mu z najpodlejšimi izrazi svojo radost in gorečnost. Ko je zapazil mene, prišel je v zadrego, toda kmalu se je zavedel, ponudil mi roko in rekel:

«Tudi ti naš? Prav: saj bi bilo moralo že zdavno tako biti!»

Obrnil sem se od njega, ne da bi mu odgovoril.

Srce se mi je napolnilo z žalostjo, ko smo stopili v dobro mi znano sobo, kjer je še visela na steni

diploma pokojnega kapitana, kakor žalosten nagroben napis iz preteklih časov. Pugačev je sedel na divan, na katerem je navadno dremal Ivan Kuzmič, ko ga je uspavala soproga s svojim glasnim spancem. Švabrin sam je prinesel Pugačevu kozarec žganja. Poveljnik ga je izpil ter rekel, pokazavši na-me:

«Nalij tudi njega blagorodju!»

Švabrin se mi je približal s krožnikom, toda jaz sem se v drugič obrnil od njega. Videti je bilo, da je čisto drugi. Pri svoji navadni bistrumnosti je bil izvestno zapazil, da Pugačev ni zadovoljen ž njim. Zato se je tresel pred njim, a mene je pogledoval nezaupljivo. Pugačev ga je najpoprej poprašal o stanju trdnjave, o govoricah, ki se slišijo o nasprotni vojski, in o podobnem. Slednjič ga je nepričakovano vprašal:

«Povej mi bratec, kakšno deklico imaš zaprto v hiši? Daj, pokaži mi jo!»

Švabrin je postal smrtnobled

«Car» rekel je z drhtečim glasom . . . — «Car, deklica ni zaprta . . . ampak je bolna . . . v svoji sobici leži . . .»

«Torej me pelji k nji», rekel je zamozvanec in vstal z mesta. Ugovarjati ni bilo mogoče. Švabrin je peljal Pugačeva v sobico Marije Ivanovne. Tudi jaz sem šel za njima.

Na stopnicah je Švabrin obstal.

«Car!» velel je. «Vi imate oblast, zahtevati od mene, kar vam drago, toda ne dovoljajte tujcu, da bi vstopil v spalnico moje soproge.»

Zatrepetal sem.

«Torej si oženjen!» zarohnel sem nad njim, hoteč ga raztrgati na kosce.

«Tiho!» ustavil me je Pugačev. «To je moja reč. A ti», — nadaljeval je proti Švabrinu, «ti mi ne modruj in ne krči se: naj je že tvoja žena ali ne, jaz vzamem k nji, kogar hočem. Tvoje blagorodje, stopi za menoj!»

Pred njenimi vratmi se je Švabrin zopet ustavil in rekel s tresočim glasom:

«Car, opozoriti vas moram, da je deklica v vročici, že tretji dan se moti brez prestanka».

«Odpri!» ukazal je Pugačev.

Švabrin je začel iskati po žepih in rekel, da ni vzel seboj ključa. Pugačev je sunil z ного ob vrata, ključavnica je odskočila, vrata so se odprla, vstopili smo v sobo.

Ozrl sem se hitro po celici — in skoro da nisem omedlel . . . Na tleh je sedela v raztrgani kmečki obleki Marija Ivanovna, blede, uvela, z razpuščenimi lasmi. Pred njo je stal vrč vode, pokrit s kosom kruha. Ko me je zagledala, je osupnila in za kričala. Kaj se je takrat zgodilo z mano, ne pomnim.

Pugačev je pogledal Švabrina in mu rekel s pikrim nasmehom:

«Tvoja bolnišnica je v lepem redu!» —

Na to je pristopil k Mariji.

«Povej mi, golobičica, zakaj te tvoj mož tako kaznuje! Kako si se pregrešila zoper njega?»

«Moj mož!» ponovila je Marija. «On ni moj mož. Nikdar ne bom njegova žena! Rajše hočem umreti in tudi umrjem, ako me kdo ne reši».

Pugačev je grozno pogledal Švabrina.

«In ti si se drznil meni lagati?» rekel mu je.

«Ali veš, malovrednež, kaj zaslužiš?»

Švabrin je padel pred-enj na kolena . . .

V tem hipu je preziranje zadušilo v meni čustvo sovraštva in osvete. S studom sem zrl na plemiča, ležečega pred nogami ubeglega Kozaka.

Pugačev se je potolažil.

«Za sedaj ti prizanašam», rekel je Švabrinu, «toda vedi, da ti pri prvem prestopku prištejem tudi to v kazen».

Na to se je obrnil k Mariji in ji rekel ljubeznivo :

«Pridi, krasna devojka, darujem ti prostost. Jaz sem tvoj car».

Marija ga je hitro pogledala in spoznala v njem morilca svojih starišev. Zakrila si je z rokama obraz in omahnila nezavestna na posteljo. Skočil sem k nji, toda v tem hipu se je prikradla moja stara znanka Palaška drzno v sobo in se začela pečati s svojo gospodarico.

Pugačev je odšel iz sobice, in vsi trije smo stopili v dolenjo sobo.

«No, vaše blagorodje», rekel je smeje se Pugačev, «sedaj smo oprostili krasno devojko! Kaj praviš, ko bi poslali po duhovnika, da bi ti dal svojo nečakinjo za ženo? Jaz se ti ponudim za očetovega namestnika, Švabrin pa bo za tovariša. Potem napravimo gostijo s pošteno pijačo in dobro bo».

Česar sem se bal, to se je zgodilo: ko je zaslišal Švabrin ponudbo Pugačeva, bil je ves iz sebe.

«Car!» vskliknil je v razsrjenosti. «Jaz sem kriv, ker sem vas nalagal, a tudi Grinjev vas vara. Ta deklica ni nečakinja tukajšnjega duhovnika, ampak hči Ivana Mironova, kateri je bil umorjen pri vzetju trdnjave».

Pugačev je vprl v me svoje žareče oči.

«Kaj pomeni to?» vprašal je nekako neverjetno.

«Švabrin ti je povedal resnico», rekel sem odločno.

«In ti mi tega nisi povedal!» pristavil je Pugačev in čelo se mu je pomračilo.

«A premisli in razsodi vendar sam», odvrnil sem mu, «ali sem ti mogel vpričo tvojih ljudij razodeti, da hči Mironova je še živa? Ali bi je ne bili raztrgali na drobno? Nič bi je ni bilo rešilo».

«Dà, prav praviš», rekel je Pugačev smeje se, «moji pijanci bi ne bili prizanesli ubogi deklici. Popova botrica je imela prav, da jih je varala».

«Prosim poslušaj», nadaljeval sem, videč samozvančevu dobro voljo, «sam ne vem, kako bi te nazival, in nečem tudi vedeti . . . toda Bog vé, da bi tudi z življenjem rad poplačal dobroto, ki si mi jo izkazal. Samo to te prosim, ne zahtevaj od mene nič, kar bi nasprotovalo moji časti in moji krščanski dolžnosti. Dovrši, kar si začel: pusti mene in ubogo siroto iti, kamor naju žene srcé. In bódi ti, kjer hočeš, in zgodi se ti, kar se ti more, midva hočeva vsak dan prositi Boga za rešitev tvoje grešne duše . . .»

Videti je bilo, da je njegovo surovo srce ganjeno.

«Naj se zgodi po tvojem!» rekel je slednjič. «Treba je popolnoma kaznovati ali popolnoma odpustiti: to je moja navada. Vzemi svojo krasotico, pelji jo, kamor hočeš, in Bog vama daj ljubezen in svojo pomoč!»

Na to se je obrnil k Švabrinu in mu ukazal, naj mi naredi priporočilno pismo do vseh mejnih oblastij in trdnjav, ki so pod njegovim poveljstvom. Švabrin je bil popolnoma uničen; stal je kakor okamenel. Pugačev je odšel nadzorovat trdnjavo, a jaz sem ostal v hiši, češ, da se hočem odpraviti za odhod.

Pohitel sem k Marijini celici. Vrata so bila zaklenjena. Potrkal sem.

«Kdo je?» vprašala je Palaška.

Povedal sem svoje ime. Mili glasek Marije Ivanovne se je zaslišal izza vrat:

«Počakajte, Peter Andrejič, ker se preoblačim. Pojdite k Akulini Pamfilovni, tudi jaz bom takoj za vami».

Slušal sem in se odpravil v hišo očeta Gerasima. I on i njegova žena sta mi prihitela nasproti. Saveljič ju je bil že poprej obvestil o vsem.

«Da ste mi zdravi, Peter Andrejič», oveselila se je žena. «Bog nas je zopet privedel v dotiko. Kakó se počutite? Vsak dan smo se vas spominjali. In Marija Ivanovna, koliko je pretrpela v vaši odsotnosti, moja golobica! . . . Pa povejte, dragi, kako ste se neki sprijaznili s Pugačevim? Prav, hvala lopovu tudi za to».

«Dovolj, stára», prestrigel jo je oče Gerasim. «Ne izblebetaj vsega, kar ti pride na jezik. V klepetanju ni rešitve. Batjuška Peter Andrejič, prosim, vstopite. Dolgo, dolgo se že nismo videli».

Popova žena me je začela gostiti z vsem, kar ji je bil Bog dal, a med tem je govorila brez prestanka. Pravila mi je, kako ju je prisilil Švabrin, da sta mu morala izročiti Marijo Ivanovno, kako je deklica jokala in ju ni mogla zapustiti, kako je potem občevala ž njima po Palaški, po spretni deklici, katera je znala pridobiti celo kozaškega poročnika, da je plesal po njeni volji, — kako je ona svetovala Mariji, naj mi piše list itd. Tudi jaz sem povedal v kratkih besedah svoje dogodke. Pop in njegova že-

nica sta se prekrizala, ko sta slišala, da je izvedel Pugačev njihjo prevaro.

«Z nami je moč križa!» govorila je. Akulina Pamfilovna. «Bog je razgnal oblake nad našo glavo. Aj, dà, Švabrin, to se mora reči, to nam je pravi piček!»

V tem hipu so se odprla vrata in vstopila je Marija Ivanovna z nežnim nasmehom na bledem licu. Slekla je bila svojo kmetsko raševino in zopet je bila oblečena kakor prej, preprosto in lično.

Prijel sem jo za roko in dolgo nisem mogel spraviti besedice z jezika. Oba sva molčala vsled preobilih srčnih čuvstev. Gospodar in gospodinja sta zapazila, da sta nama na potu, zato sta ostavila sobo.

Ostala sva sama. Vse je bilo pozabljeno . . . Govorila sva in nisva se mogla nagovoriti. Marija mi je pripovedovala, kako se ji je godilo po vzetju trdnjave, opisala mi je vso bridkost svoje usode, vse muke, katere ji je provzročal gnusni Švabrin. Spominjala sva se tudi prošlih srečnih dnij . . . Oba sva plakala . . . Konečno sem jej razodel svoj načrt. Ostati v trdnjavi, ki je bila v oblasti Pugačeva in pod upravo Švabrina, nama je bilo nemogoče. Na odhod v Orenburg niti misliti ni bilo. Svetoval sem ji, naj gre v našo vas k mojim starišem. Izprva je omahovala: znana mržnja mojega očeta do nje jo je strašila. Toda jaz sem jo pomiril. Vedel sem, da si bo štel oče v srečo in dolžnost, sprejeti pod svoj krov hčer zaslužnega bojnika, padlega za domovino.

«Draga Marija!» rekel sem ji slednjič, «jaz te imam že za svojo ženo. Nenavadni dogodljaji so naju nerazrešljivo združili: nič na svetu naju več ne razdruži».

Marija Ivanovna me je poslušala prosto, brez vsake hlinjene ponižnosti, brez nemirnih dostavkov. Tudi ona je čutila, da je njena usoda združena z mojo. Pri tem pa je vedno dostavljala, da more postati le z dovoljenjem mojih starišev moja žena. Jaz ji nisem ugovarjal. Goreče in iskreno sva se poljubila, — in s tem je bilo med nama vse sklenjeno.

Črez jedno uro mi je prinesel kozaški poročnik s Pugačevimi čačkami podpisano priporočilno pismo in me pozval v njegovem imenu k samozvancu.

Dobil sem ga popolnoma pripravljenega za odhod. Ne morem povedati, kaj sem čutil, ko sem se poslavljajal s tem strašnim človekom, s tem izmečkom, ki je bil zoper vse grozovit, le zoper mene ne. Zakaj bi ne povedal resnice? V tem hipu me je silno vleklo neko notranje čustvo k njemu. Želel sem ga iztrgati iz srede lopovov, katere je vodil, in rešiti njegovo glavo, dokler je bil še čas. Švabrin in narod, ki se je zgrinjal okoli nas, me je zadržal, da mu nisem razodel vsega, česar mi je bilo polno srce.

R zšla sva se kot prijatelja. — Ko je zagledal Pugačev med množico Akulino Pamfilovno, popretil ji je s prstom in ji značilno namežikal. Potem je sedel v kubitko, ukazal pognati proti Berdu, in že so potegnili konji, ko se je še jedenkrat naslonil iz kubitke in mi zaklical:

«Z Bogom, vaše blagorodje! Morebiti se še kedaj vidiva!»

In v resnici sva se zopet videla — toda v kakšnih okoliščinah! . . .

Pugačev je odšel. Še dolgo sem gledal na belo stepo, po kateri je letela njegova trojka. Ljudstvo se je razhajalo. Tudi Švabrin se je skrilo. Vrnil sem se v

hišo očeta Gerasima. Tu je bilo že vse pripravljeno za odhod; zato se nisem hotel dalje muditi. Vse najino premoženje smo naložili na star koleselj pokojnega kapitana. Kakor bi mignil so napregli jemščeki konje. Marija se je šla poslovit od grobov svojih starišev, pokopanih za cerkvijo. Hotel sem jo spremiti, toda prosila me je, naj jo pustim samo. Čez nekaj minut se je vrnila vsa objokana; točila je tihe solze. Kibitka je obstala pred vratmi. Oče Gerasim in njegova žena sta prišla na stopnice. Jaz, Marija in Palaška smo sedli v kibitko; Saveljič je zlezal na kozla.

«Z Bogom, Marija Ivanovna, moja golobica! Srečno, Peter Andrejič, naš jasni sokol!» klicala je dobra žena. «Srečen pot, dal vama Bog srečo in blagoslov!»

Odpeljali smo se.

Pri malem oknu kapitanove hiše sem videl stati Švabrina. Njegov obraz je izražal mračno sovraštvo. Nisem se hotel veseliti zmagoslavno nad uničenim sovražnikom, zato sem obrnil oči v stran.

Oddrčali smo skozi trdnjavina vrata in zapustili za vselej Bjelogorsk.

XIII.

Запор.

Не гнѣвайтесь, сударь: по долгу моему,
Я долженъ сей же часъ отправить васъ
въ тюрьму.

— Извольте, я готовъ: но я въ такой
надеждѣ,

Что дѣлю объяснить дозволите мнѣ
прежде.

Княжнинъ.

(Ne bódite hudi! veleva mu ukaz,

Da še to uro naj v zapor odvedem vas.

— „Ubogajte ukaz, a upam, da mi čudno
Zadevo to poprej pojasnite uljudno“.

Княжнинъ.

Tako nepričakovano sem bil združen z drago deklico, zavoljo katere sem se še zjutraj mučno vznemirjal, da samemu sebi nisem verjel, ampak dozdevali so se mi vsi dogodki prazen sèn. Marija je gledala zamišljeno, zdaj na mene, zdaj na cesto; videti je bilo, da se tudi ona ni še zavedla. Oba sva molčala. Neopaženo je potekal čas, čez dve uri smo že dospeli v bližnjo trdnjavo, katero si je bil tudi Pugačev podvrgel. Tu smo premenili konje. Po hitrosti izprezanja in po presenetljivi uslužnosti bradatega Kozaka, katerega je bil postavil Pugačev za kapitana trdnjave, sem spoznal, da me imajo za osebnega samozvančevega prijatelja, za kar sem se moral menda zahvaliti blebetavemu človeku».

Odpeljali smo se dalje. Začelo se je mračiti. Bližali smo se mestecu, kjer se je nahajal po besedah

bradatega kapitana močan oddelek na pohodu, da se prizdruži samozvančevim četam. Straža nas je ustavila. Na vprašanje: «Kdo gre?» je odgovoril jemšček z močnim glasom:

«Carjev boter s svojo gospodarico».

Mahoma nas je obkrožila truma huzarjev z groznim rotenjem.

«Izstopi hudičev boter!» zavpil mi je bradati stražmešter. «Ti jo že nakurimo, tebi in tvoji gospodarici!»

Stopil sem iz kubitke in zahteval, naj me vedejo k njih poveljniku. Zagledavši častnika, so nas vojaki nehali psovati. Stražmešter me je odvedel k majorju. Saveljič mi je sledil in govoril sam za-se:

«Sedaj pa imaš carjevega botra! Z dežja pod kap . . . Moj Bog, kako se to konča?»

Kubitka se je počasi pomikala za nami.

V petih minutah smo prišli pred jasno razsvetljeno hišo. Stražmešter me je izročil straži in stopil v hišo, da me naznani. Pri tej priči se je vrnil in mi objavil, da me njegovo visokoblagorodje ne more vsprejeti; ampak ukazuje, da me odvedejo v zapor, a mojo gospodarico k sebi v hišo.

«Kaj to pomeni?» zavpil sem besen. «Ali je obnorel?»

«Tega ne vem. vaše blagorodje», odgovoril je stražmešter. «Toda njegovo visokoblagorodje je zapovedal, odvesti vaše blagorodje v zapor, a njeno blagorodje je ukazal pripeljati k njegovemu visokoblagorodju, vaše blagorodje!»

Stekel sem po stopnicah navzgor.

Straža me ni utegnila zadržati, in planil sem naravnost v sobo, kjer je igralo na karte šest hu-

zarskih častnikov. Major je baš delil. Kakšno je bilo moje presenečenje, ko sem spoznal, ozrši se na majorja, v njem — Ivana Ivanoviča Zurina, ki me je bil nekoč obral v simbirski gostilni.

«Je-li mogoče?» vskliknil sem. «Ivan Ivanič, ti?»

— »Ba, ba, ba, Peter Andrejič! Kaj te je prineslo?» Odkod? Da si mi zdrav, brate! . . . Hočeš li morebiti nekoliko poigrati?»

«Hvala. Ukaži mi rajše dati stanovanje».

— «I, kakšno stanovanje? Ostani pri meni».

«Ne morem: nisem sam».

— «No, pa pokliči še tovariša».

«Nimam tovariša, ampak . . . ampak damo».

— «Damo! Kje si jo neki ulovil? Ehè brate!»

Pri teh besedah je zasikal Zurin tako značilno smešno, da so se vsi zagrohotali. Prišel sem do dobrega v zadrego.

«No», nadaljeval je Zurin, «torej naj bo. Dobiš stanovanje. A škoda . . . Mar bi ga pili kakor takrat . . . Hej sluga! Zakaj ne privedejo sèm botrice Pugačeva? Morebiti si popravlja toaletto? Reci ji, naj se nikar ne boji; gospod je zelo prijazen: ne stori ji nič žalega — pojdi in sèm ž njo!»

«Kaj hočeš s tem?» vprašal sem Zurina. «Kakšna botrica Pugačeva? To je hči pokojnega kapitana Mironova. Rešil sem jo iz ječe, a sedaj jo spremljam v očetno vas, kjer jo pustim».

«Kako! Torej so mi nekoliko prej tebe naznanili? Oprosti, kaj to pomeni?»

«Pozneje ti povem vse. A sedaj, za Boga, umiri ubogo deklico, katero so prestrašili tvoji huzarji».

Zurin je takoj uravnal vse potrebno. Sam je šel na ulico, da se je opravičil pred Marijo Ivanovno

zavoljo sitnega nesporazumljenja in zaukazal stražmeštru, naj ji odkaže najlepše stanovanje v mestu. Jaz sem ostal pri njem čez noč.

Po večerji sva ostala sama z Zurinom v sobi. Jaz sem mu pravil svoje dogodbe. Zurin me je poslušal z velikim zanimanjem. Ko sem končal, zmajal je z glavo in dejal:

«To je sicer vse lepo, bratec, — toda nekaj pa ni lepo: zakaj vruga se hočeš oženiti? Jaz sem pošten častnik in nečem te slepiti, verjemi mi: ženitev je neumnost. No, kaj ti je treba nakopavati ženo in ubijati se z otročaji? Eh, pljuni! Slušaj me: iznebi se te kapitanove hčere. Cesto v Simbirska sem očistil, vse je varno. Odpravi jo jutri samo k svojim starišem, a ti ostani pri mojem oddelku. V Orenburg se nimaš po kaj vračati. Ako prideš zopet upornikom v roke, gotovo ne odneseš v drugo tako z lahka svojih pêt. Na ta način se ti izkadi iz glave ljubimska neumnost sama od sebe, in vse bo dobro».

Čprav nisem bil ž njim popolnoma istih mislij, vendar sem čutil, da moja dolžnost in čast zahtevata, da ostanem v vojski svoje carice. Sklenil sem, ubogati Zurinov nasvet: odpraviti Marijo v domačo vas, sam pa ostati v njegovi vojski.

Saveljič je prišel, da pomaga sleči me. Razodel sem mu, naj bo jutri pripravljen, da spremi Marijo Ivanovno na potovanju k očetu. Trdovratno se mi je ustavil:

«Kaj misliš, gospod? Kako naj se ločim od tebe? Kdo bo pazil na-te? Kaj porečejo tvoji stariši?»

Ker sem poznal upornost svojega dedka, namenil sem se, da ga pregovorim z ljubeznivostjo in odkritosrčnostjo.

«Moj prijatelj, Arhip Saveljič!» rekel sem mu. «Ne odbij moje prošnje, bodi moj dobrotnik; tu ne bom potreboval postrežbe, toda nikdar ne bom miren, ako ne odpotuje Marija Ivanovna s teboj. Ako služiš njej, služiš s tem meni, ker sem za trdno sklenil, da jo hočem vzeti takoj za ženo, ko mi dopusté okoliščine».

Tu je sklenil Saveljič nepopisno presenečen roki, ponavljajoč:

«Ženiti se hočeš! Otrok se hoče ženiti! A kaj poreče atej, in kaj si bo mislila mama?»

«Dovolita, gotovo dovolita», odgovoril sem, «ko spoznata Marijo Ivanovno. Zanašam se tudi na-te. Oče in mati ti verjameta; saj se potegneš za naju, kaj ne?»

Starček je bil ginjen.

«Oh, batjuška moj Peter Andrejič!» odgovoril je. «Dasiravno si se prehitro zmislil na ženitev, no, vendar je pa Marija tako dobra gospica, da bi bilo greh, zamuditi lepo priliko. Naj se zgodi po tvojem! Spremljal bom tega angelja, in ponižno bom zatrjeval tvojim starišem, da taka nevesta ne potrebuje dote».

Pohvalil sem Saveljiča in legel v isti sobi kakor Zurin k počitku. Ves razgret in razburjen sem veliko govoril. Zurin se je razgovarjal z menoj izpočetka radovoljno; toda polagoma so postajale njegove besede redkejšje in nedoločnejše; slednjič je na vsako moje vprašanje mestó odgovora globoko zahropel in zasmrčal. Umolknil sem in skoro sem posnemal njegov vzgled.

Drugo jutro sem šel k Mariji Ivanovni. Razodel sem ji svojo namero. Ona je priznala, da sem se pametno odločil, in bila je popolnoma istih mislij kakor

jaz. — Zurinov oddetek je imel odpotovati že tisti dan iz mesta. Zato se nisva smela obotavljati. Hitro sem se torej poslovil od Marije, dal ji pismo do mojih starišev in jo izročil Saveljiču v varstvo.

Marija je jokala.

«Srečno, Peter Andrejič», — rekla je tiho. «Ali se bova videla še kedaj, ali ne — Bog sam vé; toda vse svoje življenje ne pozabim na vas». — Ihté je pristavila: «Do groba ostaneš ti sam v mojem srcu».

Jaz nisem mogel ničesar govoriti. Obkrožali so naju ljudje, zato nisem hotel izraziti v njih bližini čustev, ki so vrela v me.

Konečno je odšla . . .

Vrnil sem se k Zurínu, žalosten in tih. Poskušal me je razvedriti, tudi sam sem se želel razmisliti. Šumno in bujno smo prebili dan, zvečer pa smo nastopili pohod.

Bilo je proti koncu svečana. Zima, katera je prej ovirala vojno gibanje, jemala je že slovo, in naši generali so se pripravljali k skupnemu delovanju. Pugačev je še vedno ležal pod Orenburgom. Med tem so se zbirale okrog njega naše trume in se bližale od vseh strani proti roparskemu gnezdu. Uporniške vasi so se podale pri prvem pogledu na našo vojsko. Razbojniške trume so zbežale povsod pred nami, in vse je kazalo na hiter in srečen izid.

Skoro potem je razbil knez Goliciń pod trdnjavo Tatiščev Pugačeva, razgnal njegove tolpe in osvobodil Orenburg; videti je bilo, da je zadal s to zmago upornikom zadnji, rešilni udarec.

Zurin je bil poslan tačas zoper tolpe upornih Baškircev, kateri so se pa razkropili, predno so jih

zagledali carski vojaki. Pomlad je nastopila, ko smo bivali baš v mali tatarski vasici. Reke so se razlile iz strug in preplavale vse ceste. V tej brezdelnosti smo se tešili samo z mislijo, da se mala, dolgočasna vojna z razbojniki in divjaki v kratkem konča.

Toda Pugačev še ni bil strt. Prikazal se je zopet v sibirskih tovarniških krajih, nabral novih tolp in začel iznova ropati. Kmalu se je raznesla novica o njegovih uspehih. Zvedeli smo, da je razdejal več sibirskih trdnjav. Prišla je vest o vzetju Kazana in o prodiranju Pugačeva proti Moskvi, ki je neizrečno vznemirila poveljnike vojsk, brezskrbno počivajočih v nadi, da je kleti upornik oslavljen. Zurin je dobil povelje, naj prekorači Volgo in odide proti Simbirsku, kjer je že zaplapolal plamen upora. Misel, da mi bo morebiti mogoče priti v domačo vas, objeti stariše in videti Marijo Ivanovno, me je napolnila z radostjo. Skakal sem kakor otrok, objemal Zurina in vedno ponavljal:

«V Simbirsk, v Simbirsk!»

Zurin je vzdihoval in govoril, zmajevaje z ramama:

«Nakâ, nobena reč te ne poboljša. Nesrečnež, oženiš se! . . .»

Prišli smo na bregove Volge. Naš polk je prispel v vas I. in hotel tu prenočiti. Drugo jutro nam je bilo prekoračiti reko. Starosta mi je naznanil, da so vse vasi onkraj reke v uporu; tolpe Pugačeva se klatijo povsod.

To poročilo me je silno vznemirilo.

Nestrpnost se me je polastila in mi ni dalo miru. Vas, katero je imel moj oče pod oblastjo, je bila oddaljena od reke kakih 30 vrst. Poprašal sem,

bi li mogel dobiti brodnika, da bi me prepeljal. Prebivalci so bili večinoma ribiči, zato so imeli dovolj čolnov. Stopil sem k Zurinu in mu naznanil svojo namero. —

«Pazi», rekel mi je. «Jednemu je pot nevarna. Počakaj do jutri. Ko prestopimo reko, posetimo lahko tvoje roditelje ter vzamemo za vsak slučaj seboj petdeset huzarjev».

Toda ostal sem pri svojem sklepu. Čolnič je bil kmalu pripravljen. Stopil sem vanj in vzel seboj dva brodnika. Odvezala sta čolnič in udarila z vesli ob vodo. —

Bila je jasna, mesečna noč. Vreme je bilo tiho, niti sapica ni pihljala. Gladko in pokojno je tekla Volga. Jednakomerno se je zibal lehkí čolnič po gladini temnih valov. Preteklo je nekako pol ure. Jaz sem še vtopil v sanjarska razmišljanja. Pripluli smo bili do srede reke . . . Najedenkrat sta začela brodnika med seboj šepetati.

«Kaj je takega?» vprašal sem ju, vzbudivši se iz zamišljenja.

«Ne véva, Bog vé», odgovorila sta brodnika in zrla oba v jedno smér.

Uprl sem tudi jaz pogled tjakaj in zagledal sem v polmraku, da nekaj plava po Volgi navzdol. Neznani predmet se nam je bližal. Ukazal sem brodnikom, naj ustavita čoln, da počakamo to čudovito stvar.

«Kaj bi neki bilo?» govorila sta brodnika. — «Jadro že ni, a tudi jarbola ne more biti».

Luna se je skrila za oblake. Plavajoča stvar je postajala še temnejša. Bila je že čisto blizu, a vendar je nisem mogel razločiti.

Mahoma se je pomolila luna izza oblaka in osvetila grozno sliko.

Po reki navzdol so nam priplavale nasproti vislice, pritrjene na splav. Na poprečnem brunu so visela tri trupla. Bolestna radovednost se me je polastila. Hotel sem videti obešence v obraz.

Na moje povelje sta ustavila brodnika z drogi splav, in naš čoln je trčil ob plavajoče vislice. Zaletel sem se in takoj sem stal pod žalostnim strebrom. Polna luna je osvetljevala poškodovane obraze nesrečnikov. Jeden njih je bil star čuvaj, drugi — ruski kmet, močan in zdrav mladenič, pri kakih dvajsetih letih. Ko sem zagledal tretjega, sem silno ostrmel in nisem se mogel vzdržati vsklika pomilovanja. Bil je Vanjka, moj ubogi Vanjka, ki je bil zašel po svoji neumnosti med tolpe Pugačeva. Nad njimi je bila pribita črna deska, na kateri je stalo napisano z velikimi belimi črkami:

«Roparji in uporniki».

Moja brodnika sta me ravnodušno čakala in pridrževala splav z drogi. Sedel sem nazaj v čoln. Splav je odplul naprej po reki; še dolgo so se videle črne vislice v mraku. Slednjič so izginile v temini, in naš čoln se je ustavil ob visokem in strmem bregu.

Brodnikoma sem dal dobro plačilo. Jeden izmed njiju me je peljal k starosti vasice, ki je ležala blizu našega pristana. Vstopila sva skupaj v izbo; ko je slišal starosta, da zahtevam konje, postal je osoren; toda moj vodnik mu je zašepetal na uho nekaj besedij in takoj se je spremenila njega osornost v pokorno uslužljivost. Pri tej priči je bila trojka napre-

žena. Sedel sem v telege in ukazal pognati proti rodni vasi.

Dirjali smo po veliki cesti mimo vasi, katerih prebivalci so vsi spali. Bal sem se samo, da bi me uporniki ne ustavili na potu. Čeprav mi je nočni prizor na Volgi jasno dokazoval, da so uporniki blizu, spoznal sem iz njega ob enem krepko postopanje deželске gosposke. Da bi bil za vsak slučaj varen, imel sem pri sebi spremno pismo Pugačeva in naročilo Zurina. No, nikdo me ni oviral med vožnjo, in zjutraj sem že zagledal reko in jelov gozdič, za katerim je ležala naša vas. Jemšček je udaril po konjih, in v četrtr ure sem dospel v rodno vas.

Naša bojarska hiša je stala na drugem koncu sela. Na vso moč so tekli konji po vasi navzdol. Kar jih je začel jemšček v sredi ceste pridrževati.

«Kaj je?» vprašal sem ga nestrpno.

«Cesta je zastavljena, gospod», odvrnil mi je jemšček, zadržujé s trudom razjarjene konje.

V resnici sem zagledal, da je čez cesto položen hlod. Ob zastavi je hodil stražeč kmet s kolom v roki. Kmet je pristopil k meni, potegnil z glave čapko in zahteval od mene potni list.

«Kaj to pomeni?» vprašal sem ga. «Čemu ta mitnica? Koga stražiš?»

«Védi, batjuška, mi sino se uprli», odgovoril je in se popraskal za ušesi. —

«A kje je vaša gospoda?» silil sem vanj v notranjem strahu.

«Kje je naša gospoda?» ponovil je kmet. «A, naša gospoda . . . no, ta je v skednju». —

«Kaj, v skednju?» —

«Dà, Andruša, županov sluga, jih je tja zaprl; vidiš, pa jim je tudi dejal na roke in noge klade, ker jih hoče odpeljati k batjuški, carju!»

«Moj Bog! Odpri, tepec, odpri takoj mitnico! Kaj zijaš, gumpec zabiti?»

Stražnik se je obotavljal. Skočil sem z voza, priložil kmetu krepko zaušnico (kar ni bilo prav) in sam dvignil hlod. Kmet me je motril z gluhim strmenjem. Na to sem zopet skočil na voz in velel pognati proti naši bojarski hiši. Skedenj je stal na dvorišču.

Pred zaprtimi vratmi sta stala dva kmeta s koli. Voz se je ustavil prav pred njima. Skočil sem iz njega in se zagnal naravnost nad stražnika.

«Odprita duri!» zavpil sem.

Najbrž me je bilo res strašno pogledati, vsaj kmeta sta se me tako prestrašila, da sta popustila kole in zbežala. Poskušal sem streti ključavnico in ulomiti v hišo, toda vrata so bila hrastova in ogromna ključavnica se ni udala.

V tem hipu je prišel mlad kmet iz družinske hiše in me ošabno vprašal, kako se drznem tako razgrajati.

«Kje je županov sluga Andruša?» zavpil sem nad-enj. «Pokliči ga takoj!»

«Jaz sam sem Andrej Afanasjevič, a ne Andruša», odgovoril je in se ošabno vzravnal . . . «Kaj hočeš?»

Mesto odgovora sem ga zgrabil za vrat in ga vlekel pred skedenjska vrata ter mu ukazal odpreti. Sluga se je izprva branil, toda „očetovsko“ povelje ni bilo brez uspeha. Izvlekel je ključ in odklenil skedenj.

Prestopil sem prag. V temnem kotu, kamor je prodirala skozi ozko razpoko le slaba svetloba, sem zagledal očeta in mater. Roke so jima bile zvezane, a na nogah sta imela klade. Hitel sem ju objemat in niti besedice nisem mogel izpregovoriti. Oče in mati sta me strmé gledala: tri leta vojaškega življenja so me bila tako izpremenila, da me nista mogla spoznati.

Hkrati sem zaslišal mili, znani glas:

«Peter Andrejič! Ali ste vi?»

Ozrl sem se in zagledal v drugem kotu Marijo Ivanovno, tudi zvezano. Bil sem kakor okamenel. Oče me je motril molčé — sam svojim očem si ni upal verjeti. Toda radost mu je sijala z obraza.

«Zdravstvuj, zdravstvuj, Peterček!» vskliknil je slednjič in me pritisnil na srce. «Hvala Bogu, vendar smo te pričakali!»

«Peterček, moj ljubi otrok! Kako da te je vendar pripeljal Gospod? Ali si še živ in zdrav?»

Hitro sem raztrgal s sabljo spone in razvezal vezi. Hotel sam odvesti vse tri iz zapora, a prišedši k vratom, našel sem jih zaprta.

«Andruša», zaklical sem jezen, «odpri!» —

«Kaj še», odvrnil je sluga za vratmi. «Le sedi tudi ti znotraj! Pokazati ti hočemo, kaj se pravi razgrajati in za ušesa biti carjeve uradnike!»

Začel sem preiskovati skedenj, če bi se dalo morebiti kje kako izmuzniti.

«Ne trudi se», rekel mi je oče. «Jaz nisem bil tako slab gospodar, da bi bil puščal v skednju luknje in vrzeli za tatove».

Mati, za minuto vesela vsled mojega prihoda, se je prepustila zopet obupu, ko je videla, da sem prišel domov samo zato, da delim s celo družino

nesrečo in pogin. Toda jaz sem bil mirnejši, da sem bil le pri svojih stariših in Mariji. Imel sem sabljo in dva samokresa, — torej sem mogel nekaj časa odbijati napade. Zurin je moral priti do večera in nas osvoboditi. Vse to sem razodel svojim starišem in posrečilo se mi je, pomiriti preplašeno mater in Marijo. Prepustili sta se popolnoma veselju in snidenju, in nekaj ur nam je neopaženih preteklo v medsebojnem ljubovanju in nekaljenih razgovorih.

«No, Peter», rekel mi je oče, «precej neumnosti si sicer zbil, in zaporedoma sem se moral jeziti na-te. A nočem se spominjati prošlih rečij. Nadejam se, da si se sedaj poboljšal in uletel. Vém, da si služil, kakor se spodobi poštenemu častniku. Hvala Bogu, s tem si utešil mene starca. In če se ti imam sedaj zahvaliti tudi za rešitev, tedaj mi bo življenje dvakrat prijetnejše».

S solzami sem mu poljubil roko in pogledal Marijo, katera je bila tako vzradovana vsled mojega prihoda, da je bila videti popolnoma srečna in mirna.

Okoli poldneva smo začuli nenavaden šum in krik.

«Kaj to pomeni?» rekel je oče. — «Tvoj polkovnik ni še mogel priti?» —

— «Nemogoče», odgovoril sem, «pred večerom ne more nikakor dospeti».

Šum je postajal vedno večji in glasnejši. Zazvonil je zvon sile. Jezdecí so dirjali čez dvorišče. V tem hipu se je pokazala v ozki stenski odprtini siva glava Saveljiča, in moj ubogi dedek je zaklical z žalostnim glasom:

«Andrej Petrovič! Batjuška moj, Peter Andrejič! Marija Ivanovna — nesreča! Lopovi so prihrumeli v

vas. In veš-li, Peter Andrejič, kdo jih vodi? Švabrin — Aleksej Ivanič, vrag ga potiplji!»

Ko je zaslišala Marija kléto ime, sklenila je roki in obsedla vsa pobita.

«Slišiš», rekel sem Saveljiču, «pošlji koga na konju k brodu carskemu polku nasproti, da sporoči polkovniku o naši nevarnosti».

«I, koga hočem poslati, gospod? Vse do najmanjih paglavcev se je uprlo, in vsi konji so proč. Oh, oh, oh, glej jih, so že na dvorišču! K skednju se drvé» . . .

V tem trenutku se je začulo za vratmi nekaj glasov. Dal sem znamenje materi in Mariji, naj se skrijeta v kot, sam pa sem potegnil sabljo in se nasklonil na steno prav ob vratih. Oče je vzel v roke samokresa, napel oba petelina in stopil poleg mene. Hkrati je zaškripala ključavnica, vrata so se odprla in glava našega sluge Andruše se je pomolila v skedenj. Zamahnil sem s sabljo in fant se je potočil na tla, zagrdivši vhod. V tem hipu je sprožil oče skozi vrata samokres. Tolpa, ki nas je oblegla, se je umaknila z glasnim kletjem. Potegnil sem ranjenca čez prag in zaprl vrata.

Dvorišče je bilo polno oboroženih ljudij. Med njimi sem spoznal tudi Švabrina.

«Ne bojte se», rekel sem ženskama, «še imamo upanje. Vi, oče, pa ne streljajte takoj. Prihranite zadnji strel!»

Mati je tiho molila. Marija je stala poleg nje in pričakovala z angeljskim pokojem določitev usode. Zunaj vrat so se slišale grožnje, psovke in kletev. Stal sem na svojem mestu, pripravljen prvemu pre-

drznežu razklati bučo. Mahoma so utihnili lopovi. Začul sem Švabrinov glas, ki me je klical po imenu:

«Tu sem, kaj hočeš?»

«Udaj se, Grinjev, ustavljati se ti je nemogoče.

Smilijo naj se ti stariši. Protivljenje te ne reši. Do vas se gotovo pririnem!»

«Poskusi, izdajica! . . .»

«O, še na misel mi ne pride, da bi silil v nevarnost, tudi svojih ljudij ne maram tratiti, a ukazal bom zažgati skedenj; potlej vidimo, kako se boš védel, bjelogorski Don Quijote. Čas je, da gremo južinat. Med tem počivaj in misli kaj pametnega. Na svidanje! . . . Marija Ivanovna, pred vami se mi ni treba opravičevati: vam izvestno ne bo dolg čas v družbi svojega viteza».

Švabrin se je oddaljil in pustil pred skednjem stražo. — Vsi smo molčali. Vsakdo izmed nas je sledil svojim mislim, katerih ni mogel praviti drugemu. Jaz sem si predstavljal vse, kar bi nam mogel storiti maščevalni Svabrin. Sam na-se niti mislil nisem. Priznati moram, da me celo usoda mojih roditeljev ni tako strašila, kakor Marijina. Vedel sem, da so mojo mater kmetje in posli skoro oboževali. Tudi oče je bil vkljub svoji strogosti zelo priljubljen, ker je bil pravičen in je poznal resnične potrebe svojih podložnikov. Njih ustaja je bila zmota, začasna pijanost, ne pa vskipenje njih nevolje. Zato je bilo upati, da bodo prizanesljivi. Toda Marija Ivanovna? — Kakšno usodo je pa njej pripravljaj brezvestni in sprideni človek? Nisem se mogel muditi ob tej strašni misli in sklenil sem — Bog mi odpusti! — da jo raje umorim nego da bi jo v drugič pustil v rokah grozovitega nasprotnika

Zopet je potekla nekako jedna ura. Na vasi se je zaslišalo petje pijanih upornikov. Naši stražniki so zavidali svojim tovarišem pijačo, zato so se srdili nad nami, psovali nas in nam grozili z mučenjem in s smrtjo. Pričakovali smo, da jim Švabrin grožnje izpolni. Slednjič je nastalo na dvorišču živahneje gibanje in zopet smo zaslišali Švabrinov glas:

«Kako je, ali si že končal svoje preišljevanje? Ali se udaste radovoljno meni v roke?»

Nikdo ni odgovoril.

Po kratkem odmoru je ukazal Švabrin, naj prinesó slame. V malo minutah je vsplapolal ogenj in osvetil temne kote v skédnju. Dim je začel prodirati pod pragom skozi razpoke.

Tedaj je stopila Marija k meni, stisnila mojo roko in rekla tiho:

«Dovolj je, Peter Andrejič! Ne pogublajte zaradi mene sebe in svojih roditeljev. Švabrin me bo poslušal. — pustite me vèn!»

«Za nobeno reč na svetu!» zakričal sem iz dna srca. «Ali veste, kaj vas čaka?»

«Svoje sramote ne preživim», odgovorila je mirno. «No, morebiti rešim svojega rešilca in njegovo družino, katera je velikodušno vsprejela mene, ubogo siroto. Z Bogom, Andrej Petrovič! Bodite srečni, Avdotija Vasiljeva, vi ste mi bili več nego dobrotnica. Blagoslovite me . . . Bodite srečni tudi vi, Peter Andrejič! . . . Bodite uverjeni, da . . . da — —»

Tu je bridko zajokala in pokrila obraz z rokama . . .

Skoro da nisem znorel. Tudi mati je jokala.

«Dovolj govorenja, Marija Ivanovna», rekel je hkrati oče. «Kdo bi te pustil samo med razbojnike!

Sedi sèm in molči. Ako umrjemo, umrjemo skupaj. Čuj, Peter! Kaj govore še zunaj?»

«Ali se udaste?» vpil je Švabrin, «premislite, v petih minutah zgorite».

«Ne udamo se, lopov!» zagrmel je oče s trdim glasom.

Njegov moški obraz, pokrit z gubami, je bil čudovito razljučen. Oči so mu žarele izpod sivih obrvij.

Obrnil se je k meni in rekel:

«Sedaj!»

Odprl je vrata. Plamen je zavil v skedenj in se ovil po tramovih, pokritih s suhim mahom. Oče je sprožil, prestopil goreči prag in zavpil:

«Za menoj!»

Prijel sem z jedno roko mater, z drugo Marijo in skočil na prosto.

Pred pragom je ležal Švabrin, zadet od stare roke mojega očeta. Tolpa razbojnikov, ki se je bila po našem izgredih razsula, se je zopet osrčila in nas začela obstopati. Posrečilo se mi je, razdeliti še nekaj udarcev; kar me je zadela dobro namerjena opeka naravnost v prsa. Zgrudil sem se in zgubil za hip zavest. Ko sem se zopet zavedel, videl sem Švabrina, sedečega na okrvavljeni travi, in naša družina je stala pred njim.

Prijeli so me za pazduho. Tolpa kmetov, Kozakov in Baškircev nas je obstopila. Švabrin je bil smrtno-bled. Jedno roko je tiščal na rani ob boku. Njegov obraz je izražal bolelost in sovraštvo. Polagoma je dvignil glavo, ozrl se na-me in rekel s slabim, pretrganim glasom:

«Obesite ga . . . — in vse druge . . . samo nje ne . . .»

Množica nas je takoj obstopila in nas vlekla k vratom. — . . .

Najedenkrat nas je pustila divja druhal in se razpršila na vse strani: — skozi vrata je vihral Zurin in za njim cela škadrona huzarjev z golimi sabljami v rokah.

Uporniki so zbežali, kamor je kdo mogel. Huzarji so jih zasledovali, sekali in lovili. Zurin je skočil s konja, pozdravil očeta in mater in mi krepko stisnil roko:

«Baš prav, ali kâli? — A, a, tu je tvoja nevesta!»

Marija je zardela po vsem obrazu.

Oče je stopil k njemu ter se mu zahvalil z odločnim, dasiravno drhtečim glasom. Mati se mu je oklenila okrog vratu, imenujé ga rešilnega angelja.

«Prosim, stopite k nam v hišo», rekel mu je oče in ga védel v hišo.

Ko je šel Zurin mimo Švabrina je obstal.

«Kdo je to?» vprašal je, ogledujé ranjenca.

«To je voditelj druhal», pristavil je moj oče z nekim ponosom starega bojnika. — «Bog je vodil mojo staro roko, da sem zadel tega mladega lopova in maščeval na njem kri svojega sina.

«To je Švabrin», rekel sem Zurinu.

— «Švabrin! Me prav veseli. Huzarji, odnesite ga! Recite zdravniku, naj mu zaveže rano in naj skrbi zanj, kakor za punčico svojega očesa. Švabrina bo na vsak način treba predstaviti vojaški komisiji v Kazanu. On je jeden glavnih zločincev, njega izjave bodo gotovo zelo važne!»

Švabrin je odprl temne oči. Na njegovem obrazu so se izražale samo telesne muke. Huzarji so ga odnesli na plašču.

Sli smo v hišo. S trepetom sem se oziral okrog sebe, spominjaje se svojih mladostnih let. Nič se ni bilo izpremenilo v hiši, vse je bilo na prejšnjem mestu. Švabrin ni bil dovolil, da bi oropali hišo, — celo v svoji spridenosti je bil ohranil prirojeno mržnjo do nečastne dobičkaželjnosti.

Posli so se zopet prikazali v prednji sobi. Niso se bili udeležili ustaje, zato so se prav iz srca oveselili naše rešitve. Saveljič je bil v zmagoslavni radosti. Treba mi je namreč povedati, da v največji razburjenosti, katero so povzročili razbojniki, je Saveljič tekel v hlev, kjer je stal Švabričov konj. Tega je osedlal, izpeljal ga tiho iz hleva in odjahal k brodu Volge, ne da bi ga kdo v občni zmešnjavi zapazil. Ko je Saveljič prisopihal, počival je polk že na tej strani Volge. Ko je slišal Zurin o naši nevarnosti, ukazal je na konje in komandoval: «marš, marš, v dir!» in hvala Bogu, prišel je še o pravem času.

Zurin je vstrajal pri tem, da se mora glava padlega sluge nataktniti za nekaj ur pred skednjem na drog.

Huzarji so se vrnili od zasledovanja in privedli nekaj ujetnikov seboj. Zaprli so jih v oni skedenj, v katerem smo prestali mi nepozabno oblego.

Razšli smo se vsak v svojo sobo. Oče in mati sta potrebovala oddiha. Jaz tudi nisem bil zatisnil celo noč očesa, zato sem padel na posteljo in trdno zaspal. Zurin je odšel, da izda potrebna povelja. —

Zvečer smo se sešli v obednici okoli samovarja in se veselo razgovarjali o prestanih nevar-

nostih. Marija je točila čaj. Vsedel sem se poleg nje in se pečal izključno le ž njo. Moji roditelji so gledali, kakor je bilo videti, zadovoljno najino nežno razmerje. Ta večer živi še danes v mojem spominu. Bil sem popolnoma srečen; — in takih trenutkov ima bedno človeško življenje bore malo!

Drugi dan se je naznanilo očetu, da so prišli kmetje na bojarski dvor, da priznajo svojo krivdo. Oče je stopil k njim na stopnice. Ko se je prikazal na pragu, popadali so kmetje na kolena.

«No, bedaki», rekel jim je, «kaj vam je bilo padlo v glavo, da ste se uprli?» —

«Mi smo krivi, ti si naš gospod», odgovorili so z jednim glasom. —

«Krivi in krivi! Grešite, pa sami zoper svojo voljo! Ta je lepa! Toda odpuščam vam vsled veselja, da se mi je dal dobri Bog sniti s sinom Petrom Andrejičem. No, prav: sklonjenih glav ne seka meč».

«Krivi smo, zeló krivi!»

«Poglejte, Bog vam je dal lepo vreme. Čas je, da bi spravljali seno, a vi, tepci, kaj ste delali cele tri dni! Starosta! Zberi jih po redu za košnjo; pa glej, rjavi divjak, da je do kresa vse seno pod streho! Sedaj pa se spravite!»

Kmetje so se poklonili in odšli na tlako, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. —

Švabrinova rana ni bila smrtna. Stražniki so ga odpeljali v Kazan. Gledal sem skozi okno, kako so ga posadili na telego. Najina pogleda sta se srečala. Povesil je glavo, a jaz sem odstopil hitro od okna: bal sem se, da bi se ne zdelo, da se veselim vsled uničenja in nesreče svojega sovražnika.

Zurín je moral odpotovati. Sklenil sem iti ž njim, dasi bi bil rad prebil še nekaj dnij v domači hiši. Zvečer pred odhodom sem stopil pred stariše, padel jim po tedanji šegi pred noge in jih prosil blagoslova za zvezo z Marijo Ivanovno. Vzdignila sta me in mi s solzamj v očeh privolila. Privêl sem k njima Marijo. Bila je bleda in drhtela po vsem životu. Oče in mati sta naju blagoslovila. Ne morem opisati, kaj sem počutil v onem hipu. Kdor je že kdaj bil v enakem položaju, ta me bo itak razumel. Kdor pa še tega ni okusil, no, tega pomilujem in mu svetujem, naj se zaljubi, dokler je še čas, in prosi blagoslova svojih roditeljev.

Drugi dan se je odpravljal polk na odhod. Zurin se je poslovil od naše rodbine. — Vsi smo bili uverjeni, da bodo vojaške operacije kmalu končane. Po preteku jednega meseca sem že mislil postati soprog. Ko se je Marija poslavljal od mene, poljubila me je v pričo vseh. Stopil sem v kubitko. Saveljič se je odpravil zopet z menoj, in polk je odšel. Še dolgo sem gledal od daleč nazaj na selski dom, ki sem ga v drugo zapuščal. Mračna slutnja me je sprehajala. Zdelo se mi je, kakor da bi mi kdo šepetal, da še nisem prestal vse nesreče. Srcé je pričakovalo nove burje.

Ne bom opisoval našega pohoda in konca vojne s Pugačevim. Potovali smo skozi vasi, razdejane od upornikov, in neradi smo morali jemati prebivalcem še ono malo, kar so jim bili pustili razbojniki.

Prebivalci sami niso vedeli, komu bi se pokorili. Vsi uradi so bili odpravljani. Posestniki so se skrivali po gozdih. Razbojniške druhalj so ropale povsod.

Poveljniki posameznih oddelkov, poslanih na zasledovanje Pugačeva, ki je že ležal tedaj proti Astrahanu, so kaznovali samovoljno krive in nedolžne. Položaj cele pokrajine, katero je uničil požar, je bil silno žalosten. Ne daj mi Bog, da bi videl še kdaj kako rusko ustajo, ker je brezmiselna in neusmiljena. Oni, ki mislijo pri nas na nemogoče prevrate, so navadno neizkušeni mladiči, ali ne poznajo našega naroda, ali pa so trdosrčni ljudje, katerim ni za življenje sovražnika nič, a za blagostanje domačinov še manj . . .

Pugačev je bežal; zasledoval ga je Ivan Ivanič Michelson. Kmalu smo izvedeli, da je popolnoma poražen. Slednjič je dobil Zurin poročilo, da je samozvanec ujet, in ob enem povelje, naj ne gre dalje. Vojna je bila končana. — Bilo mi je končno mogoče hiteti domov! Misel, da zopet objamem roditelje in se združim z Marijo, o kateri nisem dobil nobenega poročila, ta misel me je napolnila hkrati z neznano radostjo. Skakal sem kot otrok Zurin se je smejal in govoril, zmigovaje z rameni:

«Nakâ, nobena reč te ne poboljša. Nesrečnež, ko se oženiš, boš izgubljen . . .!»

Toda pri vsem tem je grenilo neko čudno čustvo moje veselje: misel na zločinca, omadeževanega s krvjo toliko nedolžnih žrtev, misel na kazen, ki ga je čakala — to oboje me je nehoté vznemirjalo.

— Emelja, Emelja! — mislil sem s pomilovanjem — zakaj se nisi nataknil na bajonete ali se izpostavil kartečam? Boljšega bi si ne bil mogel izmisliti! —

Ali sem mogel drugače misliti in čutiti? Kadar sem se spomnil na samozvanca, moral sem misliti tudi na oprostitev, katero mi je bil izkazal v najstrašnejšem trenutku življenja, in rešitev moje neveste iz rok gnusnega Švabrina.

Zurin mi je dal odpust. Čez nekoliko dnij se mi je bilo sniti z dragimi domačini, videti Marijo Ivanovno . . . Mahoma me je doletela nepričakovana groza . . . — —

Onega dne, ko sem imel odpotovati, da, prav ono minuto, ko sem se odpravljaj na pot, je stopil v mojo sobo Zurin, nenavadno v strahu, držé v roki neki papir. Nekaj me je zazeblo v dno srca. Sam nisem vedel, zakaj sem se vstrašil. Odslovil je mojega slugo in mi naznanil, da ima opraviti nekaj z menoj.

«Kaj je takega?» vprašal sem nemirno. —

«Neka neprijetnost», odvrnil je in mi izročil papir. «Čitaj, kaj sem ravnokar dobil!»

Začel sem čitati —: bilo je tajno povelje na poveljnike vseh oddelkov, da morajo mene, kjerkoli bi že bil, nemudoma zapreti in me poslati v spremstvu stražnikov v Kazan k preiskovalni komisiji, ki je bila sestavljena, da preišče ves upor Pugačeva.

Toliko, da mi ni padel papir iz rok.

«Jaz ne morem pomagati!» rekel je Zurin. «Veže me dolžnost, da ukaz izvršim. Izvestno je prišlo poročilo o tvojih prijateljskih razmerah s Pugačevim na kakoršenkoli način do gosposke. Upajmo, da reč ne bo imela nikakih slabih posledic in da se ti posreči, opravičiti se pred sodiščem. Ne bodi malosrčen in odpravi se!»

Moja vest je bila čista, zato se nisem bal sodbe. Toda misel, da minuta našega snidenja se zavleče morebiti za več mesecev — ta misel me je strašila.

Telega je bila pripravljena. Zurin se je prijateljsko poslovil od mene. Stopil sem na voz; zraven mene sta sedla dva huzarja z golima sabljama, in odpeljali smo se po veliki cesti proti Kazanu.

XIV.

S o d b a.

Мирская молва —

Морская волна.

Пословица.

(Ljudska govoricca — val morja.

Ruska prislovica).

Bil sem uverjen, da je vsega kriv moj samovoljni odhod iz Orenburga. Radi tega se mi je bilo lahko opravičiti, kajti pojezdi iz trdnjave niso bili samo dovoljeni, ampak celo navduševali so nas za-nje. Obsoditi bi me torej mogli vsled prevelike ogorčenosti, ne pa vsled nepokorščine. Toda moje prijateljsko občevanje s Pugačevim mi je moglo dokazati več prič, in prav to občevanje bi moglo biti v skrajni meri sumljivo.

Vso vožnjo sem premišljeval o zaslišanju, katero me je čakalo v Kazanu. Mislil sem, kako bom odgovarjal, in sklenil sem, da povem pred sodbo vso resnico, prepričan, da je to najpriprostejši in najgotovjši zagovor.

Prišel sem v Kazan. Mesto je bilo vse opustošeno in požgano. Kjer so stale po ulicah prej hiše, ležale so sedaj kope oglja, in črne, okajene stene brez oken in streh so štrlele nakvišku. Tak sled je bil zapustil Pugačev. Pripeljali so me v trdnjavo, ki je bila ostala nepoškodovana sredi pogo-relega mesta. Huzarji so me odvedli k stražniškemu častniku. Ukazal je iti po kovača. Dejali so me v spono in jih trdno zvarili. Potem so me spravili v ječo in me ostavili samega v tesnem in temnem zakotju z golimi stenami in malim zamreženim oknom.

Tak začetek ni oznanjal nič dobrega. Vsejedno nisem izgubil srca in upanja. Pribežal sem k utehi vseh trpečih, in prvič sem okusil sladkost molitve, izlivajoče se iz čistega, a ranjenega srca. V tem me je objelo prijetno spanje in pozabil sem na vse, kar me je čakalo.

Drugi dan me je zbudil ječar z naznanilom, da me kličejo pred komisijo. Dva vojaka sta me spre-mila čez dvorišče v poveljnikovo sobo. Ostala sta v prednji sobi ter me pustila samega v notranjo dvorano.

Vstopil sem v precej veliko sobo. Za mizo, na kateri je ležalo vse polno papirja, sta sedela dva moža: postaren general, strogega in hladnega pogleda, in mlad kapitan od garde, kakih osemindvajset let, zelo prijetne, prikupljive in olikane zunanosti. Poleg okna je sedel pri posebni mizici tajnik s peresom za ušesom, sklonjen na polo papirja, pripravljen, da zapiše mojo izpoved.

Preiskava se je pričela. Vprašali so me po mojem imenu in stanu. General je poizvedoval, če

sem morebiti sin Andreja Petroviča Grinjeva. Jaz sem mu pritrdil, a on je surovo pristavil:

«Žal, da ima tako pošten mož tako nevrednega sina!»

Mirno sem mu odgovoril, da se nadajam z odkritosrčno izjavo resnice pobiti vse obdolžitve, naj so še tako težke.

Moja samozavest mu ni ugajala.

«Ti si drzen dečko, brate», rekel mi je in nagubančil čelo, «toda tudi s takimi ptički sem imel že opraviti».

Na to me je vprašal mladi častnik, pri kateri priložnosti in kedaj sem vstopil v službo Pogačeva in v kakšen posel me je porabljal.

Nevoljen sem mu odvrnil, da jaz, kot častnik in plemič, nisem mogel stopiti v nikako službo Pugačeva, kakor tudi nisem mogel vsprejeti od njega nikakoršnega posla.

«Kako pa je to», nadaljeval je moj izpraševalec, «kako je to, da je samozvanec pomilostil samo plemiča in častnika, med tem, ko je umoril vse njegove tovariše na grozovit način? Kako je to, da je prav tisti častnik in plemič prijateljsko piroval z uporniki in dobil v dar od glavnega lopova kožuh, konja in pol rublja? Odkod to čudno prijateljstvo? Kaj mu je vzrok, če ne izdajalstvo, ali pa vsaj gnusna in neodpušljiva bojzljivost in malodušnost?»

Te besede gardnega častnika so me globoko ranile in vroče sem se začel zagovarjati. Pripovedoval sem, kako se je začelo moje znanje s Pugačevim v stepi v času burana, kako me je pri vzetju bjelogorske trdnjave spoznal in oprostil. Priznal sem, da se nisem branil vzeti od samozvanca kožuh in

konja, to je res, a res je tudi, da sem branil Bje-logorsk zoper upornike do poslednjih sil. Slednjič sem se sklical na svojega generala, kateri more po-pričati mojo hrabrost v času nesrečne orenburške oblege.

Strogi starec je vzel z mize odprto pismo in začel na glas čitati:

«Na vprašanje vaše ekscelence glede prapor-ščaka Grinjeva, zamotanega v tukajšnje zmešnjave, stopivšega z uporniki v zvezo, katera nasprotuje službi in dolžnosti prisege, imam čast naznanjati sledeče: Imenovani praporščak Grinjev je služil v Orenburgu od začetka vinotoka preteklega leta 1773. do 24. svečana tekočega leta. Napominanega dne pa se je oddaljil iz mesta, in od takrat se ni vrnil več pod moje poveljstvo. Pribežniki pripovedujejo, da je bil v taboru Pugačeva in da se je peljal ž njim v bjelo-gorsko trdnjavo, kjer je prej služil. Kar se tiče nje-govega vedenja, morem samo . . .»

Tu je prenehal svoje čitanje in mi rekel ostro:

«Kako se opravičiš zoper to pismo?»

Hotel sem nadaljevati, kakor sem bil začel, in pojasniti svojo zvezo z Marijo Ivanovno prav tako odkritosrčno, kakor vse prejšnje zadeve, toda ma-homa sem začutil v sebi nepremagljivo nasprotnost. Prišlo mi je na misel, da bi jo poklicala komisija na odgovor, ako bi izdal njeno ime. In misel, vtakniti njeno ime med odgovore zločinskih lopovov in jo privedi v isto vrsto z gnusno druhaljo — ta žalostna misel me je tako prevzela, da sem nekaj časa jecljal, potem pa umolknil.

Izprva sta poslušala sodnika moje odgovore še precej blagovoljno, toda zapazivši mojo zadrego, do-

bila sta o meni zopet nasprotne misli. Gardni častnik je zahteval, naj se privéde pred mene moj tožitelj. General je ukazal pripeljati „včerajšnjega lopova“. Radovedno sem so ozrl proti vratom, pričakujoč človeka, ki me je po krivem obdolžil. Čez nekaj hipov so zarožljale verige, vrata so se odprla in vstopil je — Švabrin.

Ostrmel sem nad njegovo spremembo. Bil je strašno mršav in bled. Njegovi prej črni lasje so bili popolnoma posiveli, redka brada je bila zmršena. Ponovil je svojo tožbo s slabim a drznim glasom. Po njegovi izjavi me je poslal Pugačev v Orenburg kot ogleduha, od koder sem jezdil vsak dan do prednjih ustaških straž, da sem izročal pismena poročila o vsem, kar se je dogodilo v mestu. Konečno pa sem prestopil javno k samozvancu, pohajal ž njim od trdnjave do trdnjave, kjer sem poskušal vničiti svoje tovariše — izdajice, da bi prišel sam na njih mesta, ali dobil od samozvanca boljše nagrade.

Poslušal sem ga molčé do konca in vesel sem bil le radi jedne stvari: sovražni lopov ni bil razglasil imena Marije Ivanovne — bodisi radi tega, ker je njegovo samoljubje trpelo pri misli na ono, katera ga je s preziranjem odslovila, bodisi radi tega, ker je v njegovem srcu še tlela iskrica onega čustva, katero je prisililo tudi mene, da sem molčal o Mariji.

Naj bo že temu kakor hoče, ime hčere bjelogorskega kapitana se ni naznanilo komisiji. To me je še bolj potrdilo v moji nameri, in ko me je vprašal sodnik, kako se opravičim na Švabrinovo obdolžbo, odgovoril sem, da ostanem pri svoji prvi izjavi in da nimam ničesar več pristaviti v svoje opravičenje.

General je ukazal naju odpeljati. Šla sva skupaj iz dvorane. Jaz sem mirno gledal Švabrina, ne da bi spregovoril ž njim besedico. A on se je zlobno zasmejal, dvignil svoje verige in odšel urno mimo mene. Na to so me zopet odvedli v ječo in od takrat me niso več klicali k preiskavi. —

Vsega, kar mi še preostaja povedati čitatelju, sicer nisem bil sam priča, toda slišal sem o tem tolikokrat pripovedovati, da so se mi vtisnile tudi najmanjše podrobnosti v spomin, — zdi se mi, kakor da bi bil vsem dogodkom nevidno sam priča.

Marijo Ivanovno so sprejeli moji stariši z ono iskreno dobrosrčnostjo, s katero so se odlikovali ljudje starih časov. Imeli so za posebno milost božjo, da se jim je ponudila prilika, sprejeti in negovati ubogo siroto. Kmalu se jim je iskreno priljubila, ker Marije ni bilo mogoče poznati, ne da bi jo ljubil. Očetu se ni več zdela moja ljubezen sama mladostna neumnost, in mati je želela samo še to, da bi se njen Peterček oženil z milo in dobro kapitanovo hčerko.

Poročilo o mojem zaporu je porazilo vso domačo družino. Marija Ivanovna je pripovedovala prej mojim starišem tako preprosto o mojem čudnem prijateljstvu s Pugačevim, da se niso čisto nič vznemirjali, temveč često prav od srca smejali. Oče nikakor ni mogel verjeti, da bi se bil jaz udeležil zločinskega upora, čegar namen je bil, podreti prestol in vničiti plemstvo. Zato je strogo izpraševal Saveļjiča. Dedek ni tajil, da je bil gospod v gostéh pri Ėmeljanu Pugačevu in da ga je lopov res oprostil. Toda zatrjeval je za trdno, da o kaki izdaji ni niti slutil. Oče in mati sta se upokojila in nestrpno sta

čakala ugodnejših poročil. Marija Ivanovna je bila silno vznemirjena, toda molčala je, ker je bila od narave silno skromna in previdna.

Preteklo je nekaj tednov . . . Nenadoma je dobil moj oče iz Peterburga pismo od našega sorodnika kneza B. Knez mu je pisal o meni. Po navadnem uvodu mu je naznanil, da se je žalibog slutnja o moji udeležbi pri ustaji potrdila kot popolnoma resnična. Pisal mu je, da me je čakala primerna kazen, da je pa blagovolila carica, glede na očetove zasluge in njega stara leta, zločinskega sina pomilostiti. Oprostila ga je sramotne smrtne kazni, a ukazala ga je poslati v oddaljene kraje Sibirije v večno delo.

Ta nepričakovani udarec bi bil kmalu umoril osuplega očeta. Izgubil je svojo prirojeno odločnost, in njegova navadno nema žalost se je izlivala v bridke vzdihne.

«Kaj?» ponavljal je ves iz sebe, «moj sin da se je udeleževal načrtov Pugačeva! Pravični Bog, kaj sem moral dočakati! Carica ga je oprostila smrtne kazni! . . . Ali mi je s tem kaj pomagano? — — Smrt ni tako strašna: moj praded je padel na smrtnem odru, ker je spoštoval svetinjo svoje vesti, moj oče je trpel ob jednom z Volinskim in Hruščejevim. A da se je plemič izneveril svoji prisegi, da se je združil z ubijalci, z ubeglimi sužnji, . . . to je sramota in stud za vso našo rodovino! . . .»

V strahu vsled očetovega obupanja si mati ni upala v njegovi prisotnosti jokati, poskušala ga je ohrabriti, zato mu je prigovarjala, da je ljudska govorica često negotova in neresnična. Toda oče se ni dal potolažiti.

Največ je trpela Marija. Popolnoma uverjena, da bi se bil jaz lahko opravičil, ako bi se bil le hotel, je slutila vso resnico, in dozdevalo se ji je, da je sama kriva vse moje nesreče. Skrivala je pred vsemi svoje solze in svojo skrb in premišljevala med tem neprestano, kako bi me mogla rešiti.

Nekega večera je sedel moj oče na divanu in listal po „Pridvornem Kalendarju“; a njegove misli so bile drugje, in čitanje ni imelo pri njem onega vspeha kot navadno. Potihoma je žvižgal neko staro koračnico. Mati je molče vezla volneno jopico, in zdaj pa zdaj ji je kanila solza na delo. Marija Ivanovna, ki je delala v prav isti sobi, je mahoma vstala in rekla, da mora v Peterburg. Zato prosi, da bi ji dali potrebnih pripomočkov za potovanje. Mati se je zelo užalostila.

«Čemu hočeš v Peterburg?» rekla je. «Torčj nas hočeš zapustiti tudi ti, Marija?»

Marija je odgovorila, da vsa njena bodoča sreča zavisi od tega potovanja, da gre iskat varstva in pomoči pri vplivnih osebah kot hči moža, ki se je v svoji zvestobi žrtvoval za domovino.

Oče je povesil glavo. Vsaka beseda, ki ga je spominjala na dozdevni zločin sinov, provzročala mu je žalost in mu trpko očitala.

«Pojdi, moja ljubka, le pojdi!» rekel ji je z vzdihom. «Nočem ovirati tvoje sreče. Dal ti Bog za ženina poštenega moža, ne pa osramočenega z izdajico».

Na to je vstal in odšel iz sobe.

Ko je bila Marija sama z materjo, razodela ji je nekoliko svoj načrt. Mati jo je objela v solzah in prosila Boga, da bi se potovanje srečno izteklo.

Marijo so odpravili in za nekaj dnij je odpotovala s Palaško in zvestim Saveljičem, kateri se je po neprostovoljnem razstanku z menoj še s tem tolažil, da je mogel služiti moji zaročeni nevesti.

Marija je prišla srečno v Sofijo; ko je izvedela, da se nahaja dvor v tistem času v Carskem Selu, sklenila je ostati tukaj. V poštni hiši je dobila v nekem kotu malo sobico. — Poštarjeva žena je prišla takoj k nji, da bi se z njo razgovarjala. Gospa je pripovedovala, da je sestričina dvornega kurjača, in posvetila je deklici v vse tajnosti dvornega življenja. Pravila ji je, ob katerem času carica navadno ustaja, kedaj pije svojo kavo, kedaj se izprehaja, kaki velmožje prihajajo k nji, povedala ji je tudi, kaj je izvolila milostna gospodarica govoriti včeraj pri obedu in koga je vsprejela sinoči v avdijencijo. Z jedno besedo: pripovedovanje Ane Vlasjevne bi napolnilo več strani zgodovinskih zapiskov, katere bi potomstvo izvestno visoko cenilo.

Marija jo je pazljivo poslušala. Šli sta v carski vrt, v katerem je znala Ana Vlasjevna zgodovino vsakega drevoreda, slehernega mostiča. Po izprehodu sta se vrnila na postajo druga za drugo popolnoma zadovoljni.

Drugo jutro je vstala Marija zelo zgodaj, oblekla se in odšla tiho na carski vrt.

Bilo je krasno jutro. Solnce je zlatilo vrhove lip, katerih listje je rumenelo pod hladnim dihom jeseni. Mirna gladina širokega jezera se je lesketala v solncu. Vzbujajoči se labudje so se ponosno vozili izpod grmovja, ki je pokrivalo bujno obrežje.

Marija se je napotila okoli krasnega loga, kjer je bil pred kratkim postavljen spomenik v čast zadnjih

zmag grofa Petra Aleksandroviča Rumjanceva. Kar ji je priteklo nasproti malo belo psè, angleške pasme, in začelo lajati. Marija se je ustrašila in obstala. V tistem hipu je zaslišala prijeten ženski glas:

«Ne bojte se, saj ne grize».

Marija je zagledala damo, sedečo na kameniti klopi pred spomenikom. Deklica je prisedla na drugi konec klopi. Tuja dama jo je natanko opazovala, tudi Marija je ogledala damo z nekaterimi postranskimi pogledi od nog do glave. Bila je v beli jutranji obleki, v nočni čepici in lahni jopici. Marija ji je prištevala kakih štirideset let. Njeno polno rdeče lice je izražalo veličastnost in mir, a njene modre oči in lahen nasmehljaj na rdečih ustnicah ji je podajal čarobno lepoto.

Dama je prva pretrgala molčanje.

«Vi ste najbrže tujka, kaj ne?» rekla je

— «Dà, šele včeraj sem prišla v deželo».

«Prišli ste s svojimi stariši?»

— «O ne; prišla sem sama».

«Sama! Pa ste še tako mladi».

— «Nimam niti očeta ne matere».

«Torej ste prišli sèm po kakem poslu?»

— «Dà, prišla sem, da izročim carici neko prošnjo».

«Vi ste sirota, gotovo se hočete pritožiti zoper kakšno krivičnost in nepoštenost».

— «O ne, prišla sem prosit milosti, ne pravice».

«Ali smem vprašati, kdo ste?»

— «Jaz sem hči kapitana Mironova».

«Kapitana Mironova! . . . Onega moža, ki je bil poveljnik jedne orenburških trdnjav?»

— «Dà, onega».

Dama je bila videti ganjena.

«Oprostite mi», nadaljevala je še bolj prijazno, «da se mešam v vaše posle, kajti jaz sem večkrat na dvoru. Povejte mi, kakšna je vaša prošnja, morabit mi bo mogoče, da vam pomorem».

Marija je vstala in uljudno se zahvalila dami za njeno naklonjenost. Vse na nepoznani dami jo je vleklo k prijazni gospej in ji vlivalo zaupljivost v srcé. Marija je vzela iz žepa zloženo prošnjo in jo podala neznani svoji pokroviteljici, katera jo je začela tiho čitati.

Izprva je čitala pazljivo in blagovoljno, kar se ji je izpremenil obraz, — in Marija, ki je sledila z očmi vsem njenim gibljajem, se je prestrašila vsled strogega izraza na onem licu, ki je bilo še pred trenutkom tako prijetno in mirno.

«Vi prosite za Grinjeva?» rekla je dama hladno. «Carica ga nikakor ne more oprostiti. On se je združil s samozvancem ne iz nevednosti, ampak kot spriden in nevaren ničvrednež».

— «Oh, saj ni res!» vskliknila je Marija.

«Kaj pravite, da ni res?» pristavila je dama in kri ji je stopila v obraz.

— «Ni res, kakor gotovo je Bog v nebesih, ni res! Jaz vem vse, vse vam hočem razložiti. On se je zavoljo mene podvrgel vsemu, kar se mu je pripetilo. In če se ni opravičil pred sodiščem, zgodilo se je to le radi tega, ker ni hotel mene spraviti pred komisijo».

Na to je začela Marija navdušeno pripovedovati vse, kar je že znano mojemu čitatelju.

Dama jo je pazljivo poslušala.

«Kje ste se nastanili?» vprašala je dama ko je končala Marija. Ko je slišala, da stanuje pri Ani Vlasjevni, pristavila je z nasmehom:

«A-à, že vem. Z Bogom, ne govorite nikomur o najinem pogovoru. Nadejam se, da ne boste čakali dolgo odgovora na svoje pismo».

S temi besedami je vstala in odšla skozi pokrit drevored, a Marija se je vrnila k Ani Vlasjevni, polna radostne nadeje.

Gospodinja jo je pokarala, zakaj je šla tako rano na sprehod; rekla je, da jesenski zrak škoduje zdravju mlade deklice. Prinesla je samovar in hotela pri čaši čaja začeti svoja brezkončna poročila o dvoru. Nakrat pa je obstala pred vratmi dvorna kočija in carski lakaj je vstopil z naznanilom, da je blagovolila milostna carica povabiti k sebi deklico Mironovo.

Ana Vlasjevna se je strmé zavzela.

«Oh, za Boga!» vskliknila je. «Milostna gospo-darica vas vabi na dvor. Kako je že neki zvedela za vas? Toda kako se boste znali, moja ljubka, prikazati pred njenim veličastvom? Jaz mislim, da ne znate niti hoditi po dvorni šegi . . . Ali bi ne bilo dobro, da vas spremim? Morebiti bi vam mogla tu ali tam kaj namigniti. Toda kako se morete pokazati na dvoru v tej popotni obleki? Ali naj pokličem babico, da vam posodi svojo rumeno obleko?»

A lakaj je naznanil, da bi bilo carici zelo ljubo, ako bi prišla Marija Ivanovna sama in sicer v tisti obleki, katero ima baš na sebi. Nič drugega ni kazalo: Marija Ivanovna je sedla v kočijo in se od-peljala na dvorec; spremljali so jo sveti blagoslovi Ane Vlasjevne.

Marija je čutila, da se ima sedaj odločiti najina usoda; srce ji je silno bilo in plalo. Čez nekoliko minut se je ustavila kočija pred dvorcem. Marija je šla s trepetom po stopnicah. Vrata so se odprla pred njo na stežaj. Lakaj jo je peljal skozi celo vrsto dragocenih soban. Slednjič sta prišla do zaprtih durij, kjer jo je pustil lakaj s pripomnjo, da jo hoče takoj naznaniti.

Misel, da bode videla carico iz očij v oči, jo je tako pretresla, da se je zdržala s trudom na nogah. Čez hip so se odprla vrata in Marija je vstopila v toaletno sobo premilostne carice.

Carica je sedela pri svoji toaletni mizici. Okrog nje je stalo več dvornih gospic, katere so se Mariji spoštljivo umaknile. Milostna gospodarica se je prijazno obrnila proti njej in Marija je spoznala v njej ono damo, s katero se je pred kratkim tako odkritosrčno pomenkovala.

Carica jo je poklicala in ji rekla smehljaje:

«Zelo me veseli, da sem mogla držati svojo obljubo in ugoditi vaši želji. Vaša reč je v redu. Uverjena sem o nedolžnosti vašega ženina. Tu imate pismo, katero blagovolite sami izročiti vašemu bodočemu tastu».

Marija je vzela pismo s tresočo roko, padla carici pred noge in veselja zaplakala. Toda premilostna jo je vzdignila in jo poljubila. Potem se je še razgovarjala ž njo.

«Vem, da niste bogati», rekla ji je, «a jaz sem in ostanem vedno dolžnica hčere kapitana Mironova. Ne skrbite za bodočnost. Vaša sreča mi bo vedno na srcu».

Ko je pomirila carica ubogo siroto, odpustila jo je milostno. Marija se je veselo vrnila v prav tisti kočiji. Ana Vlasjevna, ki je težko čakala njenega povrata, obsipala jo je z vprašanji, na katera je Marija prav malo odgovarjala. Ana Vlasjevna ni bila sicer zadovoljna s slabim spominom Marije, a pripisovala je to njeni krajinski boječnosti, katero ji je tudi velikodušno oprostila. Še tisti dan se je vrnila Marija nazaj v našo vasico, in prav nič je ni mikalo, da bi si ogledovala Peterburg . . .

Tu se končajo zapiski Petra Andrejeviča Grinjeva. Iz družinskih sporočil nam je znano, da je bil izpuščen iz ječe koncem l. 1774. na povelje milostne gospodarice in da je bil navzoč, ko so usmrtili Pugačeva. Še na smrtnem odru ga je spoznal samozanec v sredi množice in mu namignil z glavo, katero so čez nekaj hipov mrtvo in okrvavljeno kazali ljudstvu.

Skoro potem se je oženil Peter Andrejevič z Marijo Ivanovno. Njuni potomci živé še dandanes v simbirski guberniji. Trideset vrst od I. stoji selo, v katerem gospoduje deset posestnikov. V jedni bojarskih hiš kažejo svojeročno pismo Katarine II. pod steklom in okvirom. Pisano je očetu Petra Andrejiča in obsega oprostitev njegovega sina ter pohvalo o razumu in blagem srcu hčere kapitana Mironova . . .

Rokopis Petra Andrejeviča Grinjeva mi je izročil jeden njegovih vnukov, kateri je izvedel, da se pečam z dogodki, ki se nanašajo na čase, opisane v njegovem rokopisu. Odločil sem se z dovoljenjem sorodnikov, da izdam ta rokopis posebe, pridenem vsakemu poglavju primeren napis in premenim nekatera osebna imena.

Aleksander Sergejevič Puškin

se je rodil 26. maja 1799. leta v Moskvi. Oče mu je bil Sergij Levovič Puškin, olikan, a zelo lahkomišljen človek. Mati Nadežda Josipovna, rojena Hanibal, pa je bila vnuka znamenitega Arabca Petra Vel., Abrama Hanibala. — V svoji mladosti je bil Puškin tih in molčeč deček. Vzgojevali so ga francoski učitelji. Za učenje ni kazal posebnega veselja, pač pa je že zgodaj rad in veliko čital. Z neznansko poželjivostjo je segel po vsaki knjigi, ki mu je prišla v roke v očetovi knjižnici, sestavljeni večinoma iz francoskih pisateljev.

V oktobru leta 1811. je vstopil v licej v Carskem Selu, ki se je bil prav takrat ustanovil. Tu se je sešel med mladimi dijaki mal krog, katerega je spajala medsebojna naklonjenost in ljubezen do književnosti. V njem se je gojilo pripovedovanje in poezija. Puškin je bil med prvimi udi. Že takrat je vzbujala njegova pesniška nadarjenost med tovariši občno pozornost. Koncem šolskega leta 1815. je čital Puškin pred starim pevcem Deržavinom svoje «Spomine iz Carskega

Sela», v katere je vpletel nekaj prav krasnih stikov. Deržavin je bil tako presenečen in navdušen, da je hotel objeti nadobudnega mladeniča. Toda ta je prišel v zadrego, zbežavši pred starčkom iz dvorane.

Leta 1817. je končal licejske nauke in vstopil v državno službo. Sedaj se je mogel prosto gibati med peterburško mladino. Res se je prepustil z vso dušo blesku in šumu neomejenega življenja, vendar pa si je pridržal za prijatelje može treznega mišljenja in pisateljskih zmožnostij (Žukovski, Karamzin).

Takrat je zlasti med mladino vse kipele; ustanavljala so se društva, katerih člani so goreli za različne politične smeri, toda vsi so se navduševali za jedno idejo, za — prostost. Brezobzirno, smelo in prosto govorjenje v teh društvih je našlo v Puškinu čvrst odmev. Izvabilo mu je več krepkih epigramov in rezkih satir, katere so se rokopišno bliskoma razširile med čitajočim občinstvom. Še večjo pozornost pa je vzbudila neka njegova zelo viharna oda na prostost. — Grozila mu je velika nevarnost. No, Karamzin mu je šel na roko, izposlovavši, da se mu je omejila kazen v izgnanstvo na jug.

Leta 1820. so ga odvedli na Kavkaz v mesto Ekaterinoslavelj, kjer je prebil do leta 1824. Ves ta čas je hodil ob Kavkazu od kraja do kraja. Leta 1820. je potoval z družino grofa Rajevskega na Kavkaz, odkoder se je vrnil čez Krim. Na teh potova-

njih se je seznanil natančneje z južno prirodo in nje prebivalci. Nenavadna prirodna krasota Kavkaza, Krima in Besarabije mu je dala pesniških snovij za njegove prekrasne speve: «Kavkaški jetnik», «Bahčisarski vodomet», «Dva roparja», «Cigani» idr. — Toda v vseh teh delih se še kaže vpliv velikega angleškega pesnika Byrona.

Tudi začetek znamenitega romana «Eugenija Onjegina» je še pisan pod Byronovim vplivom. Polagoma pa je zapustil pesnik stopinje velikega Britanca in se povzdignil do samostojnosti. V poznejših njegovih delih se kaže popolna izvirnost in globoko vglobljenje v duha in živelj ruskega naroda.

V pregnanstvu je preživel Puškin štiri leta. V avgustu leta 1824. pa so ga poslali «pod nadzorstvom mestnih sil» v Mihajlovsko, malo selo, kjer je imel njegov oče hišo in precejšnje posestvo. Tu je živel nekaj časa pri očetu, toda kmalu ga je oče ostavil in odšel v Moskvo. Pesnik je ostal sam s svojo priletno babico Arino Rodijovno. Dobra starka je spremljala svojega vnuka od mladosti, budeča v njem s svojimi pripovedkami ljubezen do ruske narodne poezije.

Oddaljen od omikanega sveta je preživel Puškin v Mihajlovskem dve leti. Po dolgem, neprestanem bivanju med mestnim šumom in hrumom se je čutil pesnik zdaj v tihi samoti osrečenega. Med priprostim, prijaznim narodom, v miru in tihoti se je oddahnil in poživil k novemu delovanju. Delal

je na polju; poleg tega je veliko čital in nadaljeval svoj roman «Evgenij Onjegin». Tu je tudi končal «Cigane» in veliki epski spev «Boris Godunov». Veliko je občeval s priprostim ljudstvom, in s pridnostjo proučeval vse, v čemur se javlja duša in domišljija ruskega naroda. Najbolj ga je zanimala narodna poezija: poslušal je pripovedke svoje babice, zbiral in zapisoval pesmi, opazoval življenje v ruski vasici in se začel resno baviti z rusko povestnico. Vse to se je vtisnilo globoko v njegovo dušo in ga vsposobilo za narodnega pevca ruskega. Popustil je posnemanje in zavrgel prejšnje ideale. Našel je v Mihajlovskem neizcrpljiv vir poezije — v življenju priprostega naroda, našel je ideal — Sheakespearja, katerega je uprav tu v enomêr čital.

3. septembra l. 1826. je poklical mladi car Nikolaj Puškina iz pregnanstva. Odslej je prebival v Peterburgu, kjer ga je Nikolaj odlikoval na raznovrstne načine. Stopil je spet v državno službo. Leta 1829. je spremljal grofa Paskeviča pri njegovi ekspediciji v Erzerum; to potovanje je popisal Puškin pod naslovom: «Potovanje v Erzerum». — V tem času je izdal tudi več epskih pesmij: «Grof Nulin», «Poltava», «Hišica v Kolomnu», «Pir ob času kuge», «Skopi vitez», «Mozart in Salieri» (fragment) in nekaj novel (zadnje pod izmišljenim imenom Ivan Belkin).

Na vrhuncu slave in delovanja je stal Puškin leta 1831., ko se je oženil s pre-

krasno, a lahkomišljeno Natalijo Gončarovo. Dobil je službo pri ministerstvu inostranskih poslov z letno plačo 5000 rubljev. —

V tem letu se je začel pečati s proučevanjem zgodovine. Spisal je zgodovino Petra Vel., potem pa je začel preiskovati zgodovino Pugačevskega upora. Potoval je osebno v kraje, koder je divjala grozna ustaja, v Kazan in Orenburg, da bi se boljše seznanil z odnošaji onih krajev. Sad njegovega truda je bila «Zgodovina Pugačevskega upora»; za njo je dobil 1833. l. častni naslov «Kammerjunker» in v pokritje tiskarskih stroškov se mu je izplačalo 20.000 rubljev.

Zgodovinske študije o uporih Pugačeva so mu dale snov za novelo «Kapitanova hči», katere slovenski prevod prinaša današnji snopič «Slov. knjižnice».

V «Kapitanovi hčeri» nam kaže Puškin posamezne osebe v tako jasnih barvah, da se nam zdi, kakor bi živele in govorile. Pripovedovanje je popolnoma naravno, brez vseh nenavadnih, fantastičnih obrazov. S to novelo je upeljal Puškin nov način pripovedovanja v rusko slovstvo.

Zgodovinski pripovedovalci pred Puškinom niso hoteli opisovati navadnega življenja, ker se jim je zdelo premalo zanimivo. Pisatelji so se seveda ravnali po ukusu čitajočega občinstva, katero je zahtevalo romanov in povestij, v katerih se opisujejo grozoviti in strašni dogodki, da se človeku ježé lasje. Ako je čitatelj jokal vsled vtisa

čitanja, ako ga je stresal strah, ako je pozabil na ta svet in se zamaknil v deveto deželo, potem se je reklo, da je spis izvrsten; taka dela so imela nebroj čitateljev. Zato so se trudili pisatelji, da so ustrezali temu po tujem berilu pokvarjenemu ukusu občinstva.

Prav dobro pravi torej veliki ruski kritik, rišoč takratne romanopisce:

«Pisatelj vzame junaka, ki se odlikuje z vsemi vrlinami, lepoto in razumom. Ta se zaljubi v žensko, ki je prav tako feniks svojega spola. No, navadno poprosi kak «razbojnik» očeta za hčerkino roko in oče privoli v zakon. Začno se različne nadloge, nesreče in težave; toda zvestoba in vstrajnost zmagata — kolikor mogoče nad zdravim razumom — in junaka se vzameta. — Na to privzame pisatelj nekaj zgodovinskih oseb in jih primora, da govore in delajo ono, kar pripomore obema junakoma k zvezi. — Pri nekaterih piscih se je vršil celo poltavski in borodinski boj samo zato, ali se vzameta dva zaljubljenca ali ne Ali so čudni naši pisatelji!»

Puškin pa je pisal «Kapitanovo hčer» po zgodovinski resnici, povsod je zvest zgodovini. On nam natančno kaže tudi narodne običaje, нрав, nošo in govor. — Zato po pravici pravi drugi znameniti ruski kritik Skabičevski: «Puškin se nam ne kaže samo kot romanist, ampak tudi kot naturalist, ker nam v «Kapitanovi hčeri» ne riše

slik iz življenja idealnih in ekscentričnih ljudi, ampak navadnih, vsakdanjih. V nji se kaže čisto, natančno življenje osemnajstega veka.... V nji ni najti onega fantastičnega življenja, kakoršno je v basnih in pripovedkah «tisoč in jedne noči», ampak opisano je življenje tako, kakoršno je bilo v resnici....»

Uprav vsled svoje realnosti, zgodovinske objektivnosti in umne razporedbe je «Kap. hči» Puškinovo umetniški dovršeno delo, kar pripoznavajo tudi inozemski kritiki. Po pravici pravi Nemeč Lange, da je «Kapitanova hči» jedna prvih pripovedstij v celi svetovni književnosti. —

Od leta 1827. je živel Puškin v Peterburgu, kjer je užival veliko naklonjenost mladega carja. To je vzbujalo pri aristokratih na dvoru zavist in nevoljo, kajti oni so že prej gledali z nekakim zaničljivim prezi- ranjem na pesnika. To je žalilo Puškina. Čutil se je nesrečnega med naduto, puhloglavo in nasladno višjo gospôdo. Zato si je želel iz mestnega hrupa zopet med neuki narod, med priproste, a odkrite značaje, med katerimi se je čutil takó srečnega.

Obrekovanja, spletke in podli prepiri so mu začeli greniti življenje. Prizanašali mu niso celo v hišni časti, kjer je bil najbolj občutljiv. — V jednom takih prepirov ga je slednjič v dvoboju smrtno ranil poročnik Dantés, posinovljenec holandskega poslanika barona Heckeerna, 27. jan. 1837.

Po dvadnevni hudih mukah je pesnik izdihnil svojo veliko dušo.

Smrt Puškinovo je obžaloval ves Peterburg, vsa Rusija kot skupno nesrečo. Kako je narod ljubil svojega pevca, pokazal je zlasti ob času njegove dvadnevne bolezni. Hiša, v kateri je ležal, je bila noč in dan polna čakajočega občinstva, ki je strahoma izpraševalo, kako je pesniku. — Ko se je zvedela njegova smrt, so se pojavljali nemiri. Vsled tega je bil prepovedan javen pokop. Tiho, v spremstvu nekaterih sorodnikov in prijateljev, so ga pokopali v Svetogorskem Uspenskem samostanu, blizu Sela Mihajlovsko. Po mestu so bili razstavljeni vojaki, kajti med užaljenim ljudstvom je vse vrelo. Ta nemir je še bolj podžigala ognjevita, grozeče in preteče jeze polna pesem mladega pesnika Mihaela Lermontova, kateremu je bil Puškin tovariš in uzornik. Pesem ima naslov: «Na smrt Puškina»; v njo je vlil razjarjeni in užaljeni mladenič ves svoj gnev, vso svojo boleost in ves obup. Takoj po Puškinovi smrti jo je dal Lermontov sam tiskati na male listke, na katerih se je naglo razširila med razburjenim občinstvom. V nji ne prizanaša Lermontov nikomur, tudi carju ne, zato ni čudno, da ga je doletelo vsled te pesmi — pregnanstvo.

Lermontova pesem «Na smrt Puškina» je jedna najkrasnejših ruskih lirskih pesmij. Zato in vsled tega, ker osvetljuje marsikaj iz življenja Puškina, mislim, da je na mestu, ako sledi tu v slovenskem prevodu:

Na smrt Puškina.

Pál je poet kot suženj části,
Pál pod klevetnikov ostjó
Predrtih prs, v osvete strásti,
Nagnil ponosno je glavó.
Prenesla ni mu duša vneta
Očitanja zbadljivih grl;
Sam vstal je proti mnenju svéta,
Sam živel je, sam je — umrl!
Umrl! . . . Čemu zdaj žalovanje,
Čemu zdaj hval in solz nebroj,
Čemu bolest, pomilovanje —
Končala je usoda boj!
Zakaj ste prej zasmehovali
Slobodni, čudni duh njegov,
Zakaj z nasmehom podžigáli
Ste tlečo iskro v plamen nov? . . .
Radujte se! . . . Čas zaželjeni
Njegove smrti je prišel.
Ugasnil je plamteči genij,
Slavnótni venec je zvenel! . . .
Njegov morilec mu nevarno
In smrtno rano je zadal:
Pomeril nanj je malomarno,
Še prst mu ni zadrgetál.
Ni čuda! . . . Iz krajin oblastnih,
Kot mnogi drugi, je prišel,
Le po častéh in službah častnih
Begun usodni je hlepel.
Zato preziral je ostro
Naš jezik in značaje prave,
Umel ni ptujec naše slave,

Umel sekunde ni krvave,
Ko dvignil je za strel rokó!

Umrl je, legel pod gomilo
In padel v plen zavisti je blede,
Ko pevec, katerega s prečudno silo
Opeval sam je, — ono srce mílo,
Ki tudi vgasnilo vsled krute je roké. —
Zakaj iz družbe prostodušne, sreče mirne,
Je stopil med ljudi zavistne brezobzirne,
In prostevolje li, vsled plamena strastij?
Zakaj je dal roko obrekovalcem zlobnim,
Zakaj verjel njih hlimbam je hudobnim
On, ki že mlad spoznaval je ljudi? — —
In ti so vzeli pevcu prejšnji venec,
Ovili z lovorom in trsjem mu glavó,
A skrito trnje okrog séneč
Ranilo slavno čelo je hudó . . .
Grenili so še zadnje hipe mu v življenju,
Z zvijačami brezčutno mu množili jad,
Da v maščevalnem je umrl hlepenju,
V nevolji skrivni goljufivih nad . . .

Utihnila je divna pesen,
Več spevi krasni ne zvené:
Dom pevčev je teman in tésen —
A usta bleđa mu — molčé.

A vi ošabniki, sinovi
Očetov podlih, samosilnika oprôd,
Vi strahopetni, sprideni robovi,
Ki zaničujete naš revni rod,
Ki v tolpah gladnih lazite krog trona,
Na katerem rabelj znanstva, slôbode sedi!

Naj vas le varuje oblast zakona —
Pred vami sodba in zakon molčí. —
A vedite, da k sodbi pride vaša zloba
Enkrat pred groznega, pravičnega Bogá,
Katerega ne preslepí zlatá bliščoba,
Kateri za vse čine, misli zná.
Takrat vam več obrekovanje ne pomaga,
Ne rešijo vas več laži:
Saj črne vaše krvi zadnja sraga
Ne plača pesnika krvi.

S Puškinom je izgubila Rusija svojega največjega lirika, svojega prvega večjega pesnika, kateri uživa tudi zunaj Rusije priznanje in občudovanje. „Puškin je imel za vse pojave ruskega življenja tipične uzore, nesmrtno odmeve“ — njegove zasluge za ruski jezik in književnost ostanejo nepozabljene.

Kako Rusi cenijo svojega velikana-pesnika, pokazali so zlasti leta 1880., ko je cela Rusija prispevala k njegovemu spomeniku, ki so mu ga postavili 6. junija 1880. v Moskvi.

Prelagatelj.

A Z B U K A

A, a,	А, а,	N, n,	Н, н,
B, b,	Б, б,	O, o,	О, о,
C, c,	Ц, ц,	P, p,	П, п,
Č, č,	Ч, ч,	R, r,	Р, р,
D, d,	Д, д,	S, s,	С, с,
E, e,	Е, е,	Š, š,	Ш, ш,
F, f,	Ф, ф,	T, t,	Т, т,
G, g,	Г, г,	U, u,	У, у,
H, h,	Х, х,	V, v,	В, в,
I, i,	И, и,	Z, z,	З, з,
J, j,	Ј, ј,	Ž, ž,	Ж, ж,
K, k,	К, к,		Lj lj Љ љ
L, l,	Л, л,		Nj nj Њ њ
M, m,	М, м,		Šč šč ШЧ шч

„Slovanska knjižnica“

izhaja redne vsekega 15. dne v mesecu in stane vse-
letne 1 gld. 80 kr.

Doslej so izšli ti-le snopiči :

- *1. — „Ratmir“, češki spisal Jan Vávra, poslovenil Petrovič. Dodan je zgodovinski spis o dobi, ko se je vršila ta povest.
2. — I. „Pojdimo za Njim“. — II. „Angelj“. Poljski spisal Henrik Sienkiewicz; prvo poslovenil Petrovič, drugo † Fran Gestrin. — „Stanku Vrazu“, hrvaški speval August Šenoa.
- *3. — „Slučajno“, ruski spisal P. N. Polevoj, poslovenil J. Kogej. — II. „Amerikanci“, spisal I. I. Jasinski, poslovenil J. Kogej. — Dodan je pisec o pisatelju Polevem.
4. „Protivja“, slovaški spisala Ljudmila Podjavorinská, poslovenil Anonym. — Dodatek o Slovakah in pisateljici. — Azbuka za Slovence, Srbe in Ruse. — Gregorčičevi pesmi „Domovini“ in „Pri mrtvaškem odru“ v azbuki.
5. I. „Cesarja je bil šel gledat“. — II. „Pravda“. — III. „Prevžitkar“. Iz lužiškega poslovenil Simon Gregorčič ml. — IV. Članek: „O baltških Slovanih in Lužičanih“. Spisal Simon Gregorčič ml.
6. in 7. — I. „Stara Romanka“, poljski spisala E. Orzeszkova, poslovenil Vekoslav Benkovič.
8. — I. „Mali Zlatko“, češki spisal Jos. D. Konrad, poslovenil Vekoslav Benkovič. — II. „Pogumnim Bog pomaga“, ruski spisal P. N. Polevoj, poslovenil J. J. Kogej. — III. a) „Materne solze“, b) „Pesem obsojencev“, pesmi, ruski zložil Nekrasov; poslovenil Iv. Vesel-Vesnin; c) „Slovan jsem“, češka pesem.
9. — I. „Žalostna svatba“, poljski spisala Valerija Morzkowska, poslov. Pohorski — II. „Kako sem izpovedoval Turke“, češki spisal Jos Holeček, poslovenil † Fran Gestrin.
10. — I. „Osveta“. Češki spisal Dragotin Sabina, poslovenil Radoslav Knaflič. — II. „Stric Martinek“, češki spisala Gabrijela Preissová, poslovenil † Fran Gestrin.
11. 12. 13. in 14. — Odiseja, povest slovenski mladini, prosto po Homerju spisal Andrej Kragelj.

Z zvezdico (*) zaznamovani snopiči so pošli.

ANA ŘEHÁKOVÁ.

(Stran 5.)

GABRIJELA PREISSOVÁ.

(Stran 89.)

